

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

**POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA LGBT
BİREYLERDE DİNÎ - MANEVÎ TUTUM VE
DAVRANIŞLAR**

(YÜKSEK LİSANS)

Nurbanu ÖZGÜL

BURSA – 2019

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

**POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA LGBT
BİREYLERDE DİNÎ- MANEVÎ TUTUM
VE DAVRANIŞLAR**

(YÜKSEK LİSANS)

Nurbanu ÖZGÜL

Danışman:

Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

BURSA – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim / Ana Sanat Dalı, **Din Psikolojisi** Bilim Dalı'nda 701521015 Numaralı **Nurbanu ÖZGÜL**'ün hazırladığı "**Pozitif Psikoloji Bağlamında LGBT Bireylerde Dinî - Manevî Tutum ve Davranışlar**" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı,/...../ 2019 günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı

Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. İbrahim GÜRSES

Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Naci KULA

Osmangazi Üniversitesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 18/12/2019

Tez Başlığı / Konusu: **Pozitif Psikoloji Bağlamında LGBT Bireylerde Dinî - Manevî Tutum ve Davranışlar**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 120 sayfalık kısmına ilişkin, 18/12/2019 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6 dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları dahil

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
18/12/2019

Adı Soyadı: Nurbanu ÖZGÜL
Öğrenci No: 701521015
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı: Din Psikolojisi
Statüsü: Yüksek Lisans

Danışman

Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

Tarih: 18/12/2019

30.12. / 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “**Pozitif Psikoloji Bağlamında LGBT Bireylerde Dinî - Manevî Tutum ve Davranışlar**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

30.12. / 2019

Adı Soyadı : Nurbanu ÖZGÜL

Öğrenci No : 701521015

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Programı : Din Psikolojisi

Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Nurbanu ÖZGÜL
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Psikolojisi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı	: xii + 120
Mezuniyet Tarihi	: ... / ... / 2019
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA LGBT BİREYLERDE DİNÎ – MANEVÎ TUTUM VE DAVRANIŞLAR

Pozitif psikoloji en yalın ifadesiyle “mutluluk bilimi” olarak adlandırılmaktadır. Pozitif psikoloji çerçevesinde yapılan araştırmaların önemli bir kısmı göstermiştir ki, dini inançlara ve manevi eğilimlere sahip olmak, bireyi daha mutlu kılmakta, yaşam doyumunu arttırmakta ve hayattaki zorluklarla baş etmesini kolaylaştırmaktadır. Çalışmanın temel amacı dini – manevi tutum ve davranışların LGBT bireylerin günlük hayatlarına ve cinsel kimlik algılarına etkisini gözlemlemektir. Çalışma kapsamında iki (2) gey, iki (2) lezbiyen, bir (1) biseksüel ve bir (1) transseksüel olmak üzere toplam altı (6) bireyle mülakat yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde, bireylerin cinsel kimliklerini keşfetmeleri ve sonrasında yaşadıkları sürecin dini – manevi tutumlarını önemli ölçüde etkilediği görülmüştür. Öte yandan dini- manevi bilgilerini çoğunlukla yazın açılan kısa süreli kurslardan elde ettikleri ve eğitim hayatlarındaki ilk ve orta seviyedeki bir saatlik din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinden aldıkları tespit edilmiştir. Herhangi bir dine mensup olmadığını ifade eden bireyler kadar bir dine inandığını ifade eden bireylerinde, ahlaki referansları söz konusu olduğunda kendi değer yargılarını kullandığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca dini bir inanca sahip LGBT bireylerin kariyer algılarının daha güçlü olduğu ve mutluluk düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Dikkat çeken diğer bir hususta, araştırmaya katılan bireylerin 90’lı yıllardan önce doğanların, cinsel kimliklerini keşfetme ve kabullenme süreçlerinin daha sancılı geçtiği ve bu süreçte kendilerini dini - manevi anlamda daha fazla sorguladıklarıdır. 90’lı yıllardan sonra dünyaya gelen bireylerin cinsel kimliklerini keşfederken cinsel kimliklerine yönelik dini- manevi sorgulamalarının çok daha az olduğudur.

Anahtar Kelimeler:

Pozitif Psikoloji, LGBT, Din ve Maneviyat, Tutum ve Davranış, Mutluluk, İyi Oluş

ABSTRACT

Name and Surname :Nurbanu ÖZGÜL
University :Bursa Uludag University
Institution :Social Science Institution
Field :Philosophy and Religion Sciences
Branch :Psychology of Religion
Degree Awarded : Master
Page Number : xii + 120
Degree Date : ... / ... / 2019
Supervisor : Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK

RELIGIOUS-SPIRITUAL ATTITUDES and BEHAVIOURS of LGBT INDIVIDUALS IN THE CONTEXT OF POSITIVE PSYCHOLOGY

Positive psychology can be called as "science of happiness" quite simply. Good part of studies on positive psychology shows that to have religious beliefs and spiritual tendencies makes the individual more happy, increases life satisfaction and helps his or her struggle against difficulties. Basic aim of this study is to observe the effects of religious-spiritual attitudes and behaviours on daily life and sexual identity perception of LGBT individuals. Within this framework, 6 LGBT individual (2 gay, 2 lesbian, 1 bisexual and 1 transsexual) are interviewed. According to findings obtained from interviews, it is clear that cognisance of sexual identity and following experiences of LGBT individuals also affect their religious-spiritual attitudes dramatically. On the other hand, LGBT individuals get their religious notions generally from traditional short-term religious courses given at mosques at summer holidays. As LGBT individuals who do not believe in a religion, LGBT individuals believe in a religion also uses their own value judgements when ethical references come into question. Besides, carrier perception of LGBT individuals who have religious beliefs is more stronger and their happiness levels are more higher than the others. Lastly, another important findings show that LGBT individuals born before 1990's have much more painful processes about cognisance of and adoption to their sexual identities. These LGBT individuals question themselves in religious-spiritual context. However, LGBT individuals born after 90's have little religious-spiritual query when they try to discover their sexual identities.

Keywords: Positive Psychology, LGBT Individuals, Religion and Spiritualism, Attitudes and Behaviours, Happiness, Psychological Well-being.

ÖNSÖZ

Öyle bir olgu düşünün ki, insanlar için onun adının anlamı, bazen aşk olmuş, bazen ruh, bazen kural, bazen devlet, bazen merhamet, bazen hiç bilinmeyen, bilinemeyen, bazense emin olunan, sığınılan... Din bilimlerine duyulan ilginin en zor tarafı budur belki, aynı zamanda en güzel tarafı... Dinin kendini duyguların arasına gizlemesi, akılla düşünülüp davranışlarla ortaya çıkmasıdır. Duyguların ve düşüncelerin birbirlerini etkilediği bir yolculuktur. Yolun başıdır, yolun sonudur, en önemlisi de yolun kendisidir din.

Bu yolculukta yolun kenarında kalanlardan, duraklarında bekleyenlerden sadece bir tanesidir lezbienler, geyler, biseksüeller, translar... Ve diğer cinsel kimlikler...

Elinizdeki araştırmaya bu motivasyonla başladım. Hemen hemen hiçbir hâkim dinî anlayış tarafından mubah görülmeyen eşcinsel davranışa sahip bireylerin, bu yolculukta Allah ile olan ilişkilerini, duygulanımlarını(hissiyatlarını), zaman zaman diğer yolcular tarafından önü kesilen, yolun dışında bırakılan hayatlarını merak ettim. Bu yolculuğun onlara neler kattığını, yolda olmanın onlar için ne ifade ettiğini inceledim.

Araştırmamda bana elinden gelen tüm yardımı yapan, beni destekleyen, anlayışlı davranan, güler yüzünü hiç eksik etmeyen danışmanım Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK hocama teşekkür ederim. Lisans hayatım boyunca, etkili anlatımları ile bana Din Psikolojisini sevdiiren Dr. Akif HAYTA hocama ve ufuk açıcı yorumları ile akademiye bizler için ilgi çekici hale getiren Doç. Dr. İbrahim GÜRSES hocama teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmam için benimle görüşme yapmayı kabul edip vakit ayıran, sorduğum sorulara içtenlikle cevap veren görüşmecilere teşekkür etmek isterim. Görüşmeciler ile irtibat kurmamda bana çok yardımcı olan Ebru KADIOĞLU ERSÖZ'e, Ebru ÖZKAN'a ve Seyhan ARMAN'a da teşekkür ederim.

Hayatın görünenden çok daha fazlası olduğunu anlamamı sağlayan ve örnek bir kadın olan Anneannem Nurgül OKCU'ya, akademik yorumları ile ufkumu açan Sevgili Dayım Murat OKCU'ya, benim için bir rol model olmuş Pelin OKCU'ya hayatımın neşe kaynakları kardeşlerim; Merve, Berke ve Emir Musa'ya, hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğimi bildiğim Annem ve en yakın arkadaşım Birgül OKCU'ya, desteğini her zaman hissettiren Babam Mehmet ÖZGÜL'e ve bana en az babam kadar destek veren biricik Dedem Nurettin OKCU'ya teşekkür ederim.

Nurbanu ÖZGÜL

Bursa, 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	2
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	2
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	3
6. ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ VE HİPOTEZLERİ.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1. DİN, DİNDARLIK VE MANEVİYAT	4
1.1. DİN TANIMLARI.....	4
1.2. DİNDARLIK	6
1.3. MANEVİYAT	8
1.4. NİHAİ İLGİ	9
2. TUTUMLAR VE DAVRANIŞLAR	10
2.1. TUTUM	10
2.2. DAVRANIŞ.....	12
3. CİNSİYETİN VE CİNSEL KİMLİĞİN BİLEŞENLERİ	13
3.1. BİYOLOJİK CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET VE CİNSİYET KİMLİĞİ.....	13
3.2. CİNSEL YÖNELİM	14
3.2.1. Heteroseksüellik – Heteroseksüel Yönelim	15
3.2.2. Homoseksüellik – Homoseksüel Yönelim	15
3.2.3. Biseksüellik – Biseksüel Yönelim	17
3.2.4. Aseksüellik.....	17
3.3. CİNSEL KİMLİK	18
3.3.1. Lezbiyen.....	18

3.3.2. Gey	20
3.3.3. Biseksüellik	21
3.3.4. Transseksüellik	23
3.3.5. İnterseksüellik	24
4. POZİTİF PSİKOLOJİ	25
4.1. OTANTİKLİK, PROTEAN KİŞİLİK VE OTANTİK MUTLULUK	25
4.2. DUYGULAR	26
4.3. ÖZNEL İYİ OLMA	27
4.4. PSİKOLOJİK İYİ OLMA	29
5. İSLAM DİNİNDE EŞCİNSELLİK	31
İKİNCİ BÖLÜM	34
BULGULAR VE YORUMLAR	34
1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	34
1.1. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN CİNSİYET, CİNSEL YÖNELİM VE CİNSEL KİMLİKLERİ	34
1.2. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN YAŞLARI	35
1.3. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN EĞİTİM DÜZEYLERİ	35
1.4. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN MESLEKİ DURUMLARI	36
1.5. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN İNANÇ DURUMU VE DİNİ TERCİHLERİ	36
2. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN ÇOCUKLUK DÖNEMİ, GENÇLİK DÖNEMİ VE AİLE YAPISI	37
2.1. EVİN BABASI ‘GİZEM’ ÖRNEĞİ	37
2.2. BİRBİRLERİYLE ANLAŞAMAYAN EBEVEYNLERE SAHİP OLMAK VE ŞİDDETE MARUZ KALMAK: BRIET ÖRNEĞİ	42
2.3. ABLALARLA BÜYÜMEK VE ERKEN YAŞTA EVDEN AYRILMAK: BURAK ÖRNEĞİ	47
2.4. BİPOLAR OLMAK VE YAKIN KAYBI: AYŞE ÖRNEĞİ	51
2.5. BİTMEK BİLMEYEN SICAK AİLE ÖZLEMİ: SEVGİ ÖRNEĞİ	54
3. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN CİNSEL YÖNELİM VE CİNSİYET KİMLİĞİ FARKINDALIĞI	58
3.1. CİNSEL YÖNELİMİ KEŞFETME VE CİNSİYET KİMLİĞİNE KARAR VERME SÜRECİNDE TUTUM FARKLILIKLARI	58
3.2. CİNSEL YÖNELİMİ KEŞFETMEDEN VE CİNSEL KİMLİĞE KARAR VERMEDEN ÖNCE GERÇEKLEŞEN OLUMSUZ DENEYİMLER	60
3.2.1. Çaresiz ve Mağdur Olmaya Yazgılı ‘Kadın’ Algısı: Gizem Örneği	61
3.2.2. Düşük Benlik Algısı ve Akranlar Tarafından Kabul Görmeme: Briet Örneği	64
3.2.3. Bedenini Hencinsiyle Beraber Keşfetme: Burak Örneği	66
3.2.4. Tecavüze Uğramak: Sevgi Örneği:	67
4. DİN, MANEVİYAT VE LGBT	73

4.1. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN DİNİ – MANEVİ EĞİTİMLERİ VE DİNİ BİLGİLERİ	73
4.2. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN DİNİ ŞÜPHELERİ	74
4.3. DİNİ İNANIŞTAN VAZGEÇME VE ARDINDAN MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER	76
4.4. LGBT BİREY OLARAK DİNİ İNANCA SAHİP OLMAK: MÜSLÜMAN OLMAK.....	78
4.5 LGBT BİREYLERDE DİNİ PRATİKLER VE MANEVİ RİTÜELLER.....	81
4.6. LGBT BİREYLERİN DİNDARLIĞI TANIMLAMA BİÇİMLERİ	85
4.7. LGBT BİREYLERİN AHLAKİ VE ETİK REFERANSLARI.....	88
5. POZİTİF PSİKOLOJİ AÇISINDAN LGBT BİREYLER	91
5.1 ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN ÖZNEL MUTLULUK DÜZEYLERİ	92
5.2. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN YAŞAM DOYUMU DÜZEYLERİ.....	94
5.3. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİ	96
5.4. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN YAŞAM SEVGİSİ VE ANLAM ARAYIŞI	97
5.5. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN GÜNLÜK HAYATTAKİ BAZI KAVRAMLARA DAİR DÜŞÜNCELERİ VE ONLARA YÜKLEDİKLERİ ANLAMLARIN POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	99
5.5.1. İnanç Kavramı	99
5.5.2. Tasavvuf Kavramı	100
5.5.3. İlahi Adalet Kavramı	101
5.5.4. Mutluluk Kavramı	102
5.5.5. Depresyon ve Yalnızlık Kavramı.....	104
5.5.6. Toplum Kavramı	105
5.5.7. Namus Kavramı	105
5.5.8. Evlilik Kurumu ve Aile Kavramı:.....	106
SONUÇ.....	109
KAYNAKLAR	115
EK 1: MÜLAKAT SORULARI.....	121
EK 2: ÖZNEL MUTLULUK ÖLÇEĞİ.....	123
EK 3: PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÖLÇEĞİ.....	124
EK 4: YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ	125

KISALTMALAR

APA: Amerikan Psikoloji Birliği

bkz.: Bakınız

çev.: Çeviren

der.: Derleyen

diğ.: Diğerleri

DSM- III: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (The Diagnostic and Statistical Manual for Mental Disorders) 3

DSM-IV: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (The Diagnostic and Statistical Manual for Mental Disorders) 4

DSM-V: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (The Diagnostic and Statistical Manual for Mental Disorders) 5

Ed.: Editör

LGB: Lezbiyen, Gey, Biseksüel

LGBT: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel

LGBTI: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, Interseksüel

LGBTI+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, Interseksüel ve diğer tüm cinsel kimlikler

LGBTIQ: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, Interseksüel ve Queer

s.: Sayfa Numarası

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1: ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN CİNSİYET, CİNSEL YÖNELİM VE CİNSEL KİMLİKLERİ.....	34
TABLO 2: ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN YAŞLARI	35
TABLO 3: ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN EĞİTİM DÜZEYLERİ.....	35
TABLO 4: ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN MESLEKİ DURUMLARI.....	36
TABLO 5: ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN İNANÇ DURUMLARI VE DİNİ TERCİHLERİ.....	36
TABLO 6: ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN ÖZNEL MUTLULUK DÜZEYLERİ	93
TABLO 7: ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN YAŞAM DOYUMU DÜZEYLERİ	95
TABLO 8: ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİ.....	97

GİRİŞ

1960'larda gerçekleşen cinsel devrim ve çiçek çocuklar kuşağından sonra, 21. yüzyıla gelindiğinde en sık tartışılan ve gündem oluşturan konularından biri cinsellik ve cinsel çeşitlilik olmuştur. Ancak 20. Yüzyılın sonlarından 21.yüzyılın başlarına doğru gelindiğinde, LGBT birey sayısında bir artış gözlenmiş, daha açık bir ifade ile homoseksüel bireyler, cinsel kimliklerini açıklayıp, dolaptan çıkmıştır. (Cinsel yönelimlerini aleni bir şekilde diğer insanlarla paylaşmışlardır.) Gerek Dünyada gerekse Türkiye'de sık sık gündeme gelen LGBT bireyler, hakları, özgürlükleri, iletişim faaliyetleri, temsil mücadeleleri ile konu olmuştur. Yeryüzünde yaygın inananları olan semavi dinler tarafından yasaklanan homoseksüel yönelimin, dini inançlar, dini tercihler, manevi eğilimler ve nihai ilgi ile birlikte, bireyin psikolojik evreninde nasıl bir etki gösterip açığa çıktığıysa merak konusudur.

Psikoloji, modern bir bilim dalı olarak, ortaya çıktığı andan itibaren bireylerin ruhsal hayatlarındaki olumsuzluklar ve hastalıklar üzerine odaklanarak ilerlemiştir. Gerek psikoloji biliminin kendisi gerekse din psikolojisi bu olumsuz bakış açısının etkisiyle şekillenmiştir. Ancak modern psikolojinin doğuşundan günümüze doğru gelindiğinde, bu bakış açısının yanı sıra pozitif psikoloji, hümanist psikoloji ve transpersonel psikoloji gibi insanın doğasına dair olumlu bakış açısına sahip, insanın potansiyellerine vurgu yapan, kendini gerçekleştirme, yaşam kalitesini artırma ve mutluluk gibi konuları önceleyen ekollerin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Ayrıca nefis psikolojisi gibi insanın her iki yönünü (olumlu ve olumsuz) ele alan bakış açıları da mevcuttur.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmanın konusu, LGBT bireylerin dini- manevi tutum ve davranışlarıdır. Dini bir inanca sahip olup olmamaları, din ve inanç kavramlarına yaklaşımları, bunların yanı sıra günlük hayatta manevi olarak nitelendirilebilecek kavramlarla ve maneviyatla olan öznel ilişki ve tecrübeleri konu edinilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, LGBT bireylerin dini- manevi tutum ve davranışlarının -pozitif psikoloji bağlamında-, mutluluk düzeylerine, insan ilişkilerine, mesleki başarılarına ve yaşam kalitelerine etkisini gözlemlemektir.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

LGBT bireyler üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, bu çalışmalar da ekseriyetle, LGBT'nin sosyal görünümü, stigma yaşantıları ve temsil mücadeleleri üzerine odaklanıldığı fark edilmiştir. Özel olarak, Türkiye'de, Din ve Maneviyat Psikolojisi alanında, LGBT üzerine yapılan bir diğer çalışma ise, Evrim Anık'a ait olan "LGBT Bireylerde Dini- Manevi Eğilimler" isimli çalışmadır. Bu çalışmada Evrim Anık'ın çalışmasından farklı olarak LGBT bireylerin sadece dini- manevi eğilimleri, tutum ve davranışlarının incelenmesi değil, bu tutum ve davranışların, günlük hayatlarına, yakın ilişkilerine, mutluluk düzeylerine ve mesleki başarılarına etkisini gözlemlenmektedir. Bu çalışmanın bir diğer farkı ise görüşmecilerin sosyal gruplara katılım durumları üzerinedir. Evrim Anık'ın tezinde görüşme yapılan bireylerin tamamı Lambda gönüllülerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada ise görüşmeciler herhangi bir LGBTİ+ sivil toplum kuruluşuna mensup değildir.

Türkiye de yapılan diğer bir çalışma ise Ferdi Kıraç'a ait olan "Eşcinsellikle İlgili Dini – Psikolojik Algılar ve Maneviyat" isimli doktora tezidir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma esnasında, nitel ve nicel teknikler kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak altı kişi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir.

Bununla beraber, literatür taraması yapılmış, aynı zamanda, sinemada ve edebiyatta LGBT temsilleri üzerine de bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

Mülakat gerçekleştirilen bireylere, pozitif psikoloji bağlamında, Lyumbomirsky ve Lepper'a ait olan öznel mutluluk ölçeği ile Diener ve ark. ait olan psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu ölçeği uygulanmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmada güvenlik endişesi ve gizlilik nedeniyle görüşmecisi sayısı altı kişi ile sınırlı kalmıştır. Bu nedenle araştırma bir genelleme sunma iddiasında değildir.

Ayrıca LGBT hareketinin feminist, post yapısalcı ve post kolonyal vb. teoriler üzerinden gelişmesi ve okunması, ekseriyetle LGBT'nin sosyolojisinin ve siyasetinin konu edilmesi; bu çalışmaların, bireylerin yaşam geçmişlerinden bağımsız -sadece kimlik politikaları üzerinden- yapılması, bireysel olanın önüne kitlesel olanın geçmesi ile sonuçlanmıştır. Bu durum alan yazına oldukça büyük ölçüde sirayet etmiştir. Bu bakımdan LGBT bireyleri, psikolojik özneler olarak ele alan çalışmalar oldukça azdır.

6. ARAŞTIRMANIN PROBLEMLERİ VE HİPOTEZLERİ

Araştırma da cevap aranan temel sorular şunlardır:

- ❖ LGBT bireylerde dini – manevî tutum ve davranışlar nelerdir?
- ❖ LGBT bireylerin çocukluk ve ergenlik yaşantıları ile cinsel kimlikleri ve dini – manevî tutum ve davranışları arasında bir ilişki var mıdır? Var ise bu ilişki nasıldır?
- ❖ LGBT bireyler için cinsel kimliği keşfetme süreci ile dini inançları arasında nasıl bir ilişki vardır?
- ❖ LGBT bireyler için dindarlık ne ifade etmektedir?
- ❖ LGBT bireylerin yaşam doyumları, mutluluk düzeyleri, psikolojik iyi oluşları ve dinî ve manevî tutum ve davranışları arasında nasıl bir ilişki vardır?
- ❖ LGBT bireyler dini tercihleri ve cinsel tercihleri arasında bir çatışma olduğunda nasıl bir süreç izlerler?
- ❖ LGBT bireyler alternatif İslami yorumlar / tasavvuf ve yaşayışlar hakkında ne kadar bilgi sahibidirler?
- ❖ LGBT bireylerin, ahlaki ve etik referans noktaları nelerdir?

Araştırma, yukarıdaki sorular çerçevesinde LGBT bireylerin dini, manevi tutum ve davranışlara sahip olmak bireyi daha mutlu ve başarılı kılar hipotezi öngörülerek yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. DİN, DİNDARLIK VE MANEVİYAT

Din, tarih boyunca insanlığın gündemini önemli ölçüde meşgul etmiş, bireylerin hayatlarına birden fazla kanal ile nüfus etmeyi başarmış, zaman zaman insan eyleminin yöneldiği temel amaç iken zaman zaman da araç haline dönüşmüş bir kavramdır.

Din kavramı bu uzun tarihi süreç içerisinde beraberinde birçok kavramla beraber anılmıştır. Bu kavramlar kısmen din kavramına içkin bir biçimde karşımıza çıkarken bazen de din kavramı olmaksızın farklı ontik, ontolojik ve otantik alanlara göndermeler yapmaktadır.

Din kavramına eşlik eden bu kavramları kabaca dindarlık, maneviyat, nihai ilgi şeklinde sıralamak mümkündür.

Söz konusu, bu kavramları tanımlamak olduğunda ise, konu görüldüğünden çok daha karmaşık bir hal almaktadır.

1.1. DİN TANIMLARI

Din kavramını tanımlama noktasında, kesin çizgilerle belirlenmiş, herkesçe kabul edilmiş, tartışmaya kapatılmış ve üzerinde uzlaşma sağlanmış bir cevap vermek oldukça zordur. Bu sebeple özellikle din kavramını açıklamaya çalışırken onun çok boyutlu bir yapısı ve etki alanı olduğunu göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Aynı zamanda yapılan tanımların, tanımlamayı yapan öznenin, onun geçmişinden, bugününden ve geleceğe yönelik tasavvurlarından azade bir şekilde oluşmadığını da hatırlamak gerekir.

Ayrıca din kavramını açıklarken tanımlamaları yapanın hangi bilim dalını referans aldığı büyük önem taşımakta ve tanımların içeriğini büyük ölçüde değiştirmektedir. Bu sebeple tezin bu bölümünde din tanımlarına değinirken daha ziyade psikolojik din tanımlarına yer verilecektir.

James'e ait olan din tanımı şu şekildedir:

Bireylerin ilahi olduğunu düşündükleri herhangi bir şey ile kendilerini ilişki içinde görmeleri bakımından tek başlarına yaşadıkları duygular, eylemler ve tecrübelerdir.¹

Argyle ve Beit Hallahmi ye ait olan tanım ise şu şekildedir:

İlahi veya insanüstü bir güce duyulan inançlardan ve böyle bir güce yapılan ibadet fiillerinden veya diğer ayinlerden oluşan bir sistemdir.²

Dollahite din kavramını şu şekilde tanımlamıştır:

Din kutsal arayışını ve erdemi teşvik edici öğretisi ve rivayetlerle yapılan inanç sözleşmesidir.³

Fromm'a ait olan din tanımı şudur:

Bir grup tarafından paylaşılan, o grup üyelerine kendilerini adayabilecekleri bir hedef sunan ve onlara ortak bir davranış biçimi veren bir sistemdir.⁴

Bir başka in tanımı ise Batson, Schoenrade ve Ventis'e aittir:

Bizim ve bizim gibi başkalarının canlı olduğumuzun ve öleceğimizin farkında olmamız sebebiyle karşı karşıya kaldığımız meselelerle yüzleşmek için bireyler olarak yaptığımız her şeydir.⁵

¹James, W. (1961) The Varieties of Religious experience, New York: Collier Books akt. Raymond F. Paloutzian, Crystal L. Park, Din ve Maneviyat Psikolojisi: Temel Yaklaşımlar ve İlgili Alanları, çev. İhsan Çapçioğlu, Ali Ayten, C. I, Ankara: Phoenix Yayınları, 2013, s.64.

² a. yer.

³ a. yer.

⁴ a. yer.

Clark'ın din tanımı ise şu şekildedir:

Bireyin bir Aşkın varlık (a beyond) hissettiğinde yaşadığı ve özellikle birey hayatını o Aşkın Varlık ile ahenkli kılmak için fiili girişimde bulunduğu davranışı üzerinde etkisi açıkça gözlemlenen derunî bir tecrübedir.⁶

Böhmer'e ait olan din tanımı ise şu şekildedir:

Bireyselliğin üstünde bir insanın her şeyi kapsayan hüküm verme ve hesap sorma gücüne sahip varlıkla, otoriteyle, Tanrıyla kişisel veya kişisel olmayan kutsalla içeriklenen bir ilişki içinde bulunan geniş bir kavramdır.⁷

Öte yandan yukarıda verilen tanımların bir kısmı özsel, bir kısmı ise işlevsel tanımlardır. Bunun yanı sıra din kavramını kendi içerisinde kategorize edip, daha sonra tanımlama yapan anlayışlarda mevcuttur. Örneğin Bergson'a göre din statik ve dinamik olmak üzere iki çeşittir. Statik din; zekânın dağınıklığı, çaresizliği karşısında tabiatın koruyucu bir tepkisidir. Dinamik din; insanlığın dinidir, açıktır. Hristiyanlık ve Müslümanlık gibi.⁸

Sonuç olarak bu çalışmada din kavramı; ilahi bir varlığı - aşkın veya içkin fark etmeksizin - merkeze alarak ve o varlığın bizzat kendisini veya tasavvurunu otorite olarak kabul eden, bireysel duygu ve tecrübeleri içerisine alan, bireyin gerek kendisine gerekse diğer varlıklara varoluşsal anlam vermesini sağlayan aynı zamanda kendisini bağlı hissedebileceği bir topluluk (cemaat) vizyonu sunan inanç sistemi olarak ele alınmaktadır.

1.2. DİNDARLIK

Ünlü dinler tarihçisi Mircea Eliade, Dinin Anlamı Ve Sosyal Fonksiyonu: Yaratılış Özlemi isimli çalışmasının önsözünde şöyle demektedir:

⁵ a. yer.

⁶ a. yer.

⁷ a. yer.

⁸ Halil Apaydın, Din Psikolojisi Terimler Sözlüğü, 1. Baskı, İstanbul: BilimKent Yayınları, 2016, s.63. bkz. Henri Bergson, çev. Mehmet Mukadder Yakupoğlu, 2. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.

“ ‘Eksiksiz insan’ hiçbir zaman tamamen kutsaldan uzaklaşamaz ve kutsaldan tam olarak uzak kalma konusunda şüphe edilir. Bilinçli hayat seviyesinde, dinden uzaklaşma, belirginlik kazanmıştır. Yani eski teolojik kavramlar, dogmalar, inançlar, kurallar müesseseler vs. gitgide anlamını kaybetmiştir. Fakat hiçbir normal insan, hayal görmekten, âşık olmaktan, müzik dinlemekten, tiyatroya gitmekten, film seyretmekten, kitap okumaktan geri kalmıyor. Kısaca o, sadece tarihi ve tabii bir dünyada yaşamıyor aynı zamanda varoluşsal, özel hayali bir dünyada yaşıyor.”⁹

Dönemin önemli psikiyatrlarından biri olan Irvin Yalom’a 2000 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından Oscar Pfister Ödülü verilmiştir. Irvin Yalom’un bu ödülü alırken yaptığı konuşmada söylediği şu sözler oldukça dikkat çekicidir:

“Schopenhauer’nın, dini sadece karanlıkta görünen bir ateş böceğine benzettiği metaforunu kendime yakın buluyordum. Schopenhauer bilimsel bilginin ışığı, cehaletin karanlığını dağıttığında dinlerin bir kenarda büzüşüp kalacağına dair bir öngörüde bulunmuştu. Dinin günümüzde Amerika Birleşik Devletleri’nde yeniden dirilişini düşününce bu tahminin ne kadar da yanlış olduğunu görmek bana çok ilginç geliyor.”¹⁰

Görünen o ki, birçok dünyevileşme teorisinin¹¹ aksine din, dindarlık, dini yaşantı, dini eğilim, vb. birçok kavram, olayları, durumları ve/veya tercihleri ifade etmeye daha net bir dil ile söylenecek olursa, varlık alanında anlamlandırmalar yapmaya devam edecektir.¹² Nitekim bu noktada, dindarlığın tanımlamasını yapmak oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Hökekleli’ye göre dindarlık, “ belli bir dinin inanç ve öğretilerinin belli bir zaman ve şartlarda belli bir kişi, grup ya da toplum tarafından yaşanmasıdır.”¹³

⁹ Mircea Eliade, Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu: Yaratılış Özlemi, çev. Mehmet Aydın, 1. Baskı, İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık, 2015 s. 15.

¹⁰ Irvin D. Yalom, Din ve Psikiyatri, çev. Zeliha Babayiğit, 1. Baskı, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2017, s. 14

¹¹ bkz. der. Anthony Giddens, Sosyoloji: Başlangıç Okumaları, çev. Günseli Altaylar, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2010, s.455 – 464.

¹² bkz. Ali Köse, Kutsalın Dönüşü: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği, 1. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları,2014 Bkz. Bryan Ronald Wilson, Seküler Toplumlarda Din, çev. Ömer Faruk Darende 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017, s. 257 – 296.

¹³ Hayati Hökekleli, Din Psikolojisine Giriş, 4. Baskı, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2015 s.43.

Başka bir tanımlamaya göre, "...dindarlık, dini ilkelerin gerek bireysel gerekse toplumsal yaşantıya aktarılmış halidir. Dolayısıyla dindarlıkta dini inançların çeşitli tutum ve davranışlarla bireyin günlük hayatına etki etmesi söz konusudur. Çünkü dindarlık, bilgisel, duygusal ve davranışsal yönleri kuşatan çok boyutlu bir yapı arz eder.... Dindarlığın en önemli özelliği ise, dinamik bir süreç arz etmesidir."¹⁴

Apaydın'ın hazırlamış olduğu Din Psikolojisi Terimler Sözlüğüne göre dindarlık; "bir dine inanmak, inanç ve pratik uygulamalara dönük bilgilere sahip olmak, bunları içselleştirerek kişiliğin bir parçası haline getirerek tecrübe etmek, yaşam felsefesinin oluşturulmasında dini merkeze oturtmak ve tercihleri bu doğrultuda şekillendirerek oluşan oryantasyon sürecidir."¹⁵

Marshall ise dindarlığı oldukça geniş bir çerçevede ele almış ve şöyle demiştir: "En genel anlamı ile dindarlık; dinsel kuralları takip etmek ve dinsel öğretilere inanmaktır."¹⁶

Bu çalışmada dindarlık; kişinin inandığı dini ve o dinin ilahi otoritesini merkeze alarak verdiği kararlar, yaptığı tercihler ve sergilemiş olduğu davranışlar olarak ele alınacaktır. Burada kilit nokta bireyin kendi davranışına yönelik farkındalığının olmasıdır.

1.3. MANEVİYAT

Gerek günlük hayatta gerekse din psikolojisi alanında din ve dindarlık kavramlarıyla beraber veya ayrı olarak kendisinden söz ettiren bir diğer kavram ise maneviyattır.

Armstrong maneviyatı "Kişinin dünyada faaliyette bulunma şeklini etkileyen bir Yüce Güçle (a Higger Power) olan bir ilişkinin varlığıdır."¹⁷ şeklinde tanımlamıştır. Shafranske and Gorsuch ise; "İnsan tecrübesindeki aşkın boyut... Kişisel varoluşun anlamına ilişkin bireysel sorular ve kendini (self) daha geniş bir

¹⁴ Ali Köse, Ali Ayten, Din Psikolojisi, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s.109.

¹⁵ Apaydın, a.g.e. , s. 68.

¹⁶ Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999 akt. Özlem Altınsu Sönmez, " Dindarlığın Ölçülebilirliği Üzerine Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri", *SEFAD*, 2016, s.562.

¹⁷ Paloutzian, Park, a.g.e., s. 65.

ontolojik bağlama yerleştirme çabaları esnasında birden keşfedilen aşkın boyuttur.”¹⁸ olarak değerlendirmiştir.

Vaughan, “Kutsalın öznel tecrübesidir”¹⁹ derken, Pargament, “Kutsalı arama süreci”²⁰ şeklinde nitelendirmiştir.

Maneviyat kavramının günümüzde popülerize olmasına karşın, kavramın geçmişine bakıldığında, aslında onun oldukça köklü bir tarihi olduğu fark edilecektir. Bugün yaygın olarak mensubu bulunan tek tanrılı dinlerde ve yine oldukça fazla mensubu bulunan uzak doğu dinlerinde maneviyat kavramına karşılık gelecek birçok durum bulunmaktadır. Yahudi kabalacılığı, Hristiyan mistisizmi ve İslam tasavvufu bunun örnekleri ile doludur. Ancak burada yeni olan şey, herhangi bir dine gönderme yapmaksızın da maneviyat kavramının ele alınabiliyor olmasıdır.

Bu çalışmada maneviyat kavramı, kişinin, kendi yaşantısına, çevresine, en kapsayıcı şekilde ifade edilecek olursa evrene karşı, hissi temelli, anlam yüklü, duygulanım düzeyi yüksek bir şekilde yaklaşması, olayları ve durumları bu çerçevede okuması ve bu yaklaşımının birey için her daim anlam taşıyor olması şeklinde kullanılacaktır. Burada anlam sağlayıcı, ilahi bir varlık, kurumsal bir din, bir inanış veya bir ideoloji dahi olabilmektedir. Maneviyat bu çalışmada dindarlığın bir alternatifi veya bir çeşidi olmaktan ziyade din ile birlikte ortaya çıkan bir yönelim ve yaşam tarzı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, bazen din ve dindarlık ile beraber kullanılırken zaman zaman da tek başına ele alınacaktır.

1.4. NİHAİ İLĞİ

Nihai ilgi kavramı, özellikle Paul Tillich’in tanrı ve iman anlayışını açıklarken merkeze aldığı bir kavramdır. Her şeyden önce o, imanı dinamik bir süreç olarak

¹⁸ a.yer.

¹⁹ Köse, Ayten, a.g.e., s. 125.

²⁰ a.yer.

görmektedir. Ve yine o, imanı “nihai olarak ilgi duyulmanın bir ifadesi” olarak tanımlamaktadır.²¹

Tillich, nihaî ilgimizin temel sembolünün, Tanrı olduğunu söylemektedir. Ona göre; “ İman eylemi Tanrı'nın inkârını içerse bile nihaî ilgi, her iman eyleminde bulunur. Nihaî ilginin olduğu yerde, Tanrı ancak başka bir Tanrı adına inkâr edilebilir. Nihaî ilgi, kendi özelliğini nihaî diye inkâr edemez. Bu nedenle, nihaî ilgi, ‘Tanrı’ kelimesiyle kastedilen neyse onu tasdik eder. Dolayısıyla ateizm de, herhangi bir nihaî ilgiyi ortadan kaldırma teşebbüsü anlamına gelebilir. Nihaî ilgiye yönelik kayıtsızlık, ateizmin düşünülebilen tek formudur. Bunun mümkün olup olmadığı, bu noktada çözümsüz bırakılması gereken bir problemdir. Tanrı, bizim nihaî olarak ilgi duyduğumuz şeyin temel sembolüdür.”²²

2. TUTUMLAR VE DAVRANIŞLAR

Tutumlar ve davranışlar, özellikle yirminci yüzyılın son yarısında sosyal psikologlar tarafından oldukça geniş ölçüde ele alınan bir konudur. Bu alanda elde edilen verilerin, genellikle reklamcılık ve siyaset alanında etkin bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Ancak bu çalışmada kitlesel olana bir gönderme yapmaktan ziyade bireyin hayatında dini- manevi tutum ve davranış ilişkisinin ortaya konulması ve bu ilişkinin bireyin dini- manevi yönünü nasıl etkilediğinin gözlenmesi hedeflenmektedir.

2.1. TUTUM

Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir.²³

Başka bir tanımlamaya göre, “tutumlar, insanların diğer insanlar, nesnelere ya da düşüncelerle ilgili değerlendirmeleridir.”²⁴

²¹ Temel Yeşilyurt, “Nihai İlgi Olarak İman’ın Belirsizliği – Paul Tillich’in İman Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım- *İslamiyat, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, S.2 (2001), s.119.

²² Ruhattin Yazoğlu “Paul Tillich’in Tanrı Anlayışı” *Erzurum, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.22 (2004), s. 136 akt. Tillich, *Dynamics of Faith* s.45.

²³ Smith, M. B. (1968). Attitude change, *International Encyclopedia of the Social Sciences* (s. 458- 467). Crowell Collier and Mac Millian akt. Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*, 13. b. , İstanbul: Evrim yayınları,2012, s.110.

Çiğdem Kağıtçıbaşı'na göre tutumlar, “gözlenebilen, ortaya konan bir davranış değil, davranışa hazırlayıcı eğilimlerdir ve tutumlar, gözle görülemez; fakat gözle görülebilen bazı davranışlara yol açtığından, bu davranışların gözlenmesi sonucu, tutumların varlığı iddia edilebilir.”²⁵

Özetle ifade edilecek olursa; tutumlar, bir davranışı sergilemeden önce, düşünülenler ve hissedilenlerdir.

Tutumların kaynağının ne olduğu ise sosyal psikolojide üzerinde durulan diğer bir konudur. Öncelikli olarak tutumların, genler ile yakından ilişkili olduğu ileri sürülmüştür. Farklı evlerde büyüüp birbirlerini hiç tanımamış olsalar da tek yumurta ikizlerinin, çift yumurta ikizleriyle karşılaştırıldığında, daha fazla ortak tutum sahip olması bu iddiayı destekleyen bir veridir.²⁶

Bu noktadan hareketle, genetik benzerliğin tutumlar ve davranışlar üzerinde etkili olduğunu kabul etmekle beraber, bireysel tecrübelerin ve sosyal deneyimlerin de bireyin hayatında tutumları ve davranışları belirleyici özelliğe sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Yapılan araştırmalar sonucunda üç çeşit tutumdan bahsedilebilir:

Bunlardan ilki; bilişsel kaynaklı tutumlardır. Bilişsel kaynaklı tutumlar, kişinin bir tutum nesnesi ile ilgili inançlarına dayanan tutumlardır.²⁷

Bir diğeri, davranış kaynaklı tutumlardır ki bunlar, “kişinin bir tutum nesnesine yönelik davranışlarını gözlemlemesine dayanan tutumlardır.”²⁸

Son olarak, duygulanım kaynaklı tutumlardan bahsedilmektedir. Duygulanım kaynaklı tutumlar, daha çok kişinin bir tutum nesnesi ile ilgili duygu ve değerlerine

²⁴ Elliot Aronson, Timothy D. Wilson, Robin M. Akert, Sosyal Psikoloji, çev. Okhan Gündüz, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012, s.356.

²⁵ Kağıtçıbaşı, a.g.e., s. 110.

²⁶ Aronson, Wilson, Akert, a.g.e. s.357.

²⁷ a.g.e., s. 358.

²⁸ a.g.e., s. 360.

dayanan tutumlardır.²⁹ Bu çalışmada ise özellikle bireylerin duygulanım kaynaklı dini-
manevi tutumları üzerinde durulacaktır.

Tutumların kaynaklarının dışında incelenmesi gereken bir diğer konu, tutumların
sergileniş biçimleridir. Sergilenişleri bakımından tutumlar, açık ve örtük tutumlar
şeklinde iki düzeyde ele alınabilir.

Açık tutumlar; kolaylıkla aktarılabilen tutumlardır.³⁰ Kişinin bir konu veya
durum hakkında rahatlıkla ifade edebildiği tutumlar olarak açıklanabilir. Örtük
tutumlar ise, kişinin farkına varmadan sergilemiş olduğu tutumlardır. Bu tutumlar
kişinin bir olay veya durumla karşı karşıya kaldığında ortaya çıkan ve farkına
varmadığı, bilinçdışı tutumlardır.³¹

2.2. DAVRANIŞ

Davranış, psikolojik anlamda canlıların dış dünyaya karşı gösterdikleri her
türü bilişsel, duyuşsal ve psikomotor (bedensel-fiziksel) tepkilerin genel adıdır.³²

Psikoloji sözlüğüne göre davranış, “bir canlının dışsal ya da içsel uyarıcılara
verdiği tepkidir.”³³

Davranış türleri ise şu şekildedir:

a. Nesnel olarak dıştan gözlemlenebilen tepkiler

b. Dıştan doğrudan gözlenemeyen, standart koşullara (deneysel koşullar,
psikometrik araçlar) verilen tepkilerden çıkarsanan ya da kişi tarafından içsel olarak
gözlenebilen ve öz-bildirimsel olarak açıklanan tepkiler

c. Psikolojik olaylarla ilişkili fizyolojik tepkiler.³⁴

²⁹ a.g.e., s. 358.

³⁰ a.g.e., s. 363.

³¹ a. yer.

³² <https://tr.wikipedia.org/wiki/Davranış>

³³ <http://www.psikolojisozlugu.com/behavior-davranis> (Prof. Dr. Sibel Karakaş Psikoloji Sözlüğü)

³⁴ a.yer.

3. CİNSİYETİN VE CİNSEL KİMLİĞİN BİLEŞENLERİ

Günümüz yaygın kültüründe, cinsiyet ve cinsel kimlik, birbirlerinden farklı alanlara işaret etmek üzere, farklı terimler olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu terimler kendi kapsamları dahilinde yeniden yorumlanmakta, tekrar okunmakta ve gerektiğinde yeniden anlam kazanmaktadır. Toplumun, cinselliği ve cinsiyeti nasıl değerlendirdiği, bu konuya nerden baktığı da kavramların içeriğinin belirlenmesinde ve yeni kavramların oluşmasında oldukça aktif bir rol oynamaktadır.

3.1. BİYOLOJİK CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET VE CİNSİYET KİMLİĞİ

Biyolojik cinsiyet veya cinsiyet; Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiye ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks olarak tanımlanmaktadır.³⁵

Biyolojik cinsiyet ya da cinsiyet (sex) terimi, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmektedir ve biyolojik bir yapıya karşılık gelmektedir.³⁶

Bununla beraber Fausto – Sterling, beş cinsiyetten söz edilebileceğini vurgular. “Kadın ve erkeğin yanı sıra, biyolojik olarak hem erkek hem kadın olanlar (hermaphrodites), baskın olarak erkek olan ama kadın özellikleri taşıyanlar (male pseudohermaphrodites), ve baskın olarak kadın olan ama erkek özellikleri de taşıyanlar (female pseudohermaphrodites).³⁷

Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı ise, kadın ya da erkek olmaktan ziyade, kadın ve erkek olmaya toplumun yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eder; kültürel bir yapıyı karşılar ve genellikle bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içerir.³⁸ Bir toplumun veya topluluğun, kadın ve erkek kavramlarından anladıkları psikolojik, fiziksel, davranışsal, ahlaki özellikler bütünüdür. Bunun neticesinde erkek ve kadınların sahip oldukları biyolojik cinsiyetten

³⁵ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <http://sozluk.gov.tr/cinsiyet>

³⁶ Zehra Y. Dökmen, Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar, 8. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2017, s. 19.

³⁷ a.g.e., s.21.

³⁸ a.g.e., s. 20.

dolayı yüklendikleri toplumsal rollere, toplumsal cinsiyet demek mümkündür. Toplumsal değişim ve dönüşüm süreçleriyle beraber düşünüldüğündeyse, toplumsal cinsiyetin sürekli bir devinim halinde olduğu fark edilecektir. Toplumsal cinsiyet, bütüncüllüğü daima ertelenen, herhangi bir anda asla tam anlamıyla olduğu şey olmayan bir giriftliktir.³⁹

Bu kavramlarla beraber bahsedilmesi gereken bir diğer kavram ise cinsiyet kimliğidir. Cinsiyet kimliği, bireyin bilinçli ya da bilinçsiz, bir biyolojik cinsiyete ya da diğerine ait olduğu bilgisi ve farkındalığı ile başlar.⁴⁰ Kişinin kendisini nasıl bir kadın veya nasıl bir erkek olarak gördüğüyle alakalıdır. Örneğin kişi kendisini erkeksi bir kadın veya kadınsı bir erkek olarak görebilir. Başka bir örnek ile ifade edilecek olursa, kişi kendisini oldukça dişi bir kadın olarak ya da oldukça maço bir erkek olarak tanımlayabilir. Cinsiyet kimliği, kişilik ve davranış olarak gösterilen kadınlık ya da erkekliğin kişisel ve içsel anlamıdır; bir erkek ya da kadın olmanın öznel duyumudur.⁴¹

Cinsiyet kimliği, kendi yapısı itibarıyla toplumsal cinsiyetten ve biyolojik cinsiyetten ayrı düşünülemez. Daha açık bir ifade ile söylenecek olursa, cinsiyet kimliği kişinin biyolojik cinsiyetini ve toplumsal cinsiyetini tek bir bedende nasıl yaşadığıdır. Bu anlamda Simone De Beauvoir, *İkinci Cins* isimli kitabındaki mottolaşan sözü, “kadın doğulmaz, kadın olunur” a bir eleştiri getirmek mümkündür. Bir bakıma bu deyiş, bireyin biyolojik cinsiyetini göz ardı etmiş ve cinsiyet kimliğini, cinsiyet rollerine indirgemıştır. Oysa ki, hem kadın doğulur hem de kadın olunur.

3.2. CİNSEL YÖNELİM

Cinsel tercih olarak da adlandırılan cinsel yönelim, kişinin cinsel olarak kendi cinsi, karşı cins ya da her iki cins tarafından mı uyarıldığını tanımlar.⁴² Bununla beraber Amerikan Psikoloji Birliği’ne göre cinsel yönelim, bireyin erkeklere, kadınlara ya da her iki cinse birden hissettiği duygusal, romantik ve/veya cinsel çekim

³⁹ Judith Butler, *Cinsiyet Belası*, çev. Başak Ertür, 5. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2016, s.65

⁴⁰ Fatma Arık, *LGBT Bireylerin Stigma Yaşantıları ve Eşit Yurttaşlık Talepleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s.22.

⁴¹ Dökmen, a.g.e., s. 27.

⁴² Rod Plotnik, *Psikolojiye Giriş*, çev. Tamer Geniş, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009, s.341.

örüntüsüdür.⁴³ Burada dikkat çeken ayrıntı, cinsel yönelimin sadece cinsel arzu, şehvet veya libido ile belirlenmeksizin, romantik ve duygusal çekimlerinde cinsel yönelimi belirleyici bir unsur olarak kabul ediliyor oluşudur.

3.2.1. Heteroseksüellik – Heteroseksüel Yönelim

Heteroseksüel terimi, Yunancada “diğer parça” ya da “diğeri” anlamına gelen “heteros” kelimesi ile Latince “cinsel” anlamına gelen “sexualis” kelimesinin birleşiminden oluşmuştur.⁴⁴

Heteroseksüel yönelim, kişinin karşı cinsiyetten kişiler tarafından cinsel uyarım örüntüsünü tanımlar.⁴⁵ Heteroseksüellik, karşı cinsten üyeler arasındaki cinsel veya romantik ilişkilerdir.⁴⁶

3.2.2. Homoseksüellik – Homoseksüel Yönelim

Homoseksüel terimi, Latince “erkek” anlamına gelen “homo”dan değil, Yunancada bireylerin aynılığını anlatan “homo” kelimesinden gelir. Farklı cinsten bireyler arasındaki ilişkileri anlatan “heteroseksüel” teriminin tersidir.⁴⁷

Homoseksüel yönelim, kişinin aynı cinsiyetten kişiler tarafından cinsel uyarım örüntüsünü tanımlar.⁴⁸

Modern Psikolojinin ilk yıllarında patolojik bir durum⁴⁹ olarak tanımlanan homoseksüel yönelim ilerleyen yıllarda DSM IV’de bir varoluş tarzı olarak kabul edilmiştir.

APA’nın homoseksüellik tanımı ise şu şekildedir:

⁴³ Arık, a.g.e., s.5.

⁴⁴ a.yer.

⁴⁵ Plotnik, a.g.e. s.341.

⁴⁶ Evrim Anık, LGBT Bireylerde Dini ve Manevi Eğilimler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s.9.

⁴⁷ Kinsey A., Pomeroy W. B., Martin C. E. Ve Gebhard P.H. (1953) *Sexual Behavior in The Human Female*, Indiana: The Staff of The Institute for Sex Research, Indiana University akt. Arık, a.g.e., s.9.

⁴⁸ Plotnik, a.g.e., s. 341.

⁴⁹ bkz. Alfred Adler, *Eşcinsellik Üzerine*, çev. Kâmuran Şipal, 1. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2017.

Kişinin kendi cinsinden bir bireye karşı, sürekli (enduring), duygusal (emotional), romantik, cinsel ya da sevgiye dayalı (affectional) ilgi duyduğu bir cinsel yönelimdir.⁵⁰ Burada dikkat çeken unsur, tanımlama yapılırken kullanılan ‘sürekli’ ifadesidir.

Freud, *Cinsellik Üzerine* isimli kitabında, cinsel yönelimlerden bahsederken, homoseksüelliği ve biseksüelliği “*Cinsel Nesneyle Bağlantılı Sapmalar*” başlığında ele almıştır. O dönemde eşcinsellikle ilgili olarak dönüklük ifadesini kullanan Freud için, üç çeşit dönüklük vardı. Burada bahsettiği ilk çeşit, kesin dönüklerdi. Freud’a göre “*Kesin Dönükler, öbür cinsten kimselere karşı ilgisiz kalanlar*”⁵¹ idi. İkinci grup, “*Çift Yaşayışlı Dönükler; yani nesne olarak ayırt etmeksizin cinslerden birini ya da ötekini alanlar*”⁵² idi. Bunlarla beraber Freud için ayrıca bir grup daha söz konusuydu. Bu grubu “*Fırsat Düştüğünde Dönük Olanlar; yani belirli koşullar içinde (özellikle normal cinsel birleşme için gerekli nesneyi bulamadıklarında) ya da taklitçiliğe kapıldıkları için, kendi cinslerinden bir kimseyi cinsel nesne olarak kabul eder ve cinsel gereksinimlerini giderirler.*”⁵³ şeklinde açıklamıştı.

APA’nın tanımlamasında yer alan *sürekli – devamlı (enduring)* ifadesi, Freud’un “*Fırsat Düştüğünde Dönük Olanlar*” şeklinde ifade ettiği grubu dışarda bırakmaktadır. Hâlbuki cinsel yönelimden bahsedemeyeceğimiz bir cinsel birleşmenin söz konusu olmaması gerekir. APA’nın bugün geçerli olan tanımında ki *sürekli* ifadesi, örneğin; hayatında bir kez olsa dahi bir erkekle beraber olmuş başka bir erkeği, ya da bir transseksüele tecavüz eden başka bir erkeği, homoseksüelliğin veya biseksüelliğin dışında bırakmaktadır. Ve onların sessizce heteroseksüel olarak kabul edilmesine yol açacak bir boşluk oluşturmaktadır.

⁵⁰ Ferdi Kırac, *Eşcinsellikle İlgili Dini- Psikolojik Algılar ve Maneviyat (Doktora Tezi)*, Ankara:Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.2.

⁵¹ Sigmund Freud, *Cinsellik Üzerine*, çev. Hasan Can, 1. Baskı, Ankara: Tutku Yayınevi, 2014, s.12.

⁵² Kırac, a.g.e, s.2.

⁵³ a.g.e., s.13.

3.2.3. Biseksüellik – Biseksüel Yönelim

Biyoloji alanında her iki cinsiyetin özelliklerini ve işlevlerini içeren yapıları tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “hem kendi cinsini hem de karşı cinsi arzulayan” olarak tanımlanmıştır.⁵⁴

Biseksüel yönelim, kişinin her iki cinsiyetten kişiler tarafından cinsel uyarım örüntüsünü tanımlar.⁵⁵ Biseksüellik, bireyin cinsel olarak hem heteroseksüel hem de homoseksüel davranışlara sahip olmasını ifade etmektedir.⁵⁶

Biseksüellikle ilgili değinilmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır. Biseksüellik, tarih boyunca çoğunlukla göz ardı edilmiş olabilir. Tarih boyunca homoseksüellik olarak ele alınan ilişki biçimlerinin biseksüel kategorisine ait olabileceği göz önüne alınmalıdır. Nitekim eşcinselliğin (homoseksüellik) toplumun sınıflara bölünmesiyle beraber cinsiyet eşitsizliğinin bir ürünü olduğunu savunan Perinçek’e göre; Eski Yunanda kadın evlenmek, erkek ise âşık olmak içindi.⁵⁷ Dolayısıyla her iki cinsle de bir şekilde -aşk, sevgi, seks veya evlilik- ilişki kuran birey için homoseksüel demekten ziyade biseksüel demek daha doğru olacaktır. Ancak Eski Yunan örneğinde olduğu gibi birçok örnekte, her iki cinsle de ilişki kurabilen bireyler, alan yazında biseksüel yerine homoseksüel olarak nitelendirilmişlerdir.

3.2.4. Aseksüellik

Aseksüellik, hiçbir belirgin cinsel yönelime sahip olmamak olarak ifade edilebilir.⁵⁸ Kişinin duygusal ve romantik ilişkiler kurmasına karşın herhangi bir cinsel yönelime sahip olmaması ve cinsel ilişki isteği içerisinde olmaması olarak açıklamak mümkündür.

⁵⁴ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <http://sozluk.gov.tr/biseksuel>

⁵⁵ Plotnik, a.g.e. s. 341.

⁵⁶ Selçuk Budak, Psikoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2000.

⁵⁷ Doğu Perinçek, Eşcinsellik ve Yabancılaşma, 1.Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları,2000 s.19.

⁵⁸ Dökmen, a.g.e., s. 24.

3.3. CİNSEL KİMLİK

Cinsel kimlik ve cinsel yönelimler alan yazında zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu çalışmada cinsel yönelimler ve cinsel kimlikler birbirlerinden farklı olarak ele alınmıştır. Bunun en büyük sebebi, cinsel yönelimde bahsedilen heteroseksüellik ve homoseksüellik gibi kavramların özellikle tıp ve psikiyatri alanında kullanılmasıdır. Genelde sosyal bilimler, özelde ise psikoloji, insanı sadece biyolojik bir organizmanın ötesinde kişisel kararları ve kişisel tarihi olan, bilinç ve bilinçaltı süreçleri aktif ve toplumsal bir varlık olarak ele almaktadır. Buradan hareketle denilebilir ki, cinsel yönelimler sadece yönelim olarak kalmayacak artık kişinin kimlik kurgusunun bir parçası halini alacaktır.

Cinsel kimlik, cinsel yönelimin bir kimlik olarak kabul edilmesi veya kimliğin bir parçası olarak görülmesidir. Kişinin “ Ben kimim?” sorusuna cinsel yönelimlerinin farkına vararak ve bu doğrultuda bir tercih yaparak cevap vermesidir.

3.3.1. Lezbiyen

Kadın eşcinselliği demektir. Lezbiyenlik; bir kadının başka bir kadına duyduğu cinsel ve duygusal çekimi ifade etmektedir.

Lezbiyen ifadesinin etimolojik kökenin, bugün Midilli adası olarak bilinen, Lesbos adasına dayandığı bilinmektedir. Bu adanın en ünlü sakini İ.Ö. VI. yüzyılda yaşamış olan Sappho hakkında çok fazla şey bilinmemektedir. Sappho'nun birçok şiiri, parçalar halinde olmasına rağmen, bunlar arasında kadınlara yazılmış açıkça ihtiraslı aşk şiirleri olan lirik yapıtlar vardır.⁵⁹

İ. S. I. yüzyıldan gelen Yunan yazıtlarında, tribadismden söz edilmektedir. Romalılar ve Yunanlılar ‘tribade’ sözünü, cinsel anlamda yapay bir penis ya da bu işi yerine getirecek kadar büyük bir klitoris ile diğer kadınların içine giren kadınlar için kullanırlardı. Tribadism terimi, kadın eşcinselliği için küçük düşürücü bir sıfat olarak

⁵⁹ Francis Mark Mondimore, Eşcinselliğin Doğal Tarihi, çev. Berna Kılınçer, 1. Baskı, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999, s.34.

20. yüzyıla dek kullanılmıştır.⁶⁰ Lezbiyenlik kavramı ise 19. yüzyılın sonlarına doğru kullanılmaya başlanmıştır.⁶¹ Edouard Henri Avril'in Sappho'yu başka bir kadınla cinsel ilişkiye girerken resmettiği tablosu, bu ifadenin -lezbiyenlik- sanattaki yansımalarından biri olarak okunabilir.⁶² Bugün pek kullanılmamakla birlikte "safik" ifadesi de lezbiyenliğe karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır.

Tarihte kadın homoseksüelliğini anlatan hikâyelerin ve tarihsel bulguların erkek homoseksüelliğini anlatanlara nazaran çok daha az olması açık bir gerçektir. Ancak bu durum kadın homoseksüelliğinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Tarihi verilerdeki bu farkın sebebi olarak üç öncül altında gösterilebilir. Bunlardan ilki, erkek egemen tarih yazımının kadınları ve kadın cinselliğini göz ardı etmesidir.⁶³ İkinci öncül ise, toplumda kadın homoseksüelliğinin, erkek homoseksüelliğine göre daha az rastlanır bir durum olmasıdır. Nitekim 1953 yılında Kinsey ve arkadaşlarının kamuoyuna sundukları verilerde bu bilgiyi destekler niteliktedir. Kinsey raporlarına göre, homoseksüel reaksiyon ve temasların varlığı ve sıklığı, kadın örneklem arasında, erkek örnekleme oranla çok daha düşüktür. Kadınlar arasındaki akümülatif homoseksüel tepki %28'e ulaşırken, erkekler arasındaki homoseksüel tepki %50'ye ulaşmaktadır.⁶⁴ Bu çalışmanın dışındaki bazı çalışmalar da gay ve lezbiyen birey sayılarındaki farka dikkat çekilmiştir. Bazı çalışmalar, 2'ye karşı 1 gibi oranlardan bahsederken, bazıları 5'e karşı 1, hatta 11'e karşı 1 gibi oranlardan bahsetmektedir. Hiçbir zaman bu oranı kesin olarak bilmemekle birlikte, erkek homoseksüellerin sayıca lezbiyenlerden fazla olduğunu kesin olarak biliyoruz.⁶⁵ Son olarak üçüncü öncül ise, toplumun bakış açısından kaynaklanmaktadır. Kadınlar arasındaki eşcinsel ilişkiler, erkekler arasındaki ilişkilerden daha az dikkati çeker ve daha az suçlanır.⁶⁶

⁶⁰ a.yer

⁶¹ a.yer

⁶² Merve Diltemiz Mol, LGBTİ Hareketinin Hak ve Temsil Mücadelesi ve Siyasal İletişim Faaliyetleri,(Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s.58.

⁶³ a.yer

⁶⁴ Kinsey A., Pomeroy W. B., Martin C. E. Ve Gebhard P.H. (1953) *Sexual Behavior in The Human Female*, Indiana: The Staff of The Institute for Sex Research, Indiana University akt. Arık, a.g.e., s.16.

⁶⁵ Joseph Nicolosi, Linda Ames Nicolosi, Anne Babalar İçin Gençlerde Homoseksüelliği Önleme Rehberi, çev. Fatma Melek Arıkan, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayıncılık, 2011, s. 37.

⁶⁶ Anthony Storr, *Cinsel Sapmalar*, çev. Kemal Bek, 1. Baskı, İstanbul: Yılmaz Yayınları, 1992, s. 83.

3.3.2. Gey

Erkek eşcinselliği demektir. Gey; bir erkeğin başka bir erkeğe duyduğu cinsel ve duygusal çekimi ifade etmektedir. Erkek homoseksüelliğinin tarihine bakıldığında gerek eşcinsel ifadesinin gerekse gey kimliğinin çok sonra ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

Eski Yunan ve Latin dillerinde eşcinsellik olarak çevirebileceğimiz bir sözcük bulunmamaktadır. Bunun başlıca nedeni bu toplumlarda, bizim toplumumuzda var olan cinsel kategorilerin bulunmamasıdır.⁶⁷

K. J. Dover'ın Greek Homosexuality adlı kitabı İÖ IV. ya da V. yüzyıldan kalma, erkekler arasındaki erotizmi tasvir eden süslemeleri bulunan vazolar ve çömleklere yirmi sayfa ayırır. Yunan tiyatro yapıtlarında erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiye pek çok gönderme yer alır.⁶⁸

Bu erkekler eşcinsel teriminin günümüzdeki anlamıyla eşcinsel değildir. Yunanlılarda böyle bir sözcük ya da kavram yoktur. En azından erkekler için her iki cinsle de kurulan cinsel ilişki, bir tür biseksüelliğin geçerli olduğunu söylemek daha doğru olur.⁶⁹ Hatta Mondimore'a göre, bu tutum, kaçınılmaz biçimde Yunan toplumundaki erkek üstünlüğüne ve cinsel ilişkilerde baskınlık/ boyun eğme modeline bağlıdır. Dişi ya da erkek herhangi birine cinsel açıdan hükmeden bir erkeğin eleştirilmesi söz konusu değildir.⁷⁰ Eleştirilmesi söz konusu olmayan bir davranış biçimi de doğal olarak, norm kabul edilmektedir. Ancak ifade etmek gerekir ki, aynı cinsten bireyler arası cinsel eylemlerin insanlığın başlangıcından yana var olduğunu ve normal karşılandığını ifade etmek ile tarih üstü bir eşcinsel kimlik varlığını iddia etmek aynı şey değildir.⁷¹ Bu noktadan hareketle denilebilir ki, erkek eşcinsellerin olması, hemcinslerine ilgi duyan erkeklerin varlığı yeni bir durum değildir. ancak gey kimliği, erkek homoseksüelliğine göre oldukça yeni bir kavramdır.

⁶⁷ Mondimore, a.g.e., s.26.

⁶⁸ a.g.e.,s. 29

⁶⁹ a.yer.

⁷⁰ a.g.e., s. 33.

⁷¹ Sherry Wolf, Cinsellik ve Sosyalizm: LGBT Özgürleşmesinin Tarihi, Politikası ve Teorisi, çev. Kıvanç Tanrıyar, 1. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012, s.36.

3.3.3. Biseksüellik

Bu çalışmanın ‘Cinsel yönelim’ başlığında biseksüellik kavramı açıklanmıştır. Ancak biseksüelliği sadece cinsel yönelim olarak ele almak yeterli olmayacaktır. Zira “biseksüel” kavramı hem bir cinsel yönelimi ifade etmekte hem de bir cinsel kimliğe işaret etmektedir. Cinsel yönelim olarak hem kendi cinsine hem de karşı cinse ilgi duyma anlamına gelen biseksüellik, bir cinsel kimlik olarak ele alınırken ihmal edilmekte ve geri plana atılmaktadır. Bireylerin cinsel yönelimlerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkan cinsel kimlikler arasında biseksüel cinsel kimlik, geyliğin ve lezbiyenliğin arkasında kalmış, zaman zaman yok sayılmıştır.

Biseksüel bireylerin, cinsel kimliklerine dair en sık karşılaştıkları problem, gerek cinsel yönelim gerekse cinsel kimlik noktasında kendilerinin ‘arada kalmış’, “kararsız” ve “doyumsuz” gibi küçük düşürücü sıfatlara maruz kalıyor olmalarıdır. Bu duruma dair Kaos GL dergisinin “*Biseksüellik Kararsızlık mı?*” başlıklı yazısında biseksüel bireyler maruz kaldıkları davranışları şu şekilde anlatmaktadırlar:

“ Eşcinseller ya da heterolar birlikte olacakları kişiye karar verirken ne kadar kararlılırsa ben de o kadar kararlıyım sanırım. Tek bir cinsiyetten hoşlanıyor olmayı yani ihtimali birkaç milyar azaltmayı karar vermiş olarak görmek ahmaklık olur sanırım. Yani, kararsız değiliz sadece ihtimalleri değerlendiriyoruz.”

“Biseksüellik, bir arada kalmışlıksa eğer, bu ara heteroseksüel ve eşcinsel camianın oluşturduğu bir yığın ön yargının arasındır. LGBTİ mücadelesi ile tanışmadan ve daha hiç bir heteroseksüele açılmadan kadınlarla da erkeklerle de ilişki yaşıyor ve ikisinde de her hangi bir eksiklik ya da tuhaflık yaşamıyordum...”

“Biseksüeller, genel itibariyle tekinsiz ne yapacağı belli olmayan kişi ya da kişiler olarak görülüyor. ... Onlara delik olsun da...’ yaklaşımı ve daha nicesi birer ciddi nefret söylemi.

“Genelde algı şu şekilde; biseksüel erkekler ya da kadınlar sevgililerini mutlaka karşı cinsle aldatırlar. ...Biseksüellik bu noktada bir cinsel yönelim ya da aşkın iki cinse de açık olmasından ziyade cinsel açıklık ya da ne istediğini bilemememizlik

olarak algılanıyor. Bu algı heteroseksüeller içinde olduğu gibi şaşırtıcı şekilde LGBTİ camia içinde de oldukça geniş yer buluyor.⁷²

Kaos GL dergisinin “Yıkılmayan Görünmezlik: Biseksüellik” başlıklı yazısında ise şu satırlar oldukça dikkat çekicidir:

“netlik” inanılmaz tartışmalı bi konu. eşcinsellik ve heteroseksüellik, tanım bazında bir noktadan öteki noktaya düz bir doğru gibi kitlelerce “net” olarak tanımlanırken, biseksüellerin bir noktadan geçen sonsuz doğrular oluşu “kafa karışıklığı” olarak görülüyor. bence burada unutmamız gereken şey, bir cinsiyete yönelmenin “netlik” olmadığı, bunun da kafamızı karıştırmasına gerek olmadığı olmalı.⁷³

Bu yazılardan anlaşılmaktadır ki, cinsel yönelim olarak homoseksüel ve heteroseksüel yönelimin aksine, belirgin ve kalıcı olarak nitelendirilmeyen biseksüel yönelim, söz konusu cinsel kimlik olduğunda, - bir kimlik inşası kuramayacak kadar - değişken, süreksiz ve kararsız kabul edilmekte, hatta zaman zaman heteroseksüel ve homoseksüel bireyler tarafından ‘sapkınlık ve doyumsuzluk’ olarak nitelendirilmektedir.

Burada dikkat çeken en önemli husus; heteroseksüel dünyanın cinsel normlarını kabul etmeyen ve cinsel çeşitliliği salık veren homoseksüel düşünce tarafından, kendi perspektifinde önemli ölçüde yer tutan özgürlükçü ve aktivist tavrının biseksüel eğilimlere karşı benimsenmiyor oluşudur. Cinselliğin heteroseksüel düzeyle sınırla kalacak şekilde norm kabul edilmesine yani hetero-normatif düzene karşı çıkan homoseksüelist düşünce, her nedense kendi de değerler ve normlar skalasında yer bulduğunda bu skalayı dikotomik bir yapıya çeviriyor ve biseksüelliği homoseksüellikle heteroseksüellik arasında bir yer olarak kabul etmek şöyle dursun, bu iki normun dışında bir sapkınlık ve doyumsuzluk olarak kabul ediyor oluşudur.

Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki, zihniyet bireysel tecrübelerden bağımsız olarak ele alınamayacak bir unsurdur. Heteroseksüel bireyler arasında yaşanan duygusal ilişkiler yine heteroseksüel bir zeminde son buluyorken, homoseksüel

⁷² <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=24630>

⁷³ <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=16465>

bireyler için homoseksüel olarak yaşanan duygusal ilişkiler bir tarafın biseksüel cinsel eğilimi neticesinde son bulabilmektedir. Bunun tabii bir sonucu olarak homoseksüel bireyler, biseksüel bireylere karşı bir takım kalıp yargılar geliştirebilmektedir. Örneğin, homoseksüel bir ilişkinin bir tarafın karşı cinsten biriyle ilişkisi sonucunda sonlanması durumunda, yaşadığı romantik ilişkiden kopamayan homoseksüel birey için eski partnerinin cinsel yönelimi yani biseksüel oluşu, bir çapkınlık ya da doyumsuzluk olarak nitelendirilir olacaktır. Bu duruma örnek teşkil edebilecek bir değerlendirme Kaos GL dergisinin “Yıkılmayan Görünmezlik: Biseksüellik” yazısının bir başka bölümünde görülmektedir:

‘bifobik eşcinseller’de genel oranda kendisinden sonra “karşı cinsle” ilişki yaşayan eski sevgili etkisi bifobik söylemleri de beraberinde getirmesin. hepimiz hayatta başarısız ya da kötü bitmiş ilişki girişimlerinde bulunuyoruz ama bunu yönelime ya da eski partnerimizin yeni partnerinin “cinsiyetine” bağlayamayız.⁷⁴

3.3.4. Transseksüellik

Transseksüellik; bireyin her bakımdan kendini diğer cinsiyetten biri olarak görmesi ve hissetmesi anlamına gelmektedir.⁷⁵ Bir başka tanıma göre ise; hormonlar ve cerrahi müdahale yolu ile biyolojik cinsiyet karakteristiklerinin değiştirilmesi anlamına gelmektedir.⁷⁶

Transseksüel kelimesinin tarihçesine bakıldığında, tanı olarak ilk kez 1980’de yayınlanan Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı-III (DSM-III)’de yer aldığı görülür.⁷⁷ DSM IV, “cinsel kimlik bozukluğu” olarak belirttiği transseksüaliteyi “çocukluk çağı, adölesan ve yetişkin cinsel kimlik bozukluğu” şeklinde ayrı olarak ele almaktadır. DSM V’te ise “cinsel kimliğinden yakınma (hoşnut olmama)” olarak tanımlanmakta ve “çocuklarda cinsel kimliğinden yakınma” ve “gençlerde ve erişkinlerde cinsel kimliğinden yakınma” olarak incelenmektedir.⁷⁸

⁷⁴ <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=16465>

⁷⁵ Dökmen, a.g.e., s.28.

⁷⁶ Arık, a.g.e., s.27.

⁷⁷ Meltem Aydın Başen, Ergül Aslan, ‘Transeksüalite: Genel Bakış, Kadın Cinsel Sağlığı’, s.145.

⁷⁸ a. yer.

Ancak DSM – III den önce 1949 yılında Psikiyatrist Dr. David O Cauldwell, cinsiyetlerini değiştirmeye çalışan insanları tanımlamak için transseksüel kelimesini kullanmıştır.⁷⁹

Tarihsel olarak ise, transseksüel davranışa karşılık gelebilecek örnekleri Kızılderili klanlarında görmek mümkündür. “Berdaches” olarak bilinen “karşı cinsin, cinsiyet rollerini benimseyen bu kimseler farklı cinsel yönelimlerde bulunabiliyorlardı.⁸⁰

Transgender ise transseksüel cinsel kimliğiyle beraber anılan ve zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan kavramdır. Transgender; cinsel kimliği ‘normal’ ikili cinsiyet paradigmasına uymayan transseksüeller ve travestiler (cross- dressing/ karşı giysicilik) vb. için kullanılan ortak bir ifadedir.⁸¹

Transgender, transseksüellikten farklı olarak cerrahi ve hormonal bir müdahale sürecine işaret etmeyebilir. Transgender bireyler için, buldukları cinsiyetin toplumsal sunumunu değiştirmek ve bu değişikliği sürekli kılmak söz konusudur.

3.3.5. İnterseksüellik

İnterseksüellik, bireyin hem dişil hem de eril anatomiye sahip olmasıdır. Son yıllarda interseksüellik, hermafrodit bireyler için kullanılmaktadır. İnterseksüel bireyler için herhangi bir cinsel yönünü tercih etmesi ve o çerçevede cinsel kimliğini şekillendirmesi nihai bir sonuç olmayabilir. Zira interseksüeller, “çoğu zaman erkek ve kadın cinsel organlarının arasında bir yerlerde bulunan cinsel organlarla doğarlar (Yaygın inanışa aykırı olarak, iki eksiksiz organ grubuyla doğan çocuklar gerçekte çok azdır).⁸² Çift cinsiyet ile dünyaya gelen bireyler için, bir cinsiyeti tercih etme ve o yönde cerrahi müdahale ile tercihini hayata geçirme kolay olmayabilir. Bu sebeple hermafrodit bireyler için interseksüellik, bir cinsel kimliktir.

⁷⁹ Stryker S. (2008), Transgender History. New York: Seal Press akt. Arık, a.g.e., s.27.

⁸⁰ Wolf, a.g.e., s.23.

⁸¹ Budak, a.g.e., 767.

⁸² Vanessa Baird, Cinsel Çeşitlilik: Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller, çev. Hayrullah Doğan, 2. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2017, s.124.

4. POZİTİF PSİKOLOJİ

Pozitif psikoloji, en genel anlamıyla mutluluk bilimi olarak ifade edilmektedir. Genel psikolojiden farklı olarak pozitif psikoloji, bireylerin ve toplumların sadece psikolojik olarak hasta ve saldırgan olmamalarına değil, aynı zamanda onların mutlu ve huzurlu olmalarına odaklanmaktadır. Pozitif psikoloji; iyi oluş, mutluluk, akış, kişisel güçlü yanlar, bilgelik, yaratıcılık, hayal gücü ile pozitif grup ve kuruluşların özelliklerine odaklanır.⁸³ Dahası, bu odak sadece bireylerin nasıl daha mutlu edileceği ve dolayısıyla bencil ve narsistik bir yaklaşımı desteklemek değildir.⁸⁴

Pozitif psikoloji hareketinin kurucusu olarak Pennsylvania Üniversitesi profesörü Martin E.P. Seligman kabul edilir.⁸⁵

Bu çalışmada görüşmecilerle yapılan derinlemesine ve yarı yapılandırılmış mülakatlar özellikle pozitif psikolojinin verileriyle değerlendirilecektir. Bu sebeple pozitif psikoloji ekolünün sıklıkla başvurduğu bazı temel kavramlar açıklanacaktır.

4.1. OTANTİKLİK, PROTEAN KİŞİLİK VE OTANTİK MUTLULUK

Otantiklik, günlük yaşamda kişinin doğasına uygun davranması şeklinde tanımlanmaktadır.⁸⁶ Alanda birçok farklı açıdan tanımlanmaya çalışılan otantiklik, kişinin olduğu gibi olabilmesini ifade etmek içinde kullanılmaktadır. Bu noktada en önemli sorun kişinin nasıl biri olduğuna ne zaman ve nasıl karar verdiğidir.

Bireyler doğdukları andan itibaren çevreleri tarafından şekillendirilmekte ve yönlendirilmektedirler. Nitekim bu şekillendirme ve yönlendirme, bir takım onay ve ret süreçleriyle oluşturulmaktadır. Kişiler bu onaylar ve retler sonucunda sosyalleşmekte, topluma uyum sağlamak ve grup tarafından kabul edilen bireylere dönüşmektedir. Bir noktada olumlu olarak görülebilecek ve sonuçları faydalı olan bu süreç nasıl oluyor da

⁸³ Kate Hefferon, Ilona Boniwell, çev. edt. Tayfun Doğan, 1. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018, s.2.

bkz. Alan Carr, Pozitif Psikoloji, çev. Ümit Şendilek, 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları 2016, s.11 – 26.

⁸⁴ a. yer

⁸⁵ a.g.e., s.4.

⁸⁶ Kernis, M. H. (2003) Toward A Conceptualization of Optimal Self- esteem. Psychology Inquiry, 14, 1 - 26 akt. Ahmet Akın vd., Psikolojide Güncel Kavramlar -I- Pozitif Psikoloji, 1. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2015, s. 83.

‘kendine yabancılaşma ve otantiklik eksikliği (kendisi gibi olamama) şeklinde de okunabiliyor?’ sorusu akla gelmektedir. Pozitif psikolojinin mutluluğun temel bileşenlerinden biri olarak kabul ettiği otantikliğin daha ince bir sürece işaret ettiğini düşünmekteyiz. Modern insanın sürekli iletişim halinde olması, birbirine zıt unsurlarla sürekli temas halinde bulunması, bunların yaşamı için bir olmazsa olmaz dönüşmesi, yani sürekli, devamlı ve ardı arkası kesilmeyecek şekilde bir şekilden diğerine girmesi... Pozitif psikolojinin otantiklik eksikliği olarak ifade ettiği durumun bu olduğu kanaatindeyiz.

Pozitif psikoloji alanında otantiklik kişinin olduğu gibi olması ve doğallığını ifade ederken, protean kavramı kişinin olaylar, durumlar ve kişiler karşısındaki karakterinde sağlayabildiği esnekliği ifade etmektedir. Bu kavramlar ilk bakışta çelişiyor gibi görünseler de, pozitif psikoloji ekolü içerisinde birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak ele alınmaktadırlar. Pozitif psikoloji, kişinin kendiliğinden büyük tavizler vermeksizin uyum sağlayabilme kabiliyetini önemsemektedir.

Otantik mutluluk kavramı ise, Seligman tarafından zevkli, yaşama bağlı ve anlamlı bir hayatın birleşimi olarak belirlenmiştir.⁸⁷ Sheldon tarafından ise, duygusal içtenlik, uyum sağlama ve psikolojik derinlik olarak ifade edilmiştir.⁸⁸

4.2. DUYGULAR

Duygu, ‘bireyde iç ya da dış etkiler sonucu oluşan, bilinçli bir katkı olmaksızın ortaya çıkan; hoş giden veya gitmeyen yaşantılar oluşturan psikolojik durum’ olarak tanımlanmaktadır.⁸⁹

Bir duygu dört bileşen ile tanımlanmaktadır. Önce bir uyarıcıyı (olay, nesne veya düşünce) kendi durumumuza göre yorumlar ve değerlendiririz. İkinci olarak korku veya mutluluk gibi öznel bir duygu yaşarız. Üçüncü olarak kalp atışı veya nefes alıp

⁸⁷ Fredrickson, B. (2009) Positivity: Groundbreaking Research Reveals how to Embrace the Hidden Strength of Positive Emotions, Overcome Negativity, and Thrive. New York: Crown. akt. Hefferon, Boniwell akt. Hefferon, Boniwell, a.g.e., s.4.

⁸⁸ Sheldon, K. (2009) Authenticity. In S. Lopez (ed.) Encyclopedia of Positive Psychology (pp. 75–8). Chichester: Blackwell Publishing Ltd. akt. Hefferon, Boniwell, a.g.e., s.4.

⁸⁹ Apaydın, a.g.e., s.87.

vermede değişiklik gibi fizyolojik değişimler yaşıyoruz. Dördüncü olarak gülümsemek veya ağlamak gibi gözlemlenebilir davranışlarda bulunuyoruz.⁹⁰

Duyguların bileşenlerine bakıldığında fark edilecektir ki, duygular bir uyarıcıya karşı verilen tepkilerdir ve bu uyarıcıya odaklanmaktadır.

İnsan duygularının incelenmesi ve ifade edilmesinde önde gelen araştırmacılardan olan Paul Ekman, dünya genelinde cinsiyet, yaş ve kültürlerarasında altı temel insan duygusunun bulunduğunu öne sürmüştür. Bunlar; öfke, nefret, korku, sevinç, üzüntü ve şaşırmadır.⁹¹ Bu duygulara ek olarak, acı, çıkar ve aşağılama gibi duyguları da ekleyen kuramcılar bulunmaktadır.

Pozitif psikoloji bir mutluluk bilimi olarak adlandırılmasına rağmen, sadece olumlu duygulara odaklanmamaktadır. Pozitif psikoloji hareketinin bakış açısından, olumlu duygular birey için ne kadar kritik öneme sahip ise olumsuz duygularda o denli önemlidir. Pozitif psikoloji, olumlu duygulara özellikle iyi olma hallerini ifade ederken başvuruyor olsa dahi, olumsuz duyguları da bireyin gelişmesi, değişmesi ve dönüşmesi için bir fırsat olarak değerlendirmektedir.

4.3. ÖZNEL İYİ OLMA

Öznel iyi oluş, insanların kendi hayatlarını duygusal ve bilişsel anlamlarda nasıl değerlendirdikleridir.⁹² Bu değerlendirmeler bireyin duygu durumunu, olaylara yönelik duygusal tepkilerini ve yaşam doyumuna ilişkin yargılarını içermektedir.⁹³ Öznel iyi oluş; yaşam doyumunu, olumlu duyguların çokluğu, az olumsuz duyguların toplamı şeklinde tanımlanmaktadır.

Pozitif psikoloji açısından öznel iyi olma, mutluluk olarak da kavramsallaştırılmaktadır. Öznel iyi olmayı oluşturan boyutları iki farklı çerçevede değerlendirmek mümkündür. Bir başka ifade ile mutluluğu iki basamakta ele almak mümkündür. Bunlardan biri yaşam doyumunu ile ifade edilen kişinin kendi yaşam

⁹⁰ Plotnik, a.g.e., s. 359.

⁹¹ Hefferon, Boniwell, a.g.e., s.24.

⁹² Diener, E. (2000) Subjective Wellbeing – The Science of Happiness and A Proposal For A National Index. American Psychologist, 55(1): 34–43. akt. Hefferon, Boniwell, a.g.e., s. 47.

⁹³ Akın, a.g.e., s.1.

kalitesine dair değerlendirmeleridir.⁹⁴ Bu basamak mutluluğun bilişsel tarafına işaret etmektedir. Diğeri, olumlu duygular yaşama ve olumsuz duygulanımlardan kaçınma ise mutluluğun duygulanım (anlık duygu durumu ve duygusal ifadeler) basamağıdır. Özetle mutluluk veya öznel iyi olma bilişsel ve duygusal bir bütünlüğe sahiptir.

Öznel iyi oluşla ilgili olarak çalışma yapan araştırma şirketi Gallup, nitel ve nicel araştırmaları içeren birkaç pilot çalışma sonunda kapsamlı iyilik hali için beş unsurun esas olduğu sonucuna varmıştır. Bunlar; kariyer iyilik hali, sosyal iyilik hali, finansal iyilik hali, fiziksel iyilik hali, toplumsal iyilik hali şeklinde sıralanmıştır.⁹⁵

- Kariyer İyilik Hali: Gün içerisinde zamanın çoğunun nerede geçirildiğini temsil eder.
- Sosyal İyilik Hali: İlişkiler ve aşk deneyimlerini temsil eder.
- Finansal İyilik Hali: Kişinin finansal durumunu ne kadar iyi temsil ettiğini temsil eder.
- Fiziksel İyilik Hali: Sağlıklı olma ve enerjiye sahip olma becerisini temsil eder.
- Toplumsal İyilik Hali: Yaşanılan toplumdaki rolü ve katılımı temsil eder.⁹⁶

Bu verilere göre denilebilir ki, bir bireyin öznel iyi olma durumu bu beş unsurda bireyin kendisini bilişsel ve duygusal olarak mutlu ve yeterli hissetmesine bağlıdır.

Öznel iyi oluş, yaş, cinsiyet, maddi kazanç, medeni durum, ırk vb. durumlarla ilişkilendirilmektedir ve bu ilişkiyi inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Ancak çalışmamız bağlamında öznel iyi oluş ve din arasındaki ilişkiyi incelemek faydalı olacaktır. Bununla ilgili olarak şu derleme yazısı oldukça açıklayıcıdır:

Araştırmalar, dindar bireylerin, genellikle daha yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip ve daha mutlu olduklarını (Poloma & Pendleton, 1990), depresyona maruz kalma olasılıklarının daha düşük olduğunu (Gartner, Larson & Allen, 1991),

⁹⁴ a.g.e., s.2.

⁹⁵ Hefferon, Boniwell, a.g.e.,s. 48.

⁹⁶ Rath, T. and Harter, J. (2010) Wellbeing – The Five Essential Elements. New York: Gallup Press. akt. a.g.e., s.52.

kanunları çiğneme, uyuşturucu madde kullanımı, intihar eğilimi gibi uyumsuz davranışları daha az sergilediklerini, daha mutlu bir evliliğe sahip olduklarını ve daha az boşandıklarını, daha fazla yaşadıklarını ve fiziksel anlamda daha sağlıklı olduklarını (Levin & Schille, 1987) göstermiştir.⁹⁷

Ancak din ve öznel iyi oluş ilişkisi hakkında belirtilmesi gereken önemli bir husus, bu ilişkinin bireyin takip ettiği dinin nitelikleri ve söz konusu dinin kendine has uygulamaları ile yakından ilişkili olduğudur. Örneğin mensuplarını sürekli ceza ve azapla tehdit eden, asli günah kavramı gibi bireysel iradenin dışında gerçekleşmiş bir eylemin sorumluluğunu inananlarına yükleyen bir dinin veya din yorumunun öznel iyi oluşu olumlu yönde destekleyeceğini düşünmek, sağduyuya terstir.

Öznel iyi oluş, özellikle hazzı ve zevki yaşayıp, acıdan ve olumsuz duygulanımlardan kaçmak üzerine kavramsallaştırıldığı için eleştirilmiş ve hedonist bulunmuştur.

4.4. PSİKOLOJİK İYİ OLMA

Psikolojik iyi oluş yaklaşımı, öznel iyi oluşun bireyin ruh sağlığı ve mutluluğu için yeterli olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Bu çalışma da Psikolojik iyi oluş kavramı C.D. Ryff'in kuramı çerçevesinde ele alınacaktır.

Ryff'in psikolojik iyi olma modelinin temelinde; Maslow'un kendini gerçekleştirme, Rogers'ın tam işlevsel birey, Jung'un bireyselleşme, Allport'un olgunlaşma, Erikson'un psikososyal gelişim, Buhler'in temel yaşam eğilimleri, Neugarten'in kişiliğin yönetici süreçleri ve Jadoha'nın psikolojik sağlık teorilerinin bileşeni bulunmaktadır.⁹⁸

Ryff, altı boyuttan oluşan bir psikolojik iyi olma modelinden bahsetmektedir. Bunlar; özerklik, çevresel hâkimiyet, bireysel gelişim, diğerleriyle olumlu ilişkiler, yaşam amaçları ve öz kabuldür.

⁹⁷ Poloma, M. M., & Pendleton, B. F. (1990). Religious Domains and General Well-being. *Social Indicator Research*, 22, 225-276 akt. Akın, a.g.e., s.8.

⁹⁸ Ryff, C.D.,& Singer, B. (1996). Psychological Well-being: Meaning, Measurement, and Implications for Psychotherapy Research. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 65, 14 – 23 akt. a.g.e., s. 26.

Özerklik boyutu, hür iradeyi, bağımsızlığı ve davranışın içsel düzenlenmesini içermektedir.⁹⁹ Bu boyut, kendi kararlarını alabilen, başkalarının onayına ihtiyaç duymaksızın verdiği kararları hayata geçirebilen bireyleri işaret etmektedir.

Çevresel hâkimiyet boyutu, bireyin çevresini düzenleme, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını giderebilmek için kendisini çevreye veya çevreyi kendisine uydurabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁰ Bu boyut, bireyin çevresine uyum sağlama becerisine işaret ettiği gibi, çevresini de kendisine uydurabilme becerisine işaret etmektedir. Sahip olduğu imkânları değerlendirip şekillendirebilme potansiyeli olarak da ifade etmek mümkündür.

Bireysel gelişim boyutu, bireyin kendi potansiyellerini tam olarak kullanabilmesi ve kendini geliştirmesini ifade etmektedir.¹⁰¹ Bireyin kendini gerçekleştirme şeklinde yorumlanabilecek bu boyut, yeni olaylar ve durumlar karşısında kendini geliştirebilen, revize eden ve bunların kendisi için yararlı olduğunun farkında olan bireye işaret etmektedir.

Diğerleriyle olumlu ilişkiler boyutu, bireyin diğerleriyle olumlu ilişkiler kurması ve bu ilişkileri sürdürmesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁰² Bu boyut, bireyin çevresiyle olan iletişimini temsil etmekte ve bireyin bu ilişkilerini sağlıklı bir biçimde yürütüp yürütemediğine odaklanmaktadır. Aynı zamanda bu boyutta bireyin saygınlığı, empati kabiliyeti, iletişim becerisi ve duygusal ifadeleri oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Yaşam amaçları boyutu, bireyin yaşamın anlam ve amacını kavramasıdır.¹⁰³ Yaşam amaçları boyutu bireyin yaşadığı hayata dair bir takım amaçlara sahip olmasını, kendisine hedefler belirleyip onları gerçekleştirebilmesini, bu gerçekleştirmelerin

⁹⁹ Ryff, C.D.(1989a) Happiness Is Everything, or Is It? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being Journal of Personality and Social Psychology, 57 (6), 1069 – 1081. Akt. a.g.e., s.27.

¹⁰⁰ Keyes, C.L. & Ryff, C.D. (2002) Psychological Well-being in Midlife. In S. L. Willis & J. D. Reid (Eds.), Life In The Middle: Psychological and Social Development in Middle Age (s. 161- 180). San Diego, CA: Academic Press a.g.e., s.28.

¹⁰¹ Ryff, C. D. & Essex, M. J. (1992) The Interpretation of Life Experience and Well-being: The Sample Case of Relocation. Psychology and Aging, 7, 507- 517. akt. a.yer.

¹⁰² Ryff, C.D.(1989a) Happiness Is Everything, or Is It? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being Journal of Personality and Social Psychology, 57 (6), 1069 – 1081. akt. a.yer.

¹⁰³ Ryff, C.D.(1989a) Happiness Is Everything, or Is It? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being Journal of Personality and Social Psychology, 57 (6), 1069 – 1081. akt. a.g.e., S.28.

sonucunda yeni ve yeniden hedefler belirleyebiliyor olmasını kapsamaktadır. Aynı zamanda bu boyut bireyin kendi amaçları için gereken motivasyonu yine kendisinin sağlaması şeklinde de yorumlanabilir.

Sadece hedefler değil, yaşamın anlamı da bu boyut içerisinde ele alınmaktadır. Yaşam amaçları boyutu, kişinin var oluşuna bir anlam verebilmesini, bu anlam çerçevesinde hayatını sürdürmesini ve bir takım inançlara sahip olmasını kapsar.

Öz kabul boyutu; kişinin kendi varlığını kabul etmesi, kabulünde ötesinde kendisini sevmesidir. Bu kabul durumu, birey için dününü, bugününü ve yarınını kapsar. Yani öz kabul boyutu, bireyin bir bütünlük ve kendilik olarak varlığını sevmesi anlamına gelmektedir.

5. İSLAM DİNİNDE EŞCİNSELLİK

İslam dininin Hz. Muhammed'e gönderildiği dönemlerde ve daha öncesinde bugün anlaşıldığı anlamda bir eşcinsellik bulunmamakta, cinsel kimlik olarak ifade edilen LGBT kavramları kullanılmamaktaydı.

Kur'an-ı Kerim'de, eşcinselliği ifade etmek için kullanılan kelime fahşa kelimesidir. İslam dininde, gey ilişki livata ile ifade edilmektedir. Lezbiyen ilişki biçimini ifade etmek üzere ise, sihak kavramı kullanılmaktadır. Hâkim İslami anlayışa göre livata haramdır. Kur'an-ı Kerim'de erkek eşcinsel ilişki biçimine karşılık gelebilecek davranışlar sergileyen bir kavim olarak, Lut kavminden bahsedilmektedir. Lut kavmi bu fiilleri sebebiyle helak edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in 14 suresi Lut peygamber ve halkından bahseden pasajlar içermektedir.¹⁰⁴ Bu ayetlerden bazıları şöyledir:

*Sizden önce âlemlerden hiçbir kimsenin yapmadığı çirkin işi mi yapıyorsunuz? Hakikaten siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Hayır siz haddi aşan bir toplumsunuz.*¹⁰⁵

¹⁰⁴ Kırâç, a.g.e., s.56.

¹⁰⁵ el – Â'raf 7/ 80. – 81.

*Gerçekten siz, sizden önce dünyada hiçbir toplumun yapmadığı bir hayâsızlığı işliyorsunuz. Siz hâlâ erkeklere yanaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak mısınız?*¹⁰⁶

Bu ayetlerde “sizden önce dünyada hiçbir toplumun yapmadığı bir hayâsızlık” olarak ifade edilen durumun eşcinsel davranış olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu eşcinsel edimin bizzat kendisinin mi yoksa onun toplumsal olarak ortaya konarken gelinen noktanın mı işaret edildiği hakkında İslam âlimleri arasında muhtelif düşünceler mevcuttur. Zira ayetlerde bu davranışın daha önce hiç yapılmadığı ifade edilmiştir. Ancak tarihin her döneminde eşcinsel davranışın bulunduğu dair bulgular mevcuttur. Bugüne dek dünyada hiçbir toplumun yapmadığı şeyin, cinsellik normlarını sarsan ve heteroseksüel ilişkiyi yok edip, üremeyi durduran düzeyde topluma hâkim olan eşcinsel davranış olabileceği yönünde yorumlar mevcuttur.

*Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. Artık Allah’a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin. Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir. Rabbinizin, sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyor da insanlar arasından erkeklere mi yanaşıyorsunuz? Siz gerçekten haddi aşan bir topluluksunuz*¹⁰⁷

*Gerçekten siz, sizden önce dünyada hiçbir toplumun yapmadığı bir hayâsızlığı işliyorsunuz. Siz hâlâ erkeklere yanaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak mısınız?*¹⁰⁸

*Ey Rabbim! Şu bozguncu kavme karşı bana yardım et*¹⁰⁹ *Biz, bu memleket halkını helâk edeceğiz, çünkü oranın ahalisi zalim kimselerdir*¹¹⁰

Yukarıdaki ayetlerin altı çizili bölümlerinde Lut kavminden, yol kesen ve toplantılarda edepsizlik yapan zalim bir kavim olarak bahsedilmektedir.

¹⁰⁶ el – Ankebût, 29/ 28. – 29.

¹⁰⁷ eş – Şuara, 26/ 161 – 166.

¹⁰⁸ el – Ankebût, 29/ 28. – 29.

¹⁰⁹ el – Ankebût, 29/ 30.

¹¹⁰ el – Ankebût, 29/ 31.

Toplantılar da yapılan edepsizlik olarak toplumsal alanda yapılan cinsel birleşme olarak değerlendirmek mümkündür.

Elçilerimiz Lût'a geldiklerinde, Lût, onlar yüzünden tasalandı, onlar hakkında çaresizlik içine düştü. Elçiler ona, "Korkma, üzülme. Biz, seni ve aileni kurtaracağız. Ancak karın başka. O, geride kalıp helâk edilenlerden olacaktır. Şüphesiz biz, bu memleket halkı üzerine, fasıklık ettiklerinden dolayı gökten bir azap indireceğiz."¹¹¹

İslam âlimleri livatanın haram olduğunu kabul etmekle beraber helak edilme ve lanetlenme sebebinin farklı olduğuna dair alternatif bazı yorumlar da bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- a) Lut kavminin yabancılara (erkeklerle) tecavüz etmeleri
- b) Lut kavminin livatayı toplantılarında yapmaları (public sex)
- c) Lut kavminin livatayı toplu bir şekilde yapmaları (group sex)
- d) Livatanın ilk kez yapılması değil de, ilk defa bu kadar yaygın bir şekilde Lut kaviminde yapılması, toplumsal anlamda yaygınlık kazanması
- e) Lut kavminin, livataya, kadınlarla cinsel birlikteliği terk edecek derece düşkün olması¹¹²

Kur'an-ı Kerim ve sünnette zinanın cezası belirlenmekle beraber, livatanın cezası tayin edilmemiştir.¹¹³ İmam Şafi livata yapan kişilerin cezalandırılması gerektiği görüşündedir. Ebu Hanife ise, bunlar azarlanır, levmedilir ancak had cezası uygulanmaz demiştir.¹¹⁴

Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Ferdi KIRAÇ'a ait "Eşcinsellikle İlgili Dini – Psikolojik Algılar ve Maneviyat" isimli doktora çalışmasının Eşcinsellik ve Din başlığı incelenebilir.

¹¹¹ el – Ankebût, 29/ 33. – 34.

¹¹² bkz. Kırâç, a.g.e.

bkz. Halit Erdem Oksaçan, Sultanlar Devrinde Oğlanlar, 2. Basım, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2014, s. 1 – 17.

¹¹³ Kırâç, a.g.e., s.97.

¹¹⁴ a.g.e., s. 98.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Bu çalışmanın sınırlarını belirlemek amacıyla çalışmaya katılan LGBT bireylerin demografik özellikleri incelenecektir.

1.1. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN CİNSİYET, CİNSEL YÖNELİM VE CİNSEL KİMLİKLERİ

Yarı – yapılandırılmış derinlemesine mülakat ve pozitif psikoloji ölçekleriyle oluşturulan bu çalışma altı kişi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma da katılımcıların bazıları kendi isimlerini belirtmek isterken bazıları takma isimler kullanmayı tercih etmiştir. Ancak çalışmanın sağlığı ve görüşme yapan bireylerin özel hayatlarının gizliliğini korumak amacıyla görüşme yapılan bireylerin tamamı takma isimlerle belirtilmiştir. Takma isim kullanmak isteyen görüşmeciler isimlerini kendileri belirlemiştir. Diğer bireylere ise, takma isimler tarafımızca verilmiştir. Yanlış anlaşılmasında için belirtmek gerekir ki, “Briet” takma ismini kullanan görüşmecimiz, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup, yabancı kökenli değildir. Çalışma üç erkek ve iki kadın ve bir trans kadın katılımcı ile yürütülmüştür. Çalışmaya katılanların cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1

Takma İsim	Cinsiyet	Cinsel Yönelim	Cinsel Kimlik
Gizem	Kadın	Biseksüel	Lezbiyen
Ayşe	Kadın	Homoseksüel	Lezbiyen
Burak	Erkek	Biseksüel	Biseksüel/ Gay
Briet	Erkek	Homoseksüel	Gay
Ömer	Erkek	Homoseksüel	Gay
Sevgi	Erkekten Kadına Trans Birey	Heteroseksüel	Transseksüel

Katılımcılardan Gizem, biseksüel cinsel yönelime sahip olmasına rağmen, son dönemlerinde erkeklere yönelik herhangi bir duygusal yönelime sahip olmadığını fark ettiği için kendisini lezbiyen olarak ifade etmeyi tercih etmektedir.

Katılımcılardan Burak ise, biseksüel bir cinsel yönelime sahip olduğunu, daha önce kadınlara karşı da duygusal ve cinsel yönelim hissettiğini ancak şu an kendisini gay olarak ifade etmeyi tercih ettiğini belirtmiştir.

1.2. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN YAŞLARI

Katılımcıların yaşları, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2

Takma İsim	Doğum Yılı	Yaş
Gizem	1981	38
Ayşe	1983	36
Burak	1993	26
Briet	1997	22
Ömer	1991	28
Sevgi	1973	46

1.3. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN EĞİTİM DÜZEYLERİ

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim düzeyleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3

Takma İsim	Eğitim Düzeyi
Gizem	Lisans
Ayşe	Lisans
Burak	Lise – Lisans eğitimi devam ediyor
Briet	Ön Lisans
Ömer	Lisans

Sevgi	Lise
--------------	------

1.4. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN MESLEKİ DURUMLARI

Araştırmaya katılan bireylerin mesleki durumları tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4

Takma İsim	Çalışma Durumu	Meslek
Gizem	Çalışıyor	Kimya Mühendisi
Ayşe	Çalışıyor	Mali Müşavir
Burak	Çalışıyor – Öğrenci	Satış Elemanı- İngilizce Öğretmenliği okuyor
Briet	Gönüllü olarak çalışıyor	İtfaiyecilik
Ömer	Çalışıyor	Makyöz
Sevgi	Çalışmıyor	Youtuber

1.5. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN İNANÇ DURUMU VE DİNİ TERCİHLERİ

Araştırmaya katılan bireylerin inanç durumları ve dini tercihleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 5

Takma isim	İnanç Durumu	Din Tercihi
Gizem	Agnostik	-
Ayşe	Teist	İslamiyet
Burak	Teist	İslamiyet
Briet	Deist	-
Ömer	Teist	İslamiyet
Sevgi	Teist	İslamiyet

2. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN ÇOCUKLUK DÖNEMİ, GENÇLİK DÖNEMİ VE AİLE YAPISI

Kimlik oluşumu süreci, evrim geçiren bir yapılanma – çocukluk boyunca art arda gelen ego sentezleri ve tekrar sentezleri ile aşamalı olarak oluşturulan bir yapılanma olarak ortaya çıkar; ağır ağır yapılanma getirilerini, özel durumlarla ilgili libidinal ihtiyaçları, tercih edilen yetenekleri, önemli özdeşimleri, etkili savunmaları, başarılı yüceltmeyi ve tutarlı rolleri bütünleştiren bir yapılanmadır.¹¹⁵

Kimlik oluşum sürecini, bir yönüyle cinsel kimlik oluşum süreci olarak okumak mümkündür. Aynı zamanda dinî – manevî eğilimlerin ve tutumların nasıl oluştuğu bize çocukluk dönemini işaret etmektedir.

Bu bağlamda araştırma kapsamında LGBT bireylerin çocukluk ve gençlik (ergenlik) dönemleri özellikle ayrıntılı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin çocukluk dönemleri incelendiğinde her birinin, çocukluk çağları hakkında nispeten olumlu algılara sahip oldukları ancak bir takım sorunlarını hatırladıkları ve aile yapılarını klasik çekirdek aile olarak nitelendirdikleri gözlemlenmiştir.

Hayatın, hemen hemen hiç kimse için mükemmel olmadığı ve yaşamın mutluluklar, sevinçler, eğlenceler kadar problemler, sorunlar ve üzüntülerle beraber aktığı aşikârdır. Ancak bu çalışma kapsamında katılımcılara ebeveynleri ve çocukluk dönemleri hakkında sorular sorulduğunda alınan cevaplar göstermektedir ki, katılımcıların birçoğu çocukluk dönemlerinde önemli ve travmatik kabul edilebilecek derecede güçlü ailevi bir takım sorunlar yaşamış ve bireysel çabaları ile bunların üstesinden gelmeye çalışmıştır.

2.1. EVİN BABASI ‘GİZEM’ ÖRNEĞİ

Katılımcımıza, nasıl bir çocukluk dönemi geçirdiği sorulduğunda ve anne – babasından bahsetmesi istendiğinde şu şekilde cevap vermektedir:

¹¹⁵ Patrica H. Miller, Gelişim Psikolojisi Kuramları, Çev. Zeynep Gültekin, 1.Baskı, Ankara: İmge Kitapevi, 2008, s. 216.

Gizem: Berlin de dünyaya geldim. İki yaşına gelmeden Türkiye'ye dönmüşüz. Ailemin ilk çocuğuyum. İki kardeşiz. Bir kız kardeşim var. Ondan 3 yaş büyüğüm.

Babam genel olarak iyi bir insandı. Babam çalışmayı sevmezdi. Çok daha iyi şartlar altında yetişebilirdik. Onun kötü bir alışkanlığı vardı. Kumar oynardı. Almanya'dan döndükten sonra bakkal açmıştı. Ardından bakkalın yanında bir kahvehane açmıştı. Orada kumar oynamaya başladıktan sonra işler bozuldu. Çocukluğumuz da, bizi Almanya'daki amcamlar okuttu. Üzerimizde hakları çoktu. Babam ilk çocuğunun erkek olacağını düşünmüş o yüzden bebeklik kıyafetlerim mavidir. (Baba kızının olacağını öğrendikten sonra da mavi kıyafet vs. almış)

Çocukluğumda ben biraz daha baskındım. Örneğin ev mi taşınacak ya da boya badana mı yapılacak ben daha aktiftim, babama yardım ederdim. Kardeşim daha hanım hanım, narindi. Babanın figürünü oynuyor gibiydim. Öyle oldu. İlerleyen süreçte de öyle oldu... Çalışma hayatına atılınca.

Bununla beraber, Gizem cinsel kimliğini ailesiyle paylaşmak için babasına yazdığı mektupta şöyle demiştir:

Babacığım;

Aslında nereden başlayıp, sana bunu nasıl açıklayabileceğimi bilmiyorum? Anlatmalı mıyım yoksa anlatmamalı mıyım diye de çok düşündüm. Sonunda karar verdim ki, ben sizin kızınızım ve ne olursa olsun şimdiye kadar yanımda olduğunuz gibi şimdi de beni anlayacağınızı ve yanımda olacağınızı düşünerek, karşılıklı oturup söyleyemesem de, yaptığım en iyi şey olan yazmakla işe başlayayım dedim.

Sakin endişelenme! Ortada bana göre çok vahim bir durum yok. Aslında tam tersine benim hayatım, geleceğim ve mutluluğumla ilgili

kendi adıma vermiş olduğum önemli kararlar var. Günlerdir yaşadığımız bu stres, gerginlik, bu hüznü havanın görünürdeki nedenleri hiç önemli değil aslında. Okulumun bitmesi ve iş bulma problemleri tabi ki canımı sıkıyor değil ama asıl önemli olan şeyler bunlar değil! Senin bize yıllardır öğrettiğin gibi her şeyin bir hal çaresi vardır; hele ki para gibi bizim için en son planda olan şey elbette bir şekilde halledilir. Tabi ki eninde sonunda bir iş bulup, alın terimle ve namusumla yaşamamızı sağlayacak geliri elde edeceğim bir gün. Zaten seneye yüksek lisans yapacağım (ve bunu da İstanbul ya da Ankara gibi büyük bir üniversitede yapmak istiyorum) ve ondan sonra her şey biraz daha kolaylaşacak. Seneye kadar da olmadı, en kötü ihtimalle 5-6 tane özel öğrenci bulurum kendime ve geçinir gideriz. Ya da promosyonlarda çalışırım, pazarlamacılık yaparım veyahut garsonluk yaparım! Ne olmuş yani iş değil mi, para kazanmak değil mi? Ne olursa olsun, hangi iş olursa olsun, çalışmaktan gocunmam. Bir şekilde paramı kazanırım yani! Beni düşündüren, günlerdir kafamı kurcalayan şey bu değil gerçekte.

Bu bir gönül işi babacığım! Ama biraz farklı! Yani bir erkekle olan gönül işi değil, bu bir kıza olan sevgi... Tahmin edersiniz ki bu kız da Hande! Ya da şöyle diyeyim; Hande olmazsa bir başkası olacaktı. Çünkü bu benim için yeni bir şey değil, beş senedir kafamı kurcalayan yüreğimi kavuran bir kargaşa! Neden böyle olduğumu az çok çıkarabiliyorum. İşte; küçüklükten beri erkek gibi yetiştirilişim (ki bunda hiçbir zaman sizi suçlamıyorum, iyi ki öyle yetiştirmişsiniz yoksa ayaklarım sağlam basmayabilirdi yere!), çocukluktan beri başıma gelen çok büyük olmasa da ufak tefek taciz olayları (annem sana anlatır) ve sonunda da şu Talip olayı... Sanırım bu ve bunun gibi şeyler yüzünden erkeklerden soğudum. Ataerkil bir toplumda yetişmemizden ve erkek egemenliği altında ezilmemiz de buna yardımcı olmuş olabilir. Tabi ki senden veya amcamlardan, ya da erkek dostlarımdan nefret etmiyorum...

Gizem'in mülakat sorularına verdiği cevaplarda ve lezbiyen olduğunu babasına açıkladığı bu mektupta özellikle, aileyi ilgilendiren işlerde sürekli babaya yardımcı olması, lisans mezuniyeti sonrasında kendisini ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılamada sorumlu hissetmesi ve çocukluktan beri erkek gibi büyütüldüğünü belirtip, bundan dolayı babasını suçlamadığını belirtmesi oldukça dikkat çekicidir.

Kaynağını biyolojik yapıdan değil, toplumsallaşma süreçlerinden alan söz konusu cinsiyet rolleri her iki cinsiyet arasındaki farklılık ve ilişkileri belirlemeye hizmet eder.¹¹⁶ Cinsiyet rolü terimi, eril ya da dişil olarak etiketlenebilen davranışları, tutumları, değerleri, düşünme biçimlerini, konuşmayı, oturmayı ve yürümeyi, giyinmeyi ve kişinin bedenini süslemesini kapsar.¹¹⁷ Bu bakımdan Gizem'in babasının daha Gizem dünyaya gelmeden önce başlayan ve bebek kıyafetlerinin mavi seçilmesiyle kendisini bir nebze gösteren bebeğin cinsiyetine dair beklentisi, ilerleyen yıllarda Gizem'in cinsiyet rollerini özümseme sürecini etkilemiştir. Aynı zamanda da toplumsal cinsiyet rolleri bakımından toplumun bir erkek çocuktan beklediği şeylerin çocukluğundan beri Gizem'den bekleniyor olması ilerleyen dönemde Gizem'in cinsel kimliğini etkilemiştir.

Gizem, çocukluğundan beri yaşadığı bu süreçlerin bariz bir şekilde farkındadır ve cinsel yöneliminin bunların neticesinde oluştuğunu düşünmektedir. Bu durumdan dolayı babasına kızgın olmadığını belirtmesinin altında, cinsel yönelimi hakkında babasını sorumlu tutan bir düşünceye sahip olması yatabilir. Ancak cinsel yönelimini ailesiyle paylaşmaya karar veren Gizem için bu durum eskisi kadar kritik bir anlam taşımamaktadır. Zira Gizem, *yetiştirilme tarzından memnun olduğunu, iyi ki böyle yetiştirildiğini* ifade etmiştir. Burger'ın da ifade ettiği gibi; "...hepimiz, kim olduğumuza dair bilişsel bir temsil geliştiririz. Psikologlar bazen bu temsile kendilik algısı adını verir."¹¹⁸ Gizem için cinsel kimliği kendilik şeması olarak yerleşmiştir.

¹¹⁶ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet: Din ve Kadın*, 1. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2016, s.30.

¹¹⁷ Mary J. Gander, Harry W. Gardiner, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur, 7. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2010, s.321.

¹¹⁸ Jerry M. Burger, *Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*, çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006.

Öte yandan Gizem'e çocukluğuna dair, hatırladığı olaylar sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

Annemin bir keresinde babaannemle tartışıp sinir krizi geçirdiğini hatırlıyorum. Babaannem kış aylarında Almanya'da kalır. Yazın bizde kalmaya gelirdi. Bir gün kahvaltı masasında annem babaannemin arada laf sokmalarına dayanamadı ve sinir krizi geçirdi. Sesi sokağın aşağısından bile duyuluyordu. Bu olaydan sonra annemle biz dayımlara gitmiştik. Bir hafta sonra babam gelip bizi toparlamıştı tekrar evimize dönmüştük. O olayın hala bende izi vardır.

Gizem, annesinin sinir krizi geçirdiği o günü anlatırken aynı zamanda bir hafta kadar süren evden ayrı kalma sürecinden etkilendiğini de belirtmekte ve babalarının bir hafta sonra kendilerini almaya gelip, sorunun çözüldüğünü ifade etmektedir. Bu olaydan bahsederken yaşanan olayı 'Yeşilçam filmi gibi babam bizi görmeye gelirdi, sonrasında da aileyi toparladı...' şeklinde ifade etmiştir. Gizem için annesinin sinir krizi geçirmesi kadar babasının aileyi toparlaması da hafızasında kalan önemli bir olaydır. Burada babasının aileyi bir araya getirip toparlamasından oldukça etkilendiğini dile getirmiştir. Bu bakımdan Gizem için baba, toparlayıcı bir araya getirici, aileyi bir arada tutan unsurdur.

Gizem, cinsel yöneliminin farkına varıp onu kabul etmeden önce gerek okul hayatında gerekse aile içinde oldukça sessiz ve sönük bir tip olduğunu belirtmiştir. Üniversite hayatının iki – üç yılına kadar bu durumun böyle sürüp gittiğini söylemiştir. Gizem, Freud'un bastırılan duyguların geri dönüşü teorisini desteklercesine bir değişim yaşadığından da bahsetmektedir:

'...hayatımda bir dönem hiçbir şeyi umursamadım. Eve uğramadım. Annemi babamı hiç kimseyi takmadım. İzmir'de barlarda çalıştım mesela mesleğimi yapmadım...'

Gizem'in hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi umursamadım şeklinde ifade ettiği bu dönem, lezbiyen olduğunu fark edip kabullendikten sonra yakın çevresine açıkladığı ve bunu bir cinsel kimlik olarak tercih ettiği döneme denk gelmektedir. Aynı zamanda

kendisine cinsel yönelimine ve cinsel kimliğine yönelik kararı verdiği süreç hakkında sorular sorulduğunda verdiği şu cevap da dikkat çekicidir:

Cinsel yönelimimi lisedeyken İngilizce öğretmenime duyduğum ilgi ile fark ettim. Onu rüyamda görmeye başladım. Ona gizli mektuplar yazmaya başladım. O dönemde lisede erkek arkadaşlarımda oldu ama sadece cinsellik vardı duygusal hiçbir şey hissetmiyordum.

Ancak onun öncesinde hissettiğim duygular daha farklıydı. Babamın yapması gerekenleri ben yaptım. Babama tepkiliydim. Kendi hayat savaşıma başladığım da bu değişti hak vermeye değil de, onu da anlamaya başladım. Onun hiçbir şey için neden uğraşmadığını anlamaya çalıştım. Önüne konulan hayatı yaşamak zorunda kalışını anlamaya çalıştım. Babam hayata küskün değildi ama hayattan da beklentisi olmayan biriydi. Babam dedemin rolüne bürünmüş aslında. Babamın da baba figürü onun gibiymiş, kumar oynamış, okul okumasına fırsat verilmemiş, kardeşlerini toparlamış, kendi hayatındansa başkalarının hayatı için çalışmış aslında babam... Tüm kardeşlerine sahip çıkmış... Kendi hayallerini es geçti herhalde, Almanya gibi bir yerden Türkiye'ye dönünce şartları da düşünce tamamen kopmuş hayattan vazgeçmiş...

Gizem için sorumluluğunu aldığı baba, bir süre sonra kaderini paylaştığı bir insana dönüşmüştür. Babasının ebeveynlik sorumluluklarını yerine getirmemesine dair getirdiği eleştiriler sabit kalmakla beraber onu anlamaya başladığını ifade etmiştir. Babaya karşı geliştirilen bu anlayışın Gizem için karşılığı, bir dönem sorumluluklardan ve beklentilerden uzaklaşmaktır.

2.2. BİRBİRLERİYLE ANLAŞAMAYAN EBEVEYNLERE SAHİP OLMAK VE ŞİDDETE MARUZ KALMAK: BRIET ÖRNEĞİ

Briet, derinlemesine mülakat sürecinde kendisine yöneltilen soruların birçoğunu cevaplarken şu soruyu yöneltti: ‘ Ergenlikten önce mi? Ergenlikten sonra mı?’

Briet'in kendine yönelik algısında en dikkat çeken unsur, kendisini ergenliğe girmeden önceki Briet ve ergenliğe girdikten sonraki Briet şeklinde iki ayrı döneme gönderme yaparak ifade ediyor olmasıdır.

Nasıl bir aile yapısı içerisinde büyüdüğü sorulduğunda şu cevabı vermektedir:

Maddi olarak rahat bir ailede büyüdüm. Toplam 5 kardeşiz. İki annemden iki babamdan üvey kardeşlerim var. Annemin en küçük kızı ile daha sık iletişimdeyiz. Diğeri evli. Babamdan olan kardeşlerimle görüşmüyorum. Sanki hiç yoklar gibi. Kocaeli'nde dünyaya geldim annem ve babamın ikinci evliliğiyle dünyaya gelmişim. Aile yapım, annem otoriter bir kadındı. Evde kendi istediği ve söylediği olsun isterdi. Babamda aynısıydı. Evde sürekli çatışma yaşanırdı. Annem aynı zamanda sinir hastasıydı. Dolayısıyla kavga eksik olmazdı. Bu aile içinde büyüdüm ergenliğime kadar böyleydi.

Briet'e anne ve babasının nasıl insanlar olduğu sorulduğunda ise verdiği cevaplar şu şekildedir:

Briet: Annem tam bir macırdı. Parayı çok sever hayalperesttir. Kendi hayal ettiği bir şeyi olmayacak olsa bile yapmaya çalışır. Maddi hayaller kurmaz aslında ama... Şu şöyle olsa bu böyle olsa ne güzel olurdu tarzında. Örneğin çok parası olmasını ister.

Nurbanu: Annenizin bu hayallerini çocuksu mu buluyordunuz?

Hayır bilmiyorum. Hiçbir şey diyemem. Zaten dengesiz bir insandı. Agresif bir insandır. Annem sinir hastasıdır. Ben ergenliğe girene kadar... Maddiyatı kendi eline almak isteyen biridir. Parayı çok sever. Ergenliğe girmemle beraber kontrolü ben elime aldım. Artık şu an çok güzel ve seviyeli bir aile yapısı var.

Nurbanu: Annenizin sinir hastalığı durumu sizin bir benzetmeniz mi yoksa doktor tarafından teşhis mi edildi?

Briet: Yok, doktor tarafından teşhis edildi. İlaç kullandı. Öfke kontrol bozukluğu vardır.

Nurbanu: Babanız nasıl biridir? Bahseder misiniz?

Briet: Ergenlikten önce babam... Ben ergenliğe girdiğimde ipleri elime aldım. Gerektiğinde bağırarak gerektiğinde kırarım kafanızı diyerek bazen bardak fırlatarak... Sevdiğim için yapmadım. Buna ihtiyacı vardı. Evimizde maddi olarak hiçbir şey eksik olmazdı. Ama ben babamı görmezdim. İşe giderdi sürekli. Günde sadece bir kere görürdüm babamı. Babam benimle ilgilenen biri değildi. Gazla çalışan biriydi. Bir ortamda oğlum için şunu yaparım bunu yaparım derdi ama iş icraata geldiğinde zorla yapardı. Kendiliğinden yapmazdı. Ergenlikten sonra babam gayet sorumlu bir baba yapısına büründü. Akşamları gelip, bana o günün hakkında sorular sorardı. Babalık yapmaya başladı. Bu değişimdeki asıl etken ben oluyorum. İpleri elime aldım dediğim dönemde, “kendisinin yüzüne karşı, sen bana babalık mı yaptın?” Diye sormuştum. Babalığın sadece maddiyat olmadığını bir kısmının da maneviyat olduğunu öğrenmiş oldu. Kişilik olarak babam çok saf, kandırılabilir ve hayalperest... Dışardan baktığında güler yüzlü esprili muhabbet etmeyi seven biridir.

Nurbanu: Peki, babanızın dışarıya karşı esprili, sempatik ve konuşkan olup, sizinle yeterince ilgilenmemesi seni rahatsız etti mi?

Briet: Hayır... Çünkü uı, babam okumuş biri değil ama mantıklıdır. Dolayısıyla bir çocuğa mantıkla yaklaşılmaz. Bende ondan bana öyle davranmasını beklemedim. Günde bir sefer görüyordum ama sevgisini hiç eksik etmedi. Sözleriyle severdi...

Briet’in çocukluğunun nasıl geçtiğine dair sorulan soruya dair verdiği cevaplar ise şu şekildedir:

Briet herkesin parmakla gösterdiği bir çocuktur. Çok güler yüzlü masum iyi niyetli bir çocuktum. Bu şekilde... Böyle bir çocuktum. Çocukluğumda sokakta oynamak, okula başlamadan önce sabahtan akşama kadar sokaktaydım. Mustafa diye bir arkadaşım vardı. Onunla oynardık hep. Okul başladığında, okul ve ödevler dışında da hep sokaktaydım. Sosyal bir çocuktum okulda tiyatro, halk oyunları vs. katılırdım. Evdeki kavgaları hatırlıyorum. Hiç unutulmaz. Bir kere değil ama... Bunlar dışında bende iz bırakan bir şey yok. Ama aile yapımı unutamam. Çok saf ve kavga etmesini bilmeyen bir çocuktum. Genelde okulda dayak yerdim. Ama çocukken beni inciten bir şeydi. Çocukken düzenli olarak dayak yerdim. Berat diye bir arkadaşım vardı ondan dayak yerdim mesela. Cinsel istismara uğramadım ama fiziksel olarak şiddet gördüm. Ergenliğe girdikten sonra, o kadar çok dayak yemedim. Yine dövüldüğüm olmuştur. Ama o kadar çok değil. Sağlığımı yitirmeye biraz daha piç olmaya başladık. Ergenliğin etkisiyle fırlama bir tip olmaya başladım. Çocukluğumda ve ergenliğin başlarında annemden yediğim dayakların haddi hesabı yoktur. Ama babamla olmazdı.

Nurbanu: Bu şiddet davranışlarını değiştirmene sebep oluyor muydu?

Briet: Ödevler yüzünden dayak yerdim. Ödevi yapamazdım mesela o yüzden çok dayak yedim gelişine patlatırdı. Hafta sonları mesela, babam ya içmeye giderdi ya da içmeden geldiyse evde içerdi. Mangal yapardık mesela babam etleri yakardı ya da yapıştırırdı. Annem sinirlenir yine bana patlardı. Dayak yerdim.

Nurbanu: Ergenlikle beraber ne değişti senin hayatında?

Briet: Dünyanın benim anladığım kadar iyi niyetli olmadığını anladım. İnsanların canını yarmazdım. Ama öyle olmadığını anladım. Ergenlikten önce insanları çabuk affederdim ama şu an hemen değil.

Eskiden bir güler yüzle affedebilirdim şu an hatasının farkına varması gerekiyor affedebilmem için. Ailemi şiddet ve öfkeyle yola soktum.

Annemi daha suçlu buluyordum, eskiden annemde babamda ailede kafasına göre davranırdı. Ben annemi yüzde yetmiş suçlu buluyorsam mesela babamı yüzde otuz suçlu buluyordum.

Briet için, ailesi onun ergenliğe girmesi ve fevri davranışlar sergilemesiyle beraber aile olmaya, birlikte hareket etmeye ve bir düzen içerisinde yaşamaya başlamıştır. Ancak burada dikkat çeken bir diğer unsur Briet'in ailevi problemleri söz konusu olduğunda, annesini babasına nazaran daha hatalı bulduğudur.

Briet'in çocukluk dönemi ile ilgili dikkat çeken bir diğer unsur, onun akran zorbalığına uğramış olmasıdır. Zira mülakat esnasında sıklıkla arkadaşları tarafından zaman zaman şakayla beraber zaman zaman da bilinçli olarak şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir.

Araştırmalar, çocuklukta erkek akranlarla ilişkilerde yaşanan zorluk ile sonraki yıllarda ortaya çıkan homoseksüel yönelim arasında anlamlı derecede korelasyon olduğunu göstermektedir. Van den Aardweg'in literatür taramasına göre, homoseksüellerin geçmişinde, babayla zayıf ilişkiden ziyade, akranlarla olan zayıf ilişkilere daha sık rastlanılmaktadır.¹¹⁹

Ev ve akran ortamında yoğun bir şekilde şiddet bulunduğunu ifade eden Briet, ergenliğe girmesiyle beraber, artan vücut gücünü ailesine karşı kullanmış ve taleplerini şiddet dilini kullanarak ifade etmeyi seçmiştir. Bu nokta da dikkat çeken husus, bunun ailesi için bir ihtiyaca dönüştüğü yönündeki yargısıdır. Nitekim ona göre, ailesine karşı sergilediği bu şiddet, aileyi bir araya getirmiş, birlikte hareket etmeye zorlamıştır. Şiddet gören bir birey olarak, gördüğü şiddeti tekrarlamış ve sorunlarını bu kanal ile çözme yoluna gitmiştir.

¹¹⁹ Joseph Nicolosi, Erkek Homoseksüeller İçin Onarım Terapisi: Yeni Bir Klinik Yaklaşım, Çev. Ebru Morgül, 2. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2016, s.80.

2.3. ABLALARLA BÜYÜMEK VE ERKEN YAŞTA EVDEN AYRILMAK: BURAK ÖRNEĞİ

Burak, çalışmamız kapsamında aile yapısından ve ebeveynlerinden şu şekilde bahsetmiştir:

5 kişilik bir aileyiz biz. İki tane ablam var. Ama annemler sekiz kardeş babamlar altı kardeş. Kalabalık bir ortamda büyüdüm. Kuzenlerim falan. Gayet eğlenceli, huzurlu hoşgörülü saygılı bir ortamda büyüdüm. Samsun'da doğum. Terme ilçesinde. Aslen Samsunluyuz. Daha sonra ayrıldım oradan. Lise için. Anadolu öğretmen mezunuyum. Uzak bir ilçedeydi.

Annem tarafı özellikle birbirine çok bağlıdır. Özellikle anneannemle dedem vefat etmeden önce sürekli bir araya gelirlerdi. Bayram vs. haricinde de... Bende o yüzden kuzenlerimle birlikte büyüdüm. Baba tarafımla ben küçükken her gelin- kayınvalide arasında olan problemler olmuş, o yüzden çok görüşmezlerdi. Baba tarafımdaki kuzenler benden büyüktür. Pek görüşmeyiz. Anne tarafımla daha yakınım.

Babam muhasebeciydi. Annem de ev hanımı. Ablalarım benden büyük oldukları için abla- kardeş gibi değil de daha çok anne gibi büyüttüler beni. Bu şekildedir aile yapım.

Ailem baskıcı vs. değildir. Açık fikirlidirler. Babama kıyasla annem daha gelenekseldir. Bir süre sonra o da alışıyor. Mesela ilk kez dövme yaptırıp küpe taktığımda babam bir şey demezken, annem evde tak küpeni falan diyordu. Daha sonra o da alıştı. Komşular bir şey söylediği zaman, ona yaklaşıyor taksın falan demeye başladı. Ablalar, çok daha açık fikirliler. Hiçbir sıkıntı yaşamadım.

Nurbanu: Anneniz nasıl biridir? Bahseder misiniz?

Burak: Annem, çok eğlenceli bir kadındır. Beş erkekten sonra doğan ilk kız çocuk. Çok özgür büyümüş aslında. Beş abisi olunca... Futbol oynayarak falan... Bir sürü erkek arkadaşı olmuş. Baskıcı biri değildir ama tutucu bir yapısı var böyle büyümesine rağmen. Erkek vari bir kadın değildir ama.

Annem benim için çok endişeli biridir. Ablamlara karşı öyle değildir. Sürekli aklı bendedir. Müge anlı falan izlemeyi çok sever oradan korkuyor herhalde, her an başıma bir şey gelecek zannediyor. Uzakta olduğumuzda o kadar değil gibi ama yüz yüze daha fazla. Tatillerde falan daha çok hissediyorum onu. Liseden beri bu böyle...

İnatçıdır. Dediğim dediktir. En bariz özelliği budur. Annem insanları kırmaktan çok çekinir. Özellikle yakın çevresine karşı öyledir. Kafasına bir şey taktımı özür falan diler. Bize karşı da öyledir. Çok misafirperverdir ayrıca. Kitap okumayı ve bulmaca çözmeyi sever. Gezmeyi sever. Film izlemeyi sever.

Sorunlarımıza karşı, çözüm odaklıdır. Babamın duymasını istemediğimiz bir şey olduğunda onu saklar, sır tutar. Ablalarımın annemin arası genellikle anne – kız gibi değil de, arkadaş gibidir.

Nurbanu: Babanız nasıl biridir? Bahseder misiniz?

Burak: Babam çok çabuk sinirlenirdi. Parlıyor aniden, sonra sakin biri. Anneme göre daha açık fikirli. Belki de çalıştığı için. Annem çalışmamış hiç çünkü. Bakıcı bir tutumu yok genelde herhangi bir hata oldu mu söylemesi gerekenleri söylüyor ama onu kapatır. Öyledir... Biraz şeyi sever, gezmeyi, arkadaşlarıyla oturmayı ama yalnızlığı da seviyor normal günlük yaşantısında... Bir dönem farklı bir şehirde çalışıyordu. Hafta sonları gidip geliyordu. Ben küçükken... Ama ilgileniyordu bizimle. Herhangi bir şeyden mahrum büyüdüğümü hatırlamıyorum. Gezmekse gezmek, oyuncaksa oyuncak...

Nurbanu: Nasıl bir çocukluk geçirdiniz? Çocukluk günlerine dair hatırladığınız ve önemli bulduğunuz olaylar nelerdir?

Burak: Böyle ilk başta söylediğim gibi kalabalık bir ortamda büyüdüm. Küçüklüğümü hatırlıyorum. Annem beni ablalara bırakırdı mesela, bir yerlere giderdi. Örneğin dişini falan yaptırmaya. Ablalar benimle oynarlardı, eğlenirdi. Sevgi dolu bir ortamda büyüdüm. İki kızımdan sonra dünyaya geldiğim için üstüme titiyorlar başıma bir şey gelecek diye... Aslında ben, ilkokulda falan, kalabalık bir ailede büyümeme rağmen çok utangaç bir insanım. O yüzden çok fazla arkadaşım falan yok. Belli başlı arkadaşlarım vardır. Onlarla görüşürüm. Kimi zaman yalnız kalma ihtiyacım oluyordu. Kimi zamanda arkadaşlarımla gezip tozup eğleniyordum. Gece on ikilerde birlerde eve geliyordum. O ruh halime göre değişiyordu. Genelde eğlenceli bir çocukluk geçirdim diyebilirim. O sokak duygusunu aldım yani. Huzurlu bir çocuktum. Ben küçükken öyle kiri pası pek sevmezdim. Annem şey derdi hatta git üstünü kirlet gel falan...

Çocukken ailem bana kısıtlama getirmezdi. Çünkü ben bir şey kesin sınırlarla belirtildiğinde yapma dendiğinde inadına yapardım.

Babam memur olduğu için birkaç ev değiştirdik. Doğduğum da bir köydeymiş. Birkaç ev değiştirdik. Ama bu benim hayatımı çok etkilemedi.

Annemin biraz daha kendini rahat bırakmasını isterdim. Endişe duygusu bazen fazla olabiliyor. Babam öyle değil. Annem bir kez arasın ulaşamasın hemen endişeleniyor.

Babamla özellikle siyaset konuşulup tartışılmıyor. Daha karşısındakini dinler biri olsun isterdim. Aile içi haricinde arkadaşlarıyla vs. öyle... Bunlar beni biraz içe kapanık yapmış olabilir. Onlardan on üç yaşında ayrıldığım için bir şeyleri yalnız başıma başarmaya başladım.

Mesela ben okula gitmeden okuma yazmayı öğrenmiştim. Bu okula başladığımda beni biraz geri itti aslında. Başta iyiydi ama ortaokula doğru bu dersler artınca beni biraz geri itti. Hala lisansı bitirmediğim için buna etkisi olduğunu düşünüyorum. Okula gitmek ders yapmak ödev yapmak istemiyorum hala.

Burak çocukluk döneminde oyun arkadaşlarının genelde kızlar olduğunu ifade etmiştir. Kuzenleri ve ablalarıyla kurduğu iletişim ve oyun arkadaşlığı, ilkokul döneminde kız arkadaşlarıyla daha rahat ve zevkli arkadaşlar kurmasıyla devam etmiştir. Bu durumla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

İki ablam var demiştim, onlarla büyüdüğüm için, ondan kaynaklı da olabilir bu durum. Bir de kız kuzenlerimde çoktur. Erkek kuzenlerim benden çok büyüktür. Hep onlarla olduğum için, ilkokulda falan da kızlarla oynardım. Erkek arkadaşlarımda vardı. Onlarla da oynardık ama çok öyle futbol falan oynamayı sevmezdim ama oynuyordum. Bu büyüdükçe, diğer arkadaşlar tarafından şey olmaya başladı, niye kızlarla oynuyorsun sürekli falan... Söylenmeye başladı. Ben hiç bu şekilde düşünmediğim için diğerleri tarafından böyle düşünülmesi beni üzmeye başladı. Bunlara çok aldırış etmemeye başladım ama belli bir yaştan sonra insanlar bu tip tepkiler vermeyi bırakıyor.

Gerçekleştirilmiş olan mülakattan hareketle; Burak'ın aile yapısı ve çocukluk dönemiyle ilgili olarak, genel anlamda huzurlu bir çocukluk geçirdiği, baskıcı olmayan bir aile içerisinde büyüdüğü, ihtiyaçlarının karşılandığı, kalabalık bir aileye sahip olduğu söylenebilir. Bununla beraber Burak için, ablalarının ve kız kuzenlerinin çok olması ve onlarla kurduğu arkadaşlıklar neticesinde ilkokulda da kız arkadaşlarıyla daha keyifli vakitler geçirmesinin kritik bir öneme sahip olduğu ifade edilebilir.

Heteroseksüel çocuklar, homoseksüel öncesi evredeki çocukların tam zıttı bir gelişim sürecinden geçmektedirler: Cinsel kimliğini güçlendirmekte olan normal bir erkek çocuk, kız çocuklarla birlikte olmayı reddeder. Özellikle 6 -11 yaş arası erkek

çocuklar, karşı cinsten olan arkadaşlarından vazgeçerler. Erkek çocuklar, “kızlardan nefret ediyorum” derler. Kızlar ise, “erkekler aptal, onları aramızda istemeyiz”, “erkekler çok uyuz” gibi düşünceleri dile getirirler. Bu yaşlardaki çocuklar bir süre boyunca cinsiyet rollerinde çok katı ve stereotipik davranırlar. ... Bu aslında cinsiyetçilik değildir, bu sağlıklı ve normal bir cinsiyet özdeşimi sürecinin bir parçasıdır.¹²⁰

Ayrıca Burak, annesinin sürekli endişeli bir tavrı olduğundan ve kendisine yönelik merak ve ilgisinden yakınmıştır. Abartılmış anne şefkati, erkek çocukta, hem homoseksüel evre öncesinde hem de homoseksüellikte sıklıkla gözlemlenen kendine acıma duygularını uyandırır.¹²¹ Bu acıma duygusu bireyin benlik algısına ve cinsel kimliğine yönelik bir takım yıkıcı etkilere sahiptir.

2.4. BİPOLAR OLMAK VE YAKIN KAYBI: AYŞE ÖRNEĞİ

Çalışma kapsamında görüşme gerçekleştirilen diğer birey Ayşe aynı zamanda bipolar bozukluğu olduğunu belirtmiştir. Görüşmeler gerçekleştirilirken, manik ya da depresif evrede olmadığını yaklaşık iki yıldır düzenli olarak doktor kontrolünde enjeksiyon yoluyla ilaçlarını kullandığı ve stabil durumda olduğunu belirtmiştir.

Ayşe'ye aile yapısını sorulduğunda verdiği cevap şu şekildedir:

Ayşe: Yani çocukluğumdan başlayayım. Ben memur bir ailede büyüdüm. Diğer memur ailelerinden farkımız babamın gümrükçü olmasıydı. Annemle babam sürekli bir tartışma içerisinde olurdu. Benim 16 yaşında bir abim vefat etti. Ondan sonra babam sürekli içmeye başlamıştı. Anneme eziyet ederdi. Ama bunlara rağmen dönüp baktığımda güzel bir çocukluğum vardı diyebiliyorum.

Nurbanu: Abiniz nasıl vefat etti?

Ayşe: İntihar etti. Annemin uyku ilaçlarını içerek...

¹²⁰ Joseph Nicolosi, Linda Ames Nicolosi, a.g.e. s.81.

¹²¹ a.g.e. s.44.

Nurbanu: Babanız bu olaydan dolayı annenizi suçladığı için mi ona kötü davranıyordu?

Ayşe: Evet...

Nurbanu: Şiddet uyguluyor muydu?

Ayşe: Evet...

Nurbanu: Abiniz vefat etmeden önce de babanız şiddet uyguluyor muydu?

Ayşe: Evet uygularmış ama bu kadar yoğun değilmiş. Bana da uygulardı ama daha çok anneme...

Ayşe'ye anne ve babasının nasıl insanlar oldukları sorulduğundaysa şu cevapları vermiştir:

Annem, çok mülayim bir insandı. Kalbi çok temizdi. Sen daha iyi bilirsin, bir insan öldüğünde kırk kişi iyi dediğinde cennetlik oluyormuş ya, kırk değil dört yüz kişi öyle dedi herhalde... Annem hastaydı, çok hastaydı, astım hastasıydı. Eee 49 yaşında vefat etti. Ama çok iyi bir insandı, onu tanımlayabileceğim tek kelime çok iyi bir insan olması...

16 yaşına gelince benim abim vefat ediyor, babam ondan sonra kendisini bırakıyor. E sürekli içerdi akşamları. Abim vefat ettikten sonra anneme çok eziyeti olurdu ama bize karışmazdı. Hiç karışmazdı. Annem öldükten sonra babamla ilişkimiz daha çok nasıl diyeyim, pekişti. Daha iyiyiz. Kavga etmiyoruz. Her şeyimi paylaşabiliyorum babamla özünde çok iyi bir insan.

Ayşe, abisinin kaybından sonra yaşanan tüm olumsuz süreçlere rağmen çocukluk günlerine dair pozitif bir hafızaya da sahiptir. Çocukluğu şu şekilde ifade etmiştir:

Çocukluğum çok güzel geçti benim. İstanbul'da büyüdüm zaten bir buçuk yaşımdan on yedi yaşıma kadar, İstanbul'daydım. Kuzenlerimle beraber büyüdük. Onlar bir okul değiştirdiğinde bende değiştiriyordum. Eee öyle bir tutkunluğumuz vardı birbirimize... Çok güzel bir çocukluktu. Çocukluğumda hatırladığım ve unutamadığım şeyler, bizim doğum günlerimizdi. Biz kuzenlerimiz falan hep bir arada olduğumuz için, ne bileyim, doğum günleri bambaşka geçerdi bizim için ve heyecanla iple çekerdik o günleri. Hani bizim için önemlidir. Bu yaşıma geldim otuz altı yaşındayım. Hala önemlidir. Sanırım çocukluğumdan kalma...

Ayşe'nin abisinin vefatı ve akabinde artan şiddet süreci, annesinin kaybıyla nispeten azalmıştır. Babasının, annesinin vefatından sonra derin bir pişmanlık yaşadığını ifade eden Ayşe, babasının halen kendisine annesinin ismiyle seslendiği günler olduğunu söylemiştir.

Ayşe'nin cinsel kimliğini doğrudan etkileyen bir çocukluk dönemi geçirip geçirmediğini söylemek mümkün görünmemektedir. Ancak Judith Butler'ın 'Cinsiyet Belası' isimli çalışmasında ortaya koyduğu üzere, performatif bir cinsiyetten¹²² ve dolayısıyla cinsellikten söz edecek olunursa, sürekli şiddet gören bir anne imajının, bireyin dünyasındaki 'kadınlık' imgesi etkilemiş olabileceği ve Ayşe'nin benzer acılı bir performansı (cinsel kimliği) tercih etmeyeceği düşünülmektedir. *Nefs Psikolojisi* isimli çalışmasında eşcinselliğe ayrı bir bölüm ayıran Mustafa Merter'e göre, çeşitli eşcinsel tipleri mevcuttur. Bu eşcinsellik tiplerinden biri de, *patolojilere paralel giden eşcinselliktir*. Patolojilere paralel giden eşcinsellik: sınır rahatsızlık (borderline), manik/ hipomanik haller ve psikozlar çerçevesinde görülen eşcinselliktir.¹²³ Bu bakımdan Ayşe örneğinin eşcinsel yönelimi ile psiko- patolojik durumu arasında bir korelasyon olup olmadığı araştırılması gereken bir husustur.

¹²² Bkz. Butler, a.g.e.

¹²³ Mustafa Merter, *Psikolojinin Üçüncü Boyutu Nefs Psikolojisi ve Rüyaların Dili*, 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2014, s.534.

2.5. BİTMEK BİLMEYEN SICAK AİLE ÖZLEMİ: SEVGİ ÖRNEĞİ

Sevgi (1973 doğumlu, Transseksüel), çocukluk ve gençlik yıllarına dair şunları ifade etmiştir:

Nurbanu: Nasıl bir ortamda doğdunuz? Nasıl bir aile yapısı içinde yetişip büyüdünüz?

Sevgi: Yani nasıl bir ortamda doğdum... Kendimi bilince şey yapabilirim. Problemlili bir aileydi. Babaannem, aile kavgası vardı. Yani, huzursuzluk çok vardı. Şiddetli geçimsizlik vardı çok. Hatırlıyorum. Çok mutlu bir aile ortamında büyümeydim. Kişilerin birbirlerine olan saygısı yok gibiydi. Bitmişti. Bir süre sonra sizde kardeşlerinizle huzursuzluğa giriyorsunuz. Aile geçmişim parlak değildi. Yüzde yüz sağlıklı bir aile ortamında büyümeydim.

Nurbanu: Aile yapınız nasıldı? Ataerkil miydi?

Sevgi: Aile yapım, ataerkil olmaya çalışıyordu ama annem kabul etmiyordu. Zaten onlardan çıkıyordu bunlar. Annem borsada çalışıyordu babam Milli Eğitim de çalışıyordu. Yani işte, bizden önceki zamanlarda olmuş bazı şeyler. Ablam doğmuş ardından on yıl sonra ben dünyaya gelmişim. O dönemlerde yaşanan şeylerden kaynaklanan bize yansıyan şeyler vardı. Yani çok ne biliyim çok ataerkil değildi. Herkes kendi hayatını yaşıyordu. Böyle soğuk bir hava vardı. Hiç aile sıcaklığı yoktu. Öyle... Hani şey değildi, aile gibi bir aile değildi. Her şey resmiydi.

Nurbanu: Ebeveynleriniz hep kendi başlarına mıydı?

Sevgi: Evet. Ama olamıyorlardı. O yüzden sorun çıkıyordu.

Nurbanu: Ailenizle kalan başka birileri var mıydı? Anneanne, babaanne gibi?

Sevgi: Yok. Arada dört beş gün kalırlardı ama sürekli kalan biri yoktu.

Sevgi örneğinde dikkat çeken unsur, ailesinden bahsederken tekrar tekrar ailesinin soğuk bir yapıya sahip olduğunu belirtmesi, sevgi ve saygı bağının zayıflığına dikkat çekmesidir. Görüşmeciye annesinin nasıl biri olduğu sorulduğundaysa şu cevabı vermektedir:

Nurbanu: Anneniz nasıl biridir? Bahseder misiniz?

Sevgi: Valla annem dominant bir kadındı. Ama babama işlemiyordu işte o... Eee bize dominantlık yapmaya çalışıyordu. Ben tabi kendimi bildikten sonra bizim aramızda uçurumlar olmaya başladı... Kardeşlerim daha küçük olduğu için. Ben ergenliğe girmişken, onlar çocuktı. Sorun yoktu. Ben ergenliğe girip oradan çıkıp gittikten sonra, özel durumundan dolayı, onlarla yaşamadığım için bilmiyorum. Ablam da evlenip gitmişti. Onu da bilmiyorum. 22 yıldır onlarla yaşamıyorum. Hiç görmedim onları. O yüzden onların çocukluğunu, ergenliğini, neler yaşadıklarını hatırlamıyorum, bilmiyorum. Annemi onlara sormak lazım aslında... Ben ergenken özel konumundan dolayı problem yaşıyordum. Annemle, ailemle...

Nurbanu: Annenizi nasıl hatırlarsınız?

Sevgi: Babam çok ezmişti onu, yani kendi halinde... Bilmem sadece kokusunu hatırlıyorum. Neşe de yoktu, öfke de yoktu sinir de yoktu. Stradan düz insandı.

Sevgi için annesi, babası tarafından farklı çeşitlerde şiddet gören ve bu yüzden günden güne çocuklarının üstündeki baskısını arttıran bir karakterdi. Sevgi'nin soğuk aile diye ifade ettiği ilişkiler ağının ona göre en sıcak tarafı annesiydi.

Nurbanu: Bugün annenizi hangi duyguyla hatırlıyorsunuz?

Sevgi: Özlemle hatırlıyorum... Başka bir şey hatırlamıyorum. Sevgiyle özlemle...

Sevgi'ye babası hakkında sorular sorulduğunda şu cevapları vermiştir:

Nurbanu: Babanız nasıl biridir? Bahseder misiniz?

Sevgi: Babam işte, öfkeli biridir. Günde üç paket sigara içerdi. Çok kızardım. Ben sigaradan nefret ederdim. Elini bile öpmezdim bazen. İşte burnumu tutar öperdim. Kokuyor diye. Hiç yanına yaklaşmazdım. Sarılmazdım. Zaten soğuktuk yani. İşte bu özel durumdan sonra ipler iyice koptu. Yani başka bir gözle bakmaya başladılar. Öyle, dediğim gibi aile bağlarımız yoktu yani...

Nurbanu: Babanızın kişilik özelliklerinden aklınızda kalan şeyler var mı?

Sevgi: Sert, huzur bozan, kavgacı, aynı zamanda iyi, her şeye duygulanan, televizyonda filmde biri ölse ağlayan bir adam... Nasıl oluyor bende anlamıyorum. Çok tezattı yani.

Nurbanu: Ataerkil bir yapısı mı vardı babanın?

Sevgi: Aslında çok yoktu. Ama öyle olmaya çalışıyordu.

Nurbanu: Bugün babanızı hangi duygularla hatırlıyorsunuz?

Sevgi: Nötrüm biliyor musun ona karşı... İyi insandı. İyi bir insandı... Ama ben nötrüm hiçbir bağımız olmadı. Çabuk koptu bağımız... Çocukluğumu pek yaşamadım. Ergenliğime geçtiğimde bu durumum çıktı ve kaçtım. Yani bu durum çok hızlı oldu... Loouuup diye oluverdi.

Mülakatın bu aşamasında görüşmecinin, annesine ve babasına yönelik duygularının düşüncelerinin ve tutumlarının bariz bir şekilde farklılık arz ettiği tespit edilmiş ve bu durumun nedeni görüşmecinin kendisine şu şekilde sorulmuştur:

Nurbanu: Peki, anneyi özlem ve sevgiyle hatırlarken, babayı nötr olarak hatırlamanızın özel bir sebebi var mı?

Sevgi: Dedim ya az önce, anneye daha çok bir yönelimim vardı. Birde annem şiddet görüyordu. Ne yapıyordum? Hep annemi koruyordum. Annemin canı acıyordu. Ay babam vurdu, canı acıyordu. Ay öpeyim onu geçsin. Ay hani ona sığınyordum. Sanki ben ona limandım o bana değil de... O bana limanmış gibi oluyordu. Ama aslında o bana sığınyordu. Ya da öyle birbirimizi anlıyorduk. O yüzden herhalde ondan yani. Daha çok yönelimim. Acı çektiği için, üzüldüğü için, ağladığı için.

Nurbanu: Bu olaylar yaşanırken o acının kaynağı olarak babanızı mı görüyordunuz?

Sevgi: Evet tabi ki...

Coates'un hipotezine göre cinsiyet disforisi olan erkek çocuklar annenin duygusal ulaşılmazlığından kaynaklanan ayrılık kaygısı ile başa çıkabilmek için fantezi bir çözüm bulurlar: "Anneyle olmak" yerine "anne olmak".¹²⁴ Bu çerçevede Sevgi'nin annesini teselli ettiği davranışları, anneye birlikte olmaktan öteye geçen, anneye anne olmaya evrilen süreçlerdir.

Anlaşıyor ki, görüşmecisi için, anne ve baba arasındaki soğuk ve sert ilişkinin sebebi babasının davranışlarıdır. Cinsiyet kimliği ve cinsel kimlik oluşumunun henüz gerçekleştiği bir erkek çocuğu için önünde rol model olan babanın, sürekli üzen, ağlatan ve huzursuzluk çıkaran bir konumda olması, çocuk için 'erkek olmak' ve 'erkeklik' kavramlarının olumsuz ve kaçınılması gereken bir şeymiş gibi imgelemesine yol açmış olabileceği gözlemlenmiştir. Bu gözlemlerdeki temel prensip

¹²⁴ Coates S (2006), Developmental research on childhood gender identity disorder. IDENTITY, GENDER AND SEXUALITY 150 Years after Freud, Fonagy P, Krause R, Leuzinger-Bohleber M, eds. London: International Psychoanalytical Association pp 103–131. Akt. Salicha GKIOULER, Cinsiyet Hoşnutsuzluğu Olan Bireylerde Ailenin Tutumu ve Yordayıcıları, (Uzmanlık Tezi), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, 2019, s. 41.

görüşmecinin babasının nasıl biri olduğu değil, görüşmecinin gözünden babasının nasıl biri olduğudur.

3. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN CİNSEL YÖNELİM VE CİNSİYET KİMLİĞİ FARKINDALIĞI

Araştırmaya katılan bireylere cinsel yönelimlerine ne zaman karar verdikleri, bu kararı verirken nasıl bir süreç geçirdikleri sorulmuştur. Alınan cevaplar çerçevesinde bireylerin cinsel yönelimlerini çoğunlukla yedi – sekiz yaşlarında fark ettikleri, cinsel kimlik tercihlerini ise daha ileri yaşlarda oluşturdukları tespit edilmiştir.

3.1. CİNSEL YÖNELİMİ KEŞFETME VE CİNSİYET KİMLİĞİNE KARAR VERME SÜRECİNDE TUTUM FARKLILIKLARI

Araştırmaya katılan bireylerin cinsel yönelimlerini nasıl keşfettikleri sorulduğunda bireyler hep böyle olduklarına, böyle yaratıldıklarına dair bir vurgu yaparak cevaplar vermişlerdir. Ancak 90’lardan önce dünyaya gelmiş bireylerin, cinsel yönelimlerini başlarda yadsıyarak karşıladıkları, 90’lardan sonra dünyaya gelen bireylerin ise cinsel yönelimleri hakkında daha kararlı oldukları tespit edilmiştir. Bu verinin kuşaklar arasındaki farklılaşma, LGBTİ+ bireylere yönelik toplumsal tutum ve davranışların değişmesi, toplumun LGBTİ+ bireylere yönelik tolerans düzeyinin geçmişten günümüze nispeten artması, LGBTİ+ sivil toplum örgütlerinin görünürlük faaliyetlerinin sonuç vermesi gibi birçok farklı öncül ile desteklenebileceğini düşünmek gerekir. Bu konuyla ilgili olarak, Tar “Yoldaş Ben İbneyim” isimli çalışmasında “Bu coğrafyadaki LGBT hareketinin tarihi, bir yanıyla çok yeni ancak bir yanıyla da çok eskidir. LGBT aktivistleri 20 yıllık geçmişe çok fazla deneyim ve değişimi sığdıramış, bu yönüyle de diğer sistem karşıtı hareketlerden ayrılmıştır.” demektedir.¹²⁵

Bu değişime örnek olarak, cinsel farkındalığıyla alakalı Ayşe’nin (1983 Doğumlu) şu ifadeleri dikkat çekmektedir:

¹²⁵ Yıldız Tar, Yoldaş Ben İbneyim: Solun LGBT İle İmtihanı, 2. Baskı, İstanbul: Ceylan Yayıncılık, 2013, s.25.

Ben bilmiyordum küçüktüm. Önceden kızlı erkekli oturlardı. Ben kızlarla oturmak isterdim ilkokulda. Sürekli erkeklerle oyun oynardım. Ama kızlara karşı farklı davranırdım. Bunu ortaokulda bir kıza âşık oldum. Orada farkına vardım. Bunu anneme açtım zaten ben. Lise yıllarımda anneme açmıştım. Doktora gönderdi, tedavi görmemi sağladı. Ama bu hormonal bir bozukluk değil aslında. İlaç vermişti doktor. İki sene ilaç kullandım. Sonrasında doktor, hayatını yaşa hiçbir şeye bakma dedi bana. Cinsel kimliğimi kabullenme sürecim çok zor geçti. Çünkü doktora gidiyordum tedavi oluyordum. Bana şu lanse edildi, bu yanlış bir şey, olmaması gereken bir şey ve sen şu an da günah işliyorsun. Topluma aykırı bir şey gibi şeyler söylendi. Önceden bu kadar rahat değildim zaten. Daha sonra, doktor hayatını yaşa dedikten sonra ben kadınlarla birlikte olmaya başladım. Çünkü seviyordum kadınları. Kadınları erkeklerden çok, bir erkekle bir olamadım hiç, hep kadınları istiyordum, erkekler cazip gelmiyordu bana, kaba saba geliyordu.

Ayşe'nin ifadelerinde dikkat çeken unsur, kendi cinsel yönelimini ve cinsel kimliğini toplumsal ve dini normlar açısından değerlendiriyor oluşudur. Cinsel yönelimi konusunda otorite olarak kabul ettiği bir kişi yani doktoru *hayatını yaşa* dedikten sonra, görüşmecimiz homoseksüel ilişkilere başladığını ifade etmiştir. Bu durumu, bir onay veya izin alma şeklinde okumak mümkündür.

Gizem (1981 doğumlu) ise, cinsel yönelimini kabul etmeden önce ortaokul ve lise dönemlerinde çok sessiz ve içe kapanık bir öğrenci olduğunu, cinsel yönelimini kabul edip, çevresiyle paylaştıktan sonra geçmişe nazaran daha sosyal ve girişken bir bireye dönüştüğünü, kendine olan güveninin geldiğini belirtmiştir.

Gerek Gizem gerekse Ayşe örneğinde fark edilmektedir ki, cinsel yönelim farkındalığı (heteroseksüel olmadığını fark etme ve kendini homoseksüel olarak tanımlama) ve cinsel kimlik ibrazı, araştırmaya katılan diğer örneklere nazaran daha uzun bir sürece yayılmıştır.

90'lı yıllarda dünyaya gelen Ömer ise (1991 doğumlu), cinsel yönelimini fark etme süreciyle alakalı olarak şunları söylemiştir:

Bunu çok küçük yaşta biliyorsunuz aslında ama bunu çocuk olduğunuz için, bilmediğiniz için bilmiyorsunuz. On dört yaşında ilk ilişkilerimi yaşamaya başlamıştım. Bu kararı verdikten sonra, ergenlik döneminde ilk âşık olma evrelerini geçirdiğim için, ergenlikte biraz daha duygusal anlamda kötüydü.

Nurbanu: Cinsel kimliğinizi ve yöneliminizi belirleme sürecinde sizi etkileyen olaylar oldu mu? Olduysa bunlardan bahseder misiniz?

Ömer: Hayır olmadı.

Ömer örneği, 'gey olduğumu fark ettim', 'sancılı ve zor bir süreci' veya 'kabullenmekte zorlandım' vb. ifadeler kullanmamış, aksine çok daha net bir ifadeyle, hep böyle olduğunu, sadece adını koyamadığını belirtmiştir.

Benzer bir örnek ise, görüşmecilerden Burak'ın (1993 doğumlu) ifadelerinde ortaya çıkmaktadır:

...Aslında bunu belirlemedim. Bir şeylerin farkına vardığımda aslında hep farkındaydım... Bunu keşfettiğimde keşke olmasaydım dedim. Tamamen kızlarla ilgilenseydim. Söylemekle olmadığı için böyle yaşamaya alıştım. Ben büyüdükçe o da benimle büyüdüğü için kabul ettim. Hiç böyle olduğum fark edilir, falan diye çekinmedim. Ortaokulda lisede falan sunuculuk yapardım. Konuşurdum mesela çekinmezdim.

3.2. CİNSEL YÖNELİMİ KEŞFETMEDEN VE CİNSEL KİMLİĞE KARAR VERMEDEN ÖNCE GERÇEKLEŞEN OLUMSUZ DENEYİMLER

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen mülakatlarda bazı katılımcıların çocukluk, erken ergenlik ve ergenlik dönemlerinde, benlik ve cinsiyet algılarını doğrudan etkileyen bir takım olaylar geçirdikleri tespit edilmiştir. Ancak bu olaylar ve durumlara dair tespitler, bir cinsel yönelim sebebi olma, homoseksüelliğin sebebi olma vb. niteliği taşımamaktadır.

3.2.1. Çaresiz ve Mağdur Olmaya Yazgılı 'Kadın' Algısı: Gizem Örneği

Gizem'e, cinsel yönelimine ve kimliğine karar verirken kendisini etkileyen olaylar olup olmadığı sorulduğunda, bir takım üzücü hadiseler yaşadığından bahsetmiştir. Bunların bazısı cinsel istismar niteliği taşıırken bazıları da haksızlığa göz yumma, yapılan yanlışları örtbas etme niteliği taşımaktadır.

Gizem'e ait ifadeler şu şekildedir:

Çocukluğuma dair hatırladığım bir cinsel istismar olayı var. Bakkal amcamdı. Bakkala gittiğimizde bizi ellerdi. Büyük bir şey yoktu. Yavaş yavaş ergenliğe girdiğim dönemlerdi.

Nurbanu: Bu cinsel tacizler üstü kapalı bir şekilde miydi? Yanağından makas alma, yanağını okşama tarzında mıydı? Yoksa daha aleni şeyler miydi?

Gizem: Yok, gayet aleniydi. Cinsel organını dayıyordu arkadan. Muhtemelen başkalarına da yapmıştır. O süreç ne kadar sürdü hatırlamıyorum ama o görüntüler hafızamda var hala...

Nurbanu: Bunu ailenizle paylaştınız mı?

Gizem: Yok hayır... Çocuktum. Bu güne kadar da kimseye anlatmadım. Sonrasında da aileme anlatmadım büyüdükten sonra. Başka şeyler oldu. Onlardan bahsettim ama bundan bahsetmedim.

...

Başka bir olay daha var... Talip olayı... Bu kişi teyzemin ikinci eşi... Ailenin neredeyse tüm kadınlarını taciz etmiş aslında ama kimse söyleyememiş. Dayımın kızına yapmış biraz o zaman ortaya çıktı. Sonrasında o söyleyince annem ve kardeşim de evet böyle davranışları vardı ama biz konduramadık vs. dediler. Bende söyledim o zaman. O dönemde teyzemlerle de görüşmeyi kestik. Sonrasında tabi görüşüldü

teyzemle ama eskisi gibi değiliz. O dönemde babam kesinlikle taviz vermedi. Görüşmedi.

Nurbanu: Sence bu tepki yeterli miydi?

Gizem: Hayır. Bence teyzem boşanmalıydı...

Nurbanu: Bu olay olduğunda kaç yaşındaydınız?

Gizem: Lise yıllarıydım.

Nurbanu: Peki, bu olayı dayınızın kızı açıklamasaydı açıklayabilir miydiniz?

Gizem: Hayır... Şöyle bir şey var. Aslında yanlış bir şey olduğunun farkındasın. Ama bazı davranışları vardı. Harçlık verirdi. Bir şeyler alıp getirirdi. Sanırım o, itiraf etmeliyim ki bir alışverişti...

Nurbanu: Bunu ailenize ya da annenize anlatmama sebebiniz sadece bu muydu?

Gizem: Zaten annem bu konularda çok bilgili değildi. Bir de ben o dönemlerde duygularımı pek paylaşan biri değildim. İçe dönüktüm.

Nurbanu: O dönemde kendinize örnek alabileceğiniz bir abla kuzen teyze vs. var mıydı?

Gizem: Hayır yoktu. Ben genel anlamda en büyüktüm...

Gizem'in yaşadığı olaylardan ve genel olarak yaşam tecrübesinden hareketle, kadın kavramını nasıl şekillendirdiği önemlidir. Çocukluk yıllarında uğradığı tacizi dillendirmemiş, ilerleyen yıllarda tekrar tacize uğradığında 18 yaşından küçük olmasına rağmen bu durumu bir alışveriş olarak nitelendirmiştir. Kendisini tacizin mağduru olarak görmekle beraber, gerçekleşen olaylarda kendisini de suçlu ve sorumlu hissetmiştir. Diğer ayrıntı, ortaya çıkan taciz olayında babasının duruşunu onaylayıp, teyzesinin tavrını içten içe yeterli bulmamasıdır.

Gizem'in annesinin sessiz, sakin, uysal bir kişiliğe sahip olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Bununla ilgili Gizem, annesinin hayata karşı tavrının genellikle kabullenici olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan, Gizem'in cinsel kimliğinin lezbiyen, cinsiyet kimliğinin ise maskülen olduğu göz önünde bulundurularak denilebilir ki; Gizem için, kadın olmak demek, bir noktada ezilmek, tacize uğramak, tacize uğrasa da susmak, diğer insanları taciz eden bir eşle evli kalmak ve hayatını bu şekilde geçirmek demektir.

Joseph Nicolosi'ye göre ise, "Lezbiyenlik eğiliminin kökeninde, bilinçdışı bir düzeyde, dışı olmanın istenmeyen veya güvenli olmayan bir durum olduğuna karar verilmesi yatıyor ve bu durum kız çocuğunun erken yaşlarda bir erkeğin saldırısına uğramış olmasından kaynaklanıyor. Lezbiyenliğin bundan daha yaygın olan bir başka sebebi ise, kız çocuğunun annesini olumsuz ve zayıf bir özdeşim objesi olarak algılamasından kaynaklanıyor."¹²⁶

Gizem'e ilk olarak karşı cinse mi yoksa hem cinslerine mi ilgi duyduğu sorulduğunda, öncelikle karşı cinse ilgi duyduğu bir dönem olduğunu ifade etmiştir. Ancak bu ilgi ve ilk aşk durumunun teyzesinin eşi tarafından taciz edilmeden önce yaşandığı tespit edilmiştir.

Yaşanılan bu sürecin homoseksüel eğilime sahip olma veya LGBTİ+ olmaya sebep olduğu iddia edilmemektedir. Ancak yaşanılan bu ve bunun gibi olayların kişilerin öncelikle cinsiyet kimliğini, akabinde de cinsel yönelim ve cinsel kimliğini etkilediği düşünülmektedir.

Uzmanlar eşcinselliğin bir patoloji, psikolojik tedavi gerektiren bir rahatsızlık ya da psikolojik bir rahatsızlığın altında yatan bir neden olmadığını belirtmektedir. Gerçekte eşcinsel ergenlerin yaşadıkları pek çok sorun yetişkinlerin ya da akranlarının tacizleri sonucunda ortaya çıkmaktadır.¹²⁷ Ancak bu nokta da şu soruyu sormak gerekmektedir. Eşcinsellik, patoloji veya psikolojik bir sorun değil ancak kişinin

¹²⁶ Nicolosi, Homoseksüelliği Önleme Rehberi, s. 228.

¹²⁷ Laurence Steinberg, Ergenlik, Çev. Figen Çok, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2013, s.423.

olumsuz deneyimlerinin bir sonucu, psikolojik anlamdaki yaraların bir semptomu olabilir mi?

3.2.2. Düşük Benlik Algısı ve Akranlar Tarafından Kabul Görmeme: Briet Örneği

Briet'e cinsel yönelimi fark etme ve cinsel kimliğine karar verme süreciyle ilgili şunları ifade etmektedir:

Briet: Ergenlik dönemine girene kadar hep yakışıklı ve tatlı erkek çocuklarını kıskanmışımdır. Bu bende olan bir şey... Ergenliğe girene kadar sadece cinsel boyutunun farkına varmadım.

Nurbanu: Bu kıskanmayı biraz açabilir misin?

Briet: Hani o zaman seksüel bir yaklaşımım yoktu. O yakışıklı çocukların benim kardeşim olmasını isterdim onla sürekli vakit geçirmeyi isterdim. Bu şekilde yani... Kocaman bir burnum vardı. Ameliyat oldum. O zamanlar geniz etim vardı konuşmamı etkilerdi, ameliyat oldum. Esmerdim. Saçlarım hep aynı kesilirdi. Saçlarım çok çirkin bir hal alırdı. Babam kamyoncu berberlerinde kestirirdi. Kendimi çirkin bulurdum. Kendimden nefret ettiğim olmuştur. İtiliyordum öteleniyordum, öyleydim. Arkadaşlarımın aileleri beni çok severdi. Ama yaşlıtlarım ezerdi. Aynaya geçip kendimden nefret ettiğim olmuştur. Babam geniz ameliyatından sonra estetik ameliyat için para harcamayacağını söyledi. Bende eğer ameliyat olmazsam okumam dedim. Annemle babam birlikte karşıladılar böyle deyince burun ameliyatının ücretini...

Nurbanu: Toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsel kimlik bakımından nasıl biriydin?

Briet: Hiç kız gibi bir çocuk veya ergen olmadım... Hep erkeksiydim. Ve erkeksi geyleri tercih ederim. Cinsel yönelimi konusunda, erkekler ilgimi çekerdi çocukluğumda cinsel olarak değildi.

Ergenlikle beraber cinsel anlamda da erkekler ilgimi çekmeye başladı. Ergenlikte, gay pornosu izlerdim mesela. Hiç kızlara ilgi duymamıştım. Erkek erkeğe sex diye arardım mesela, gey nedir bilmezdim. Kız arkadaşım olmadı, kız arkadaşım olduğunu düşündüğümde iğrenirdim. Meslek lisesine gittim mesela... Oradaki arkadaşlarım porno film izlerken, onlar kadının vajinasına odaklanırken bense erkeğin penisine ya da poposuna odaklanırdım. Ama onlarla izlerdim. Herkesin yaptığı yorumu yapardım ama odağım farklıydı.

Benlik kavramı, neye benzediğimize, neleri iyi ya da kötü yaptığımıza ve nasıl düşündüğümüze dair fikirlerimizdir.¹²⁸ Benlik algısı, özgüven, idealler, hayaller, duygusal ihtiyaçlar, korkular, beklentiler, ilişki ve iletişim tarzlarımız biz farkında olmadan, farklı bir bilinç seviyesinde işlemektedir. Bilinçli duygu, düşünce ve davranışlarımız ise kaynaklarını buradan alır.¹²⁹ Cinsel yönelim, tercih ve davranışlar da bu çerçeveye dahil edilebilir.

Briet'in çocukluğuna dair anlattıklarında açıkça görülebilecek düşük ve olumsuz bir benlik algısı mevcuttur. Mülakat esnasında, şimdiki halini beğendiğini ancak çocukluk döneminde kendisinden hiç hoşlanmadığını ifade eden Briet, erkeklere olan ilgisinin ilk olarak kıskanma duygusuyla beraber ortaya çıktığını belirtmiştir. Akranlarına zaman zaman hayranlık duyan ve onlarla iletişim kurmakta zorlanan Briet için homoseksüel eğilimi, akranları tarafından kabul görme ve onlarla arkadaşlık kurma arzusuyla paralel olarak seyretmiştir. Cinsel kimliğinin farkına varduktan ve homoseksüel ilişkilere başladıktan sonra da cinsiyet kimliğinin eril yapısını koruması, eril olmayı sevmesi ve partnerlerinde de erillik araması, hem cinsleri kadar erkeksi ve çekici olduğunu hissetme arzusu ve erkeksiliğe hayran olma şeklinde yorumlanabilir.

Çocukluk öyküsünden bahsederken sık sık, babayla çok az görüştüğünü ama buna rağmen sevgisini hissettiğini ifade eden Briet, anne ve babasının ilişkisinde

¹²⁸ Nicky Hayes, Psikolojiyi Anlamak, çev. Filiz Şar – Asiye Hekimoğlu, 1. Baskı, İstanbul: Optimist Yayınları, 2011, s.20.

¹²⁹ Der. Nevzat Tarhan, 10 Adımda Pozitif Psikoloji: Çoklu Zeka Uygulamalarına Pozitif Bakış, 9. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2019, s. 169.

görece annesini daha suçlu ve hatalı bulmaktadır. Bununla ilgili kendisine yöneltilen soruyu şu şekilde cevaplamıştır:

Briet: Yüzde otuz babam suçluysa, yüzde yetmiş annem suçludur...

Briet için, eril bir öge olarak ‘baba’ sevgiyi ve huzuru daha çok hissettiği ancak ‘anne’ ye nazaran daha az vakit geçirdiği bir unsurdur. Günde sadece bir kere görebildiği ve gördüğü zamanlarda da çok fazla vakit geçiremediği için özlem duygusunu gideremediğini ifade etmiştir. Bu anlamda Briet için baba - dolayısıyla erkek - figürü ulaşılması zor olmaktadır. Ve daima arzu edilendir.

3.2.3. *Bedenini Hemcinsiyle Beraber Keşfetme: Burak Örneği*

Burak, cinsel yönelimi fark ettiği süreç hakkında o dönemler de yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır:

İlkokulda çok yakın bir arkadaşım vardı, Kerim diye... Ailesiyle de çok yakından tanışıyoruz. Nasıl diyeyim onun biraz onun biraz şeyiyle oldu sanırım. Nasıl diyeyim, çocukların kendilerini tanıdıkları dönemler olur ya böyle yeni yeni... Onunla oldum diyebilirim. O bizde kalırdı ben onlarda kalırdım. Birlikte uyumalar falan. Bir şey olduğundan değil ama kendimi keşfettiğim dönemdi. Onda da vardı ki sanırım karşılıklı bir şeyler olmuştu. Böyle keşif amaçlı... Hani böyle birlikte kalıyoruz falan. İlkokul beş, orta bir falan... Çok küçüğümüz aslında, sıra arkadaşınız aynı zamanda, yedi yirmi dört beraberiz. O arkadaşımınla cinsel bir birleşme değildi. Ama cinsel bir keşif yaşadık. O dönemde ergenliğe girmek üzereydik, girdikten sonra da görüştük. Ben liseye başlayınca ayrıldık. Eskisi gibi görüşmedik. Şuan da hala ara sıra görüşüyoruz.

Burak, ilkokul arkadaşı ile herhangi bir cinsel birleşme yaşamamasına rağmen, erkek bir arkadaşıyla yaşadığı bu cinsel deneyimden bahsederken bunun çocukça ve masum bir şey olmanın ötesine geçtiğini ifade etmiştir. Cinsel temaslar ve bedeniyle

ilgili deneyimlerini ilk olarak karşı cinsiyle değil de, hem cinsiyle gerçekleştirmiştir. Ergenliğe girmek üzereyken gerçekleşen bu cinsel temas, Burak için homoseksüel cinsel yöneliminin farkındalık seviyesini oldukça yükseltmiştir.

3.2.4. Tecavüze Uğramak: Sevgi Örneği:

Sevgi, cinsel kimliğini nasıl fark ettiğine dair sorulan soruya şu şekilde cevap vermiştir:

Nurbanu: Cinsel yöneliminize ve cinsel kimliğinize ne zaman karar verdiniz? Bu kararı verirken nasıl bir süreç geçirdiniz? Ergenlik döneminize girdiğinizde ilk olarak karşı cinsimi keşfettiniz yoksa hem cinsinize mi ilgi duydunuz?

Sevgi: Ailem, onlar on bir, on iki yaşımdayken anlamışlar. Mesela kız gibi davranıyormuşum. Aldıkları oyuncakları istemiyormuşum. Bebek istiyormuşum. Ne bileyim ayakkabılarını giyiyormuşum annemin. O yaşlarda başlamış. On bir, on iki yaş o civarlarda. Hastaneye götürmüşler. Hatta ablamla eniştem evlendiği zamanlarda, eniştem demiş ki, hatta babamla eniştemin kavgası benim yüzümden olmuş. Eniştem demiş ki, bu çocuk normal değil, bu galiba eşcinsel, bunu götürün. Babamda sen nasıl benim oğluma öyle dersin demiş, kavga etmişler. İlk kavgaları öyle olmuş benim yüzümden. Sonra beni götürdüler o zaman hatırlıyorum. Numune hastanesi o zaman Adana'da meşhurdu. Hatırlıyorum. Başka hastane yoktu. Beyin yıkama diye bir şeye soktular beni. Nükleer kimyaya gidiyoruz, beynimi yıkamaya çalışıyorlar. Bir sürü nörolojik şeyler, bantlar bağlıyorlar. Bir şeyin içine giriyordum böyle... Nefesini tut bilmem ne bilmem ne. Faregzasyonu (Elektro Konvülsif Tedavi) biliyor musunuz? Beyne elektrik veriyorlar böyle. Öyle şeyleri çok yaşattılar bana ama hiçbir şey değişmedi. Duyguları değişir. Beynini yıkayalım değişir dediler.

Bence bundan sonra daha da arttı. Bu bir yaratılış... Değişir mi bu? Bunu kabul etmiyor insanlar. Doktorlarda kabul etmiyor herhalde.

Nurbanu: Cinsel durumuz, ilk olarak diğer insanlar tarafından fark edildi öyleyse, ilk etapta siz fark etmediniz?

Sevgi: Evet, ben olayın farkında değildim onlar fark etti. Sonra bende fark ettim. Sonrasında o onu diyor, bu bunu diyor, sonrasında siz içinize dönüyorsunuz, kendinizi tanıyorsunuz. İçinize yolculuk yapıyorsunuz. Ve keşfediyorsunuz... Aa öyle mi aa böyle mi derken sonra aynaya bakıyorsunuz, yüzünüze bakıyorsunuz, yüzleşiyorsunuz. Bir sürü tabi bana denilen laflar... Erkek Fatma yok, bilmem oğlan, kız, top, bu lafları duya duya, duya duya bir süre sonra kendinizi, acaba kırk defa dersem olur mu öyle bir şey değil de kabulleniyorsunuz. Bu doğuştan gelen bir şey... Şimdi yeni yeni kromozomlarla ilgili bir şey olduğunu söylüyorlar. Dış etkenler beni öyle yonttu. Bu hale getirdi...

Nurbanu: Ergenlik döneminizde, ilk cinsel yöneliminiz nasıldı hangi cinse yönelikti?

Sevgi: Erkekti tabi ki... Hayatım boyunca hiçbir kadına cinsel bir yönelimim olmadı. İlk on iki, on üç yaşında bir erkekler öpüştüm.

Homoseksüel yönelimi, ilk olarak aile tarafından fark edilen görüşmeci, bir takım tıbbi müdahaleler aldığını belirtmiştir. Görüşmecinin ailesi bu süreçte çocuklarının eşcinsel olduğunu düşünmüştür. Sosyo- kültürel olarak ailenin bu durumla yüzleşmesi oldukça zor olmuştur. Bu durumla ilgili Sevgi şunları ifade etmiştir:

Sevgi: Çocukluğum güzeldi... Güzeldi. Bir daha ben o çocukluğum gibi hiçbir zaman yaşayamadım. Beş, altı, yedi, sekiz, o civarlar güzeldi. Ben çabuk serpildim. On, on birde kendimi belli etmeye kalkmışım. Hastaneye falan götürmüşler, hareketlerim falan.

Davranışlarım. İşte ne bileyim, oyuncaklarım tercih ettiğim arkadaş grupları falan hep farklı olduğu için, yani...

Güzel bir evimiz vardı. Bahçesi vardı. Böyle ördek havuzumuz vardı. Ördekler yüzerdi. Bir tarafta tavuk çiftliği gibi bir şey vardı. Elli yüz tane tavuk vardı. Babam misafir gelince beş on tane keserdi. Bu tarafta tarlalar vardı patlıcan biber, çardağımız vardı, üzüm salkımları, cibinlikle onun içinde yatarlık. Ayy çocukluğum çok güzeldi. Türkiye'de Milipa mama yoktu. Bana Almanya'dan gelirdi. Düşün... Yetmiş dört, yetmiş altı yılında...

...Bir keresinde babam oturup saatlerce ağladı... Onu hatırlıyorum... Beni çok bunaltıyorlardı. Bir keresinde yeter ben böyleyim diye bağırdım babam benden ilk kez duydu bunu. Oturmuştu çocuk gibi ağlamıştı. Çünkü ben doğduğumda üç tane koç kesmiş babam. Ben ölüm artığıyım ya... Ablamdan sonra üç bebek ölüyor. Sonra ben olunca ooo ne düğün ne şenlik... Böyle okul bahçesi kiralamışlar, çadırlar, yemekler... Halamları gir görse... Kazan kazan... Karahisar'dan salça gelmedi diye yemek yapmamışlar. O salça geldikten sonra yemek yapmışlar. O kadar teferruatlıymış düşün...

Babasını, zıtlıkların insanı olarak ifade eden Sevgi, çocukluk yıllarında babasının kendisine ve kardeşlerine şiddet uygulamadığını ancak annesine karşı şiddet davranışları sergilediğini belirtmiştir. Cinsel kimliğinin ortaya çıkmaya başlamasıyla beraber, babasının, daima korktuğu, soğuk ve itici bulunduğu yüzü ile tanışmaya başladığını ve ailesi tarafından dışlandığını belirtmiştir. Sevgi için yaklaşık olarak on bir, on iki yaşlarında başlayan cinsel farklılaşma ve bu farklılaşmanın oluşturduğu farkındalık, on yedi yaşına gelindiğinde, tecavüze uğramasıyla beraber cinsel eğilim farklılığı olmaktan öteye gitmiş ve bir cinsiyet reddi ile sonuçlanmıştır. Görüşmecisi, bu süreçten şu şekilde bahsetmektedir:

Nurbanu: Eklemek istediğiniz bir şey var mı? Özellikle Aileyle bu durumu paylaşmayla ilgili bir sorum vardı, ancak zaten sizin durumunuzu ilk olarak aileniz fark etmiş.

Sevgi: Babam ve annem üzüldü ağladı... Daha doğrusu ben daha önce şeyde, bir on yedi yaşındayken, birisiyle görüşüyordum. Okuldan birisiydi, hem de bir sigorta şirketinde çalışıyordu. Onun arkadaşları benim onla olan ilişkiyi anlıyorlar. Beni onun olduğu yere çağırmışlardı. Gittim bende. Ben arkadaşımın olacağını zannediyordum. Çok fazla kişiler vardı. Ben on yedi yaşında olduğumun farkındayım ama onun suç olduğunu bilmiyorum. Arkadaşları da onun beni kullandığı gibi, onlarda beni kullanmaya kalktı. Bende karşılık vermeyince dayak yedim. Ve oradan kaçtım eve gidemedim. Eve gidemeyince de evden kaçmış oldum on yedi yaşında.

Nurbanu: Dayak yediğiniz için mi eve gidemediniz?

Sevgi: Yani işte... Tecavüze uğradığım için. Çünkü yürüyemiyorsunuz. Bir şey oluyor, canınız çok yanıyor yürümeniz bile anlarlar diye korkudan gidemedim. Sonra bizim eski ev sahibi beni yolda gördü. Sokaklarda gezerken. Eee beni tuttu kolumdan zorla eve getirdi. Sonra ben şikâyetçi oldum onlardan. Sonra işte bir sürü olaylar... Emniyet ayağa kalktı ben on yedi yaşında olduğum için. Çocuk sıfatında olduğum için. Biz oradan kaçtık göçtük şehir değiştirdik, aileme silah çektiler. O oldu bu oldu bir sürü anlatamam sana... Bu dönemde işte bana sordular sen ne olmak istiyorsun diye, ben de dedim ki onlara ben kadın olmak istiyorum. Ama bunu söylesem kızılıyorsunuz demişim. O arada söylemişim o psikolojiyle şöyle... Sonra beni bundan vazgeçirmek için enişteme dövdürdüler. Vazgeçeceksin normal olacaksın diye, ben hayır dedikçe bu sefer bana avuç avuç hap yutturup intihar etmemi istediler. Ailem enişteme yaptırıyor. Vazgeç, vazgeçmezsen ölürsün dediler.

Nurbanu: Peki ailenizin yaptığı bu şey cinsel kimliğinizden vazgeçmeniz için bir blöf müydü yoksa gerçek miydi?

Sevgi: Blöftü, blöftü... Eğer gerçek olsaydı o an sığınırđım devlete. Ailem beni öldürmek istiyor derdim. Blöftü. Ama bu bende bir travmaya yol açtı. Bende kaçtım.

Ben erkek arkadaşım la tam bir birliktelik yaşamıyordum. Bakire kızlar temkinli davranır ya böyle bende öyleydim fiili bir luvata yoktu. Ama o erkekler bana böyle yapınca birde ailemle bunları yaşayınca orada durmamın artık bir yolu yoktu bende çıktım geldim.

Sevgi, tecavüze uğradıktan sonra, kadın olma isteğini ilk defa açıkça ailesine söylemiştir. On yedi ile yirmi iki yaşları arasında, yaklaşık olarak beş yıl boyunca ailesinden bu durumuyla ilgili yoğun bir şekilde baskı gördüğünü ifade eden görüşmeci, prostat kanseri sebebiyle babasının vefat etmesi üzerine İstanbul'a arkadaşlarının yanına gelmiştir. Cinsiyet değiştirme ameliyatına ise, İstanbul'da kalırken karar vermiştir.

Sevgi: Ailemin baskısına dayanamayıp İstanbul'a geldim. 22 yaşındaydım. Buraya geldim. Babam prostat kanseri oldu. Onun tedavisiydi, şuydu buydu derken zaman geçti. Babam öldükten sonra gelebildim zaten. O yaşasaydı asla gelemedim. Baskılardan bıktım yani. Bir de buradan, İstanbul'dan gelen insanlar beni etkiledi. Trans olmuş, geçişini tamamlamış insanlarla tanışınca, çok hoşuma gitti. Öyle olmak istiyordum. Onların arkasından sürüklendim galiba... Ve benim en yakın arkadaşımın yanına geldim. O gelmişti. Burada ev tutmuştu. Buraya geldikten sonra birkaç yıl gey olarak gezdim. Sonra baktım dediler bana, deli misin madem istiyorsun, ameliyat ol. Bende oldum. Arkadaş kurbanıyım diyorum ben buna.

Nurbanu: Neden öyle değerlendiriyorsunuz?

Sevgi: Bazen diyorum böyle. Hani çok güzel bir şeymiş gibi anlatıldığı için... Kendi aklım yetmiyormuş gibi onların vasıtasıyla yani... Ben düşünerek değil de onların aklıyla... Özentiyle yani. Onların yaşantıları çok hoşuma gidiyordu. Yaptıkları ettikleri... Bir geyin kadın olması bunun artılarını görmem...

Nurbanu: Onların sizin hissettiğiniz kalıpta olmaları mı hoşunuza gitti? Sizinle benzer bir süreç yaşamış ve istediklerine kavuşmuş olmaları mı hoşunuza gitti?

Sevgi: Evet, evet...

Nurbanu: Sonrasında nasıl bir süreç yaşadınız da bu duyguları bırakıp, Arkadaş kurbanı gibi olumsuz bir ifadeyi kullanmayı tercih edecek duruma geldiniz?

Sevgi: Ben madalyonun hep güzel yönünü gördüm. Bana hiç kötü yönünü göstermediler. Madalyonun kötü yüzünü yaşamaya başlayınca, kötü yüzünü kendim görmeye başlayınca o zaman pişman oldum. Şimdi bana sorsalar herhalde olmazdım diye düşünüyorum.

Nurbanu: Madalyonun kötü yüzü derken ne kast ediyorsunuz? Bu kötü yüzün merkezinde siz mi varsınız yoksa toplum, çevre vb. mi var?

Sevgi: Toplum ve çevrenin olduğu olaylar... Bizim camianın olduğu olaylar... Ne bileyim bir sinemaya gidiyorsunuz, bakışlar değişiyor. Birisi onu bunu dürtüyor bak bak bu öyle diyor, ne bileyim bir şeyler bir şeyler... Biri laf atıyor, biri geçiyor oradan, Mehmet abi naber diyor, adım Mehmet değil ki... Ne bileyim, ağır ithamlar, ağır küfürler... Hep bunlar cahil insanların işi olduğu için... Adana da yaptıklarımın yüzde altmışını kaybettim burada, trans birey olduktan sonra... Özgürlük anlamında.

Nurbanu: Madalyonun kötü yüzünü tecrübe ederken, Sevgi'nin merkezinde olduğu, sebebin kendiniz olduğu bir sıkıntı var mıydı?

Sevgi: Beş tane yeğenim oldu, hiçbirini sevemedim. Aile özlemi... Babamdan sonra annemde kanser oldu, onun yanında olamadım.

Bu kalıba ait hissetmediğim oldu. Cinsel hayatta oldu. Yani bazen o duyguya kapılıyorsunuz. Hadsiz olduğunuzu düşünüyorsunuz kendinizin...

Görüşmeci, transseks ameliyat sürecini, bir baskı ortamından çıktıktan sonra başka bir baskı alanına giriş olarak değerlendirmekte ve bu anlamda kendini hiçbir zaman tam anlamıyla özgür hissetmediğini ifade etmektedir.

4. DİN, MANEVİYAT VE LGBT

Araştırma kapsamında mülakat gerçekleştirilen bireylerin hepsinin hayatlarının belli bir bölümünde kendilerini dini inanış ve yaşayış bakımından Müslüman olarak ifade ettikleri, bazı görüşmecilerin dini inanışlarını değiştirdikleri, bazılarınınnsa halen kendilerini Müslüman olarak ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu bölümde LGBT bireylerin dini – manevi inanç ve tutumları, dini şüpheleri, dinî – manevî inanışları ile cinsel kimliklerine dair değerlendirmeleri incelenecektir.

4.1. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN DİNİ – MANEVİ EĞİTİMLERİ VE DİNİ BİLGİLERİ

Araştırmaya katılan bireylerin tamamı, yüzeysel bir dini eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Alınan dini eğitimleri, aile tarafından anlatılan dini öğretiler, ilköğretim ve ortaöğretimdeki din kültürü ve ahlak bilgisi dersleriyle, yaz kursları şeklinde sıralamak mümkündür. Ancak katılımcıların bazıları kendilerine verilen dini eğitimleri oldukça yetersiz bulduklarını ve bu eğitimlerden memnun olmadıklarını bildirmiştir. Katılımcıların aldıkları dini eğitim hakkında düşüncelerine örnek olarak şunlar gösterilebilir:

Okulda aldığımız eğitim. Yazları falan kursa giderdi arkadaşlarımız. Babam göndermezdi. Öğreneceksen Arapça öğren anlamadığın şeyi öğrenip ne yapacaksın şeklinde ifadeleri olurdu. Annem daha geleneksel bir kadındı. Şu günah şu sevap diye anlatırdı. Günah – sevap ekseninde öğrendim dini.(Gizem)

Camilere kuran kurslarına gittim. Çok kötüydü. Her yaz camiye yollandım. İslam'ın şartları öğretildi. 32 farz. Hocanın verdiği bir Müslümanlık dersi yoktu. Sadece cüzden öğretilirdi. Dua öğrenilirdi. Türkçesi öğretilmez. Anlamı yoktur.

Nurbanu: Kendin bir araştırma yaptın mı?

Briet: Ayetlerin Türkçe meallerini araştırdığım olmuştur. Ama tamamını okumadım.

Nurbanu: Dini eğitimini veren hocalarından ayrıca sevdiğin biri oldu mu?

Briet: Hayır olmadı. Mantıklı değillerdi.(Briet)

Sadece din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine girdim.(Sevgi)

4.2. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN DİNİ ŞÜPHELERİ

Tarih boyunca birçok insanın evrenle, varoluşla, yaratılışla, dinle, imanla, duygularla vb. öğelerle ilgili cevap veremediği veya cevap bulamadığı bir takım soruları olmuştur. Hökeklekli'nin ifadesine göre “ iman, bir defada olup bitmiş, artık ötesi olmayan bir tamamlanmışlık özelliğine sahip değildir.”¹³⁰ Bu çerçevede araştırmaya katılan bireylere bugüne dek herhangi bir dini şüphe yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur.

Araştırmaya katılan bireyler özellikle, eşcinsel olmaları gerçeğinden sıyrılamadıklarını, dinen eşcinselliğin haram kabul edilip ve lanetleniyor olmasıyla ilgili bir takım dini şüpheler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak tek dini

¹³⁰ Hayati Hökeklekli, Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din, 2. Baskı, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2016, s.93.

şüphelerinin İslam ve eşcinsellik üzere olmadığını başka konularda da inançlarını sorguladıklarını belirtmişlerdir.

Örneğin Briet, dini şüphelerini ve İslam dinine inanmaktan vazgeçişini şu şekilde anlatmaktadır:

Deistim. Üniversiteye giderken deist oldum. O döneme kadar namaz kılardım. İlk önce sorguladım. Şöyle sorguladım, mantıksız gelen noktalar vardı, şunu diyordum, Allah'ım sakın şirk koşmuş gibi algılama beni, ama bu niye böyle, mantıksız geliyor bana diyordum. Lisede başladı diyebilirim. Felsefe dersleri ile beraber, dinin sorgulanamaz olduğunu ve insanın bir inanma ihtiyacı olduğunu, bu ihtiyacın üzerine dinin kurulduğunu öğrendim. Bunun üzerine neden böyle yapayım ki, dedim. Her ne kadar ateist olamasam da, dinin, İslam'ın üzerimdeki etkisini yaktım.

Bir diğer dini şüphe örneği ise, Gizem'in hikâyesinde ortaya çıkmaktadır:

Dini inançlarımı sorgulamaya başladığımda, cinsel kimliğimi dinin kabul etmemesi beni düşündürdü. Sonuçta beni böyle sen yarattıysan neden kabul etmiyorsun. Böyle başladı. Ama sonradan neden böyle bir evren yarattın? Bu kadar aç susuz, acı hepsi kötü...

Gizem ve Briet yaşadıkları dini şüpheler neticesinde, artık İslam dinine inanmadıklarını ve Müslüman olmadıklarını ifade etmişlerdir. Başka bir örnek olarak Burak'ta benzer dini şüpheler yaşamıştır ama halen kendisini Müslüman olarak ifade etmektedir.

İslamiyet ile ilgili beni çelişkiye düşüren şeyler oldu. Sadece homoseksüellikle ilgili değil. Ama onunla ilgili olan kısmı şöyle; İslamiyet homoseksüelliği hoş karşılamıyor. Ama bizi yaratan Allah ve bunu bizim seçtiğimiz bir şey olmadığı için. Bu bizim seçtiğimiz bir şey değil. Nasıl bir gün heteroseksüel biri çıkıp, benim canım sıkıldı, ben artık homoseksüelim diyemeyeceği gibi, bizim içinde öyle. Bizi böyle yaratan o, ama hoşta karşılamıyor. Burada çelişkiler başlıyor. Merak

ediyorum sebebini. Lut kavmiyle alakalı şeyler okudum. Bununa ilgili tamamen kadınları bırakıp, erkeklere yönelmelerinin kötü olduğuna dair yorumlar okudum. Hayvanlarla falan... Bunu sapkınlık düzeyine getirince mide kaldırıcı bir durum ortaya çıkıyor.

4.3. DİNİ İNANIŞTAN VAZGEÇME VE ARDINDAN MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLER

Araştırmaya katılan bireylerden Gizem ve Briet, dini şüphelerinin neticesinde kendilerini artık Müslüman olarak hissetmediklerini ve dine inanmadıklarını belirtmişlerdir. Gizem ve Briet örneklerine dini inanışlarından vazgeçmeleriyle beraber günlük hayatlarında ve hayata karşı genel tavırlarında herhangi bir değişiklik olup olmadığı sorulmuştur.

Gizem'in bu soruya cevabı şu şekildedir:

Gizem: Kafamdaki soruların cevabını bulamayınca isyan başlıyor. İsyandan sonra hayattan kopuş başlıyor. Önüme geleni yaşamaya başladım. Amacım yok umudum yok. Güven yok hiçbir şeye... Mesela dini inancımı kaybetmemiş olsaydım, o yol gösterici olacaktı benim için hem duygusal hem düşünsel anlamda çok daha sağlıklı bir hayat yaşayabilirdim. Keşke annem gibi olsaydım. Hiç bunları sorgulamasaydım. Namaz kıldığım dönemden devam etseydim. Bir şeylere bir inanca tutunsaydım. Böyleyken tutunacak hiçbir yerim yok.

Nurbanu: Dini inancınızı yitirdikten sonra günlük hayatınızda neler değişti?

Kariyerimi kaybettim. Yani maddi anlamda geleceğimi kaybettim. Eğer inancımı kaybetmeseydim, üniversiteyi ikincilikle bitirdim. Üniversite de kalırdım. Hayata dair planlarıma devam ederdim. Normalde insan bunlar için çaba harcar, ama ben boş verdim çabalamadım. Hayatı akışına bıraktım. Benim için anlamsızdı her şey.

İşimi yapmadım. Hem cinsel kimliğimi bulma çabası hem de dini kopuş paralel olarak devam etti. Tamamen duygusal çöküş.

Masumiyetimi kaybettim. Hem bedenem hem de ruhen çok yıprattım kendimi. Hayatıma çok fazla insan girip çıktı. Farklı maddeler kullandım. Çok farklı ortamlarda bulundum. Ailemi boş verdim, eve uğramadım. Amaçsız olunca savrulup duruyorsun oraya buraya. Dini inancım devam etmiş olsaydı öldükten sonra ki hayata dair bir beklentim olurdu. Bu hayat anlamlı olurdu.

Dinden vazgeçme süreciyle ilgili olarak, Gizem örneğinde ortaya çıkan veriler, pozitif psikoloji bağlamında büyük önem taşımaktadır. Zira Gizem, dini inancını kaybetmesiyle beraber, iyi olma halinden beş unsurun tamamını yitirdiğini düşünmektedir. Kariyer iyi olma halini, 'Kariyerimi kaybettim. Yani maddi anlamda geleceğimi kaybettim'. İfadeleriyle, sosyal iyilik halini, 'Masumiyetimi kaybettim. Hem bedenem hem de ruhen çok yıprattım kendimi. Hayatıma çok fazla insan girip çıktı.' İfadeleriyle, finansal iyilik halini 'Hayatı akışına bıraktım. Benim için anlamsızdı her şey. İşimi yapmadım.' ifadeleriyle, fiziksel iyi olma halini, ' Farklı maddeler kullandım. Çok farklı ortamlarda bulundum.' ifadeleriyle, toplumsal iyilik halini ise 'Ailemi boş verdim, eve uğramadım. Amaçsız olunca savrulup duruyorsun oraya buraya.' ifadeleriyle yitirdiğini belirtmiştir.

Diğer görüşmeci Briet için ise dinden vazgeçme ve deist olma hayat pratiklerinde bir takım değişikliklere sebep olmuştur:

Nurbanu: Deist olunca neler değişti hayatında?

Briet: Ben yine aynı bendim, hayatımda hiçbir şey değişmedi. Sadece İslam dinine inandığım zamanlarda, namaz falan kılmadığımda vicdanım rahatsız oluyordu. Artık vicdanım rahatsız olmuyorum.

Nurbanu: Peki deist olduğunda tanrı tasavvurunda neler değişti mi?

Briet: Eskiden, Tanrı güçlüydü, Hızır'dı yetişirdi, öyle inanırdım. O şekilde biriydi. Her şeye gücü yeterdi. Hayır ve şer Allah'tandı. Hayrında şerrinde ondan olduğunu bilirdi.

Peygambere karşı tutumunuz nasıldı?

Peygamber örnekti. Ahlaki açıdan örnekti. En iyi insandı. Deist olunca benim tanrı inancım, artık big bangi (büyük patlamayı) gerçekleştiren o varlığa tanrı diyorum artık. Ve tanrı benim için o ulaşamadığımız noktadır. Cevap veremediğimiz her yerde felsefe ve metafizik ve tanrı devreye girer.

Nurbanu: Bir dine inanmanın ve tanrıya inanmanın en büyük avantajı neydi?

Briet: Huzur güven ve Hızır.

Nurbanu: Annenin seni yeteri kadar korumadığını mı düşünüyorsun?

Briet: Hayır, annem kimden dayak yediysem onun kapısına dayanmıştı. Annem yokken ama Hızır'ım tanrı olmuştu. Annem de Hızır'ımdı.

Briet örneğinde, artık kendisiyle iletişim kurmayan ve ona güven temin etmeyen bir tanrı anlayışına geçiş süreci görünmektedir. Bu sebeple Briet, artık dua etmediğini, yaşadığı olumsuzluklarda ve zor zamanlarında durumlara alışmaya ve kabullenmeye çalıştığını ifade etmiştir. Briet için, tanrı vardır ancak 'Hızır', artık yoktur.

4.4. LGBT BİREY OLARAK DİNİ İNANCA SAHİP OLMAK: MÜSLÜMAN OLMAK

Araştırmaya katılan bireylerden, Burak, Ayşe, Sevgi ve Ömer -zaman zaman yaşadıkları dini şüpheler olmasına rağmen- kendilerini Müslüman olarak ifade

etmektedir. Ancak bu örnekler arasında Ayşe'nin dini inanış ve tercihinin yüklediği anlam diğer bireylere göre oldukça fazladır.

Aman aman 5 vakit namaz kılan, dine düşkün bir insan değilim. Bir varlığa, Allah'a inanıyorum ve ona göre de hareketlerime dikkat ediyorum. Mesela, anne babaya saygı hürmet bunlara çok dikkat ediyorum. Ölümden sonra hayatın var olduğuna inanıyorum. Ayrıca babamla olan problemlerimde benim dini inancımın bana çok büyük bir etkisi oldu. Çünkü dinimizde anne-babaya karşı gelinmemesi, hürmet edilmesi söyleniyor. Bende buna istinaden buna karşı, uı yani onun bana ve anneme yaptıklarına karşı çok özverili davrandım. Benim yerimde başka bir insan olsaydı, hastalığının altına sığınıp (bipolar olmak) onu öldürebilirdi.

Ayşe'nin hikâyesinde Allah'a inanmanın ve ahiret inancına sahip olmanın davranışlarını etkilediği tek nokta bu değildir. Kendisine daha önce hiç intihara teşebbüs edip etmediği sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

Hayır, teşebbüs etmedim ama hastalığımın atak dönemlerinde depresif evrelerimde düşündüm. Sonrasını da düşündüm. İntiharı düşündüm ama intihardan sonra neler olacağını da düşündüm. Kendime kıyamadım.

Ayşe için, depresif ataklarındaki intihar fikrinden vazgeçme sebeplerinden biri öte dünya ve ahiret inancıdır. Ayşe örneği için, pozitif psikoloji bağlamında ifade edilebilir ki, dini bir inanışa sahip olmak, kişinin hayatındaki sorunları çözmesine dahi, zorluklara ve olumsuzluklara karşı olan tahammül kapasitesini arttırmakta, dolayısıyla yaşama bağlılık düzeyini yükseltmektedir.

Bu konuda dikkat çeken diğer örnek ise, Sevgi'dir. (Trans Birey, 47 yaşında) Sevgi, dinin insanlar tarafından uydurulmuş olduğunu düşünmekle beraber, kendisine inancı sorulduğunda, İslam şeklinde cevap vermekte, ama tam anlamıyla bir Müslüman olup olmadığını bilmediğini ifade etmektedir. Bununla beraber hala İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in hayatında önemli bir belirleyici, değer oluşturucu yönü olduğu gözlemlenmektedir.

...Yani bazen o duyguya kapılıyorsunuz. Hadsiz olduğunuzu düşünüyorsunuz kendinizin. Nasıl yani diyorsunuz. Hadi ben yaptım, bu insanları da bu günaha alet ediyorum, örnek oluyorum, onların günahına giriyorum diyorsunuz. Hep günah üzerine düşünüyorsunuz. Benim hayatım günah ve cezadan oluşuyor, başka bir şeyden değil... Her yaptığım şeyin cezasını çekiyorum. Hep böyle düşünüyorum, başıma bir şey gelse Allah beni cezalandırıyor diye düşünüyorum. Günahkârım diyorum.

Nurbanu: Peki bu cezayı hak ettiğinizi mi düşünüyorsunuz?

Sevgi: Evet tabi düşünüyorum...

Nurbanu: Bu cezayı hak edeceğiniz suçunuz nedir sizce?

Sevgi: Yaradılışımın kabul görmemesi veya böyle yaratıldıysam, bunun kitapta belirtilmemesi, böyle böyle insanlar var onlar benim özel kullarım onlara dokunmayın denmemesi. Beni düşündürüyor... Cehenneme odun olacağız biz başka bir şey değil...

Nurbanu: O zaman bu metnin (Kur'an-ı Kerim'in) sizin hayatınızda ve psikolojinizde hala yeri var. Ve bundan dolayı hala kendinizi suçlu hissediyor ve cezalandırılmış hissediyorsunuz, doğru anlıyor muyum?

Sevgi: Evet, evet... Öyle...

Sevgi, "Benim hayatım günah ve cezadan oluşuyor, başka bir şeyden değil... Her yaptığım şeyin cezasını çekiyorum. Hep böyle düşünüyorum, başıma bir şey gelse Allah beni cezalandırıyor diye düşünüyorum. Günahkârım diyorum." bu sözleri, dini başa çıkma süreçlerini hatırlatmaktadır. Zira dini başa çıkma süreçleri sadece olumlu anlamda ilerleyen süreçler olmak durumunda değildirler. Kişiler, karşılaştıkları olumsuzluklardan dolayı, Allah'ın kendisini cezalandırdığını, sevmediğini düşünebilirler. Bu biçimde ilerleyen süreçlere, "olumsuz dini başa çıkma" isimlendirmesi yapılmaktadır.¹³¹

¹³¹ Ali Ayten, Din, Erdem ve Sağlık, 1. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015, s.24.

Görüşmeci, trans birey olmasının, kendi doğasının bir gereği, bir yaratılış olduğu fikrini merkeze alarak, iç muhasebeye girişmekte ancak akabinde kendisine “madem bu benim doğam ve doğal olan bir durum o zaman Allah kitabında belirtmez miydi?” şeklinde bir soru ile bu iç hesaplaşmaya devam etmektedir. Bu noktada, makul bir zihni mukayese ile kendisini haddi aşan bir günahkâr olarak nitelendirmekte, ama inancından ve dini bütünlüğünden vazgeçmemektedir. İslam dinine inandığını ifade edip, öte yandan tam bir Müslüman olmadığını belirtmesi de bu durumu destekler niteliktedir. İslam diniyle ilgili hükümlerin değiştirildiğine dair düşünmesine sebep olan şeyin ne olduğu kendisi sorulduğunda, teolojik kaynaklı bir problemden ya da metinle ilgili bir sorundan dolayı böyle düşünmediği anlaşılmaktadır. Burada “değişen din” derken kast ettiği şeyin, İslam dininin yaşanma biçimi, bireylerin kendi çıkarları için İslam dinine zarar verip değiştirmesi, din üzerinden insanların birbirlerini kandırması olarak ifade edilmiştir. Örneğin, bir dini grubun, trans bireylerin katlinin vacip olduğuna dair bir görüş yayınladığından ve böyle bir hükmün Kur’an’da bile bulunmadığından bahsetmiştir. (Kendisine bu iddiaya dair daha ayrıntılı bir bilgiye sahip olup olmadığı, ‘hangi dini grup’ veya ‘kim’ şeklinde sorular sorulmuştur ancak net bir şekilde hatırlamadığını, ancak birkaç arkadaşının kendisine bu içerikteki videoyu izlettiğini söylemiştir. Burada bu bilginin gerçekliği veya gerçek dışılığından ziyade, görüşmecinin din ve dini hükümler hakkındaki fikri önemli olduğu için bu veri kullanılmıştır.)

4.5 LGBT BİREYLERDE DİNÎ PRATİKLER VE MANEVİ RİTÜELLER

Araştırma kapsamında, çalışmaya katılan LGBT bireylerin tümünün, - dini bir inanca sahip olmadığını belirten bireylerde dâhil olmak üzere - devam ettikleri bir takım dini pratiklerin ve manevi ritüellerin olduğu fark edilmiştir.

Örneğin Ayşe; düzenli olarak Kur’an-ı Kerim okuduğunu, Burak; beş vakit namaz kılmadığını ancak ramazan aylarında oruç tuttuğunu, Ömer; duaya ve duanın gücüne inandığını ve dua ettiğini belirtmiştir.

Öte yandan kendisini agnostik olarak tanımlamayı tercih eden Gizem, halen devam ettiği dini pratiklerin olduğunu söylemiştir:

...Halâ yatmadan önce Ayete'l Kürsi'yi okurum. Ağzımdan şükür eksik olmaz. Dua ederim. Babamın hastalandığı dönemde hastanedeyken dua ettim. O an sığınacak başka bir yerim yoktu...

Tabiata, tarihe ve hayata her an müdahil olan Allah'ın yardım ve müdahalesinin celbedilmesini sağlamak için duaya yöneldiğimiz söylenebilir. Dua, Allah'ın yüceliği karşısında, kulun aczini itiraf etmesi, sevgi ve tazim duyguları içinde lutûf ve yardımını dilemesidir. Dolayısıyla duanın ana hedefi, insanın Allah'a halini arz etmesi ve O'na niyazda bulunmasıdır.¹³² Bu anlamda dua vazgeçilmezdir. Bireyin inanç durumuna aldırılmadan duygulardan çıkar gelir.

Kendisini deist olarak tanımlayan Briet ise, İslami ifadeleri günlük hayatında kullanmaya devam ettiğini, hapsurduğunda “Elhamdülillah” dediğini, selamlaşırken, “selamun aleyküm” – “aleyküm selam” dediğini, ünlem olarak “Allah” ifadesini kullandığını söylemiştir. Ancak bu kullanımlar dini pratik veya manevi ritüel hüviyetinden ziyade ağız alışkanlığı olabileceği şeklinde yorumlanmıştır.

Sevgi ise, devam ettiği bir dini pratiğin olmadığını söylemesine rağmen, düşündükçe birçok dini uygulamaya devam ettiğini şu şekilde fark etmiştir:

Hayır, yok, sadece gusül almaya çalışıyorum. Onu ihmal etmiyorum. Bazen çok daralırsam da İnşirah Suresini okuyorum. Ayet el Kürsiyi dinliyorum 333 kere 3 buçuk saat falan sürüyor. Sadece başımız sıkıştığında aklımıza geliyor. Geliyor da çok şükür diyoruz yine ama çoğunlukla dar zamanlarda...

Nurbanu: 47 yaşındasınız. Bu zamana kadara din hayatınızın hangi noktalarında vardı/ aktifti?

¹³² Ahmet Albayrak, Gençlerde Dua Psikolojisi, 1. Baskı, Bursa: Düşünce Kitapevi Yayınları, 2013, s.37.

Sevgi: Her noktasında var. Yatarken var, uyanırken var. Uyanınca Allah'a şükür uyandım demek var. Yemek yerken var, su içtik Allah'a çok şükür demek var. Ezan sesi duyunca şefaathat ya Rasulallah demek var. Kirlenince abdest alırken var. Ay bu kurtulayım bu pislikten demek var. Din demek dua ya da şey pişmanlık, varmak, bir şeyleri hissetmek. Kötü hissetmek ya da iyi hissetmek hepsini kapsıyor, din her yerde. Din demek duaysa tövbeyse, korkmaksa her yerde... Çünkü benim için din korkulu rüya. Korkulacak bir şey. Dinsiz olsaydım daha mutlu olurdum diye düşünüyorum. Bu negatifleri yaşamazdım, hep pozitif olurdum. Laaay laaay laaay olurdum.

Sevgi örneğinde, dini pratiklerin hem bir sığınma fonksiyonu hem de birer korku figürü olma durumu vardır. Bu durum, İslam tasavvufunda da sıkça yer verilen havf ve reca (korku ve ümit) arasında olmaya emsal teşkil edebilir. Ancak buradaki korkuyu Allah korkusunun yanı sıra, ölüm ve günah korkusu olarak karakterize etmek mümkündür. Aynı zamanda Sevgi örneği için din demek, hesaplaşma anlamına gelmektedir. Bu anlamda şu sözleri oldukça dikkat çekicidir:

Kendimi muhasebe etmek, hiç o hesaplara girmeyelim. Ne alacaklıyım ne borçlu. Hiç o hesaplara girmeyelim. Hülasam kötü... Kendimle hesaplaştım. Kendime karşı çok acımasız bir hâkimim. Her zaman kalemi kırıyorum.

Burada fark edilen en çarpıcı gerçek, din olmasaydı daha mutlu olurdum diyen Sevgi'nin aslında büyük ölçüde yaptıklarının hesabını verme korkusu yaşadığıdır.

Sevgi: Manevi değerlerim vardır. Dini anlamda manevi duygularım, sadece korku hakim. Korkudan dolayı geri duruyorum. Korkudan dolayı yapıyorum. Ya da yapmıyorum.

Nurbanu: Tanrı tasavvurunuz nasıldır?

Sevgi: Sonsuz kere parıldayan bir ışık, ama görmek istemezdim. Görmeden sevdiğin bir şeyi görünce neler olurdu. Düşünsenize

ayrılmak istemezsiniz. Merhametten, affetmesinden, şifa vermesinden, istediklerim olsun ama bana kızmasın bana günah yazmazdım. Bu da çıkarıcılık, kendine göre yontuyorsun. Ben ne düşünüyorum biliyor musunuz? Herkesin tanrısı kendi içinde, ona kulak vererseniz, iyiyi yapıyorsunuz, kulak vermezseniz kötüyü yapıyorsunuz. Bazen iyi olduğunu hissediyorsunuz yap yap yap diyor. Bence orada, bizle Allah konuşuyor.

Nurbanu: Bu kadar sevgiyle tasvir ettiğiniz tanrının koyduğu dinin sadece korkudan ibaret olduğunu düşünmeniz çelişkili değil mi?

Sevgi: Şöyle, benim hayal ettiğim gibiyse, zaten beni affeder, ama değilse diye korkuyorum.

Manevi duygularım... Çok duygusal bir insanım. Her şeye ağlarım. Evden çıkmak istemiyorum bazen. Bir yıla yakın süredir televizyon izleyemiyorum. Hele şimdi savaş var. Şehitler özellikle kalbim kanıyor. Boşuna yaşıyorum diyorum. Keşke böyle olmasaydım diyorum. Yaşamamın bir anlamı yok bari ölümümün bir anlamı olsun diyorum. İki güvercin şurada yuva yapıyor onu görüyorum ona bile ağlıyorum. Çok ağlayan birisiyim. Herkese yardım etmek istiyorum, edemiyorum. İhtiyacım olmayan şeyleri alıyorum bazen insanlardan yeter ki evlerine eli boş gitmesinler.

Nurbanu: Ahiret inancınız nasıl?

Sevgi: Bilmiyorum. Bu kadar çok yanacak mıyız gerçekten... Çok tuhaf şeyler anlatılıyor. Valla iyiliklerin ve kötülüklerin karşılığı olur diye inanıyoruz. Böyle düşününce de daha çok korkuyorsunuz. Ama bir çocuğun başını okşamak bile sevap diyor... Bunları nasıl tartacak onu merak ediyorum.

Sevgi örneğinde, işlenen günahlardan dolayı hissedilen korku ve ardından gelen bu günahları telafi etme arzusu göze çarpmaktadır. Bu bakımdan Sevgi örneğinin dini ve maneviyatı birbiriyle iç içe değerlendirdiği söylenebilir.

Araştırmaya katılan bireylerin en sık yaptıkları dinî – manevî eylem dua etmektir. Sürekli olarak ve bilinçli bir şekilde dua etmesiyle insan, manevî doygunluk düzeyine erişebilmektedir. Aslında bu düzeye erişmek, aynı zamanda insanın bu dünyada da ilerlemesi demektir. Çünkü bu düzeyde insana yüklenen pozitif enerji sayesinde insanın daha aktif ve daha istekli işler yaparak başarılarını artırması ve yeterli düzeyde morale kavuşması mümkündür.¹³³

4.6. LGBT BİREYLERİN DİNDARLIĞI TANIMLAMA BİÇİMLERİ

İnsanoğlunun pek çok karakteristik özelliği gibi, dindarlığı da kültürel bir fenomendir.¹³⁴ Bu bakımdan dindarlık, kendisine yönelik tanımlama çabalarına ve sabiteler içerisinde okunmaya karşı direnç gösterir. Bu noktadan hareketle, araştırmaya katılan bireylere ‘dindarlık’ kavramının onlar için ne ifade ettiği, dindarlık deyince ne anladıkları sorulmuştur. Verilen cevaplardan bazıları şöyledir:

*Bir insan hangi dine mensupsa, onun o dine göre yaşamasıdır.
Dindarlık bence içsel bir şeydir. Yaratıcıyla ona inanan insan
arasındadır.(Burak)*

*Allah’la kul arasında yaşanan bir şey olduğuna
inanyorum.(Ayşe)*

Katılımcıların dindarlık kavramını açıklarken, dindarlığın tanrı ile kul arasındaki öznel boyutuna vurgu yaptıkları, öznel tecrübeyi ön plana çıkardıkları göze çarpmaktadır. Öte yandan bazı katılımcılar ise, dindarlık tanımını yaparken, tanımlarına bazı sitemlerini de eklemişlerdir. Örneğin Ömer’in cevabı şu şekildedir:

¹³³ Albayrak, a.g.e., s.69.

¹³⁴ Ali Ayten, Din Psikolojisi: Dine ve Maneviyata Psikolojik Yaklaşımlar, 3. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık, 2013, s.196.

Dinin bence yerine getirilmesini istediği her şeyi yerine getiren kişidir. Dindarlık budur. Dindarlık kendi içinde her şeyin yaşanmasıdır. Bunu başkalarına mal etmemesi gerekir. Nefret kusmaması gerekir. Kitaplarda yasaklanan şeyler bunlar, gündelik hayatta insanlara karşı söylenmemesi ve nefret oluşturmaması gereken şeylerdir.

Diğer bir katılımcı Briet için ‘dindarlık’ kavramı oldukça olumsuz bir anlama sahiptir:

Nurbanu: Dindarlık sizce ne demektir?

Briet: Körü körüne inanmak.

Nurbanu: Muhafazakârlık ne demektir?

Briet: Aynı bokun laciverti.

Nurbanu: Dindar bir bireyi gördüğünde ne düşünüyorsun bağnaz olduğunu düşündüren şeyler nelerdir?

Briet: Her insanda farklıdır. Ne bileyim. Mesela eş cinselliği nefret edilesi bir durum olarak görüyorlar. Sürekli kılık kıyafet üzerine yorum yapıyorlar. Ya da anlamını bilmeden Kuran okumaları... Anlamını merak etmemeleri... Ben inandığım dönemde, beş vakit namaz kılan biri değildim, oruç tutmaya çalışırdım. Ama o zamanlarda İslam’ı namaz ve oruçtan ibaret olduğunu düşünmezdim. İbadet etmek, insanlara yardım etmek, ahlaklı olmak şeklinde yorumlamışım.

Katılımcıların, dindarlık tanımlamalarında dikkat çeken ilk unsur, dindarlığın öznel ve içsel bir tecrübe olduğuna dair yorumlarıdır. Aynı zamanda, dinin sadece ritüel ve pratiklerini yerine getirmenin dindar olmak için yeterli olmadığı görüşündedirler. Katılımcıların LGBT kimliklerinden dolayı günlük hayatlarında maruz kaldıkları dışlanma, kınanma ve aşağılanma, onları, “dindarlık” tanımını yaparken, dindar bireyin özellikleri arasında, nefret söyleminde bulunmamayı,

insanları yargılamamayı vurgulamalarına neden olmuştur. Örneğin Briet, Müslüman olduğu dönemdeki bazı düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

Allah, biz eşcinselleri yarattık, bakalım yasak olan bir şeyi yapacaklar mı diye imtihan etmek için, ve diğer kullarımda onlara eziyet edecekler mi diye... Tanrı sınav yapıyor ya... Bazen sınava tabii tutulanım bazen de sorunun kendisiyim.

Briet, -bugün deist olmasına rağmen-, Müslüman olduğu dönemde, kendisinin de diğer kullar gibi Allah tarafından bir inanç ve yaşayış sınavına tabi tutulduğunu düşünüyordu. Bunu bir dindarlık- dini yaşayış derecesi ve biçimi- sınavı olarak görmekteydi. Ve diğer insanların dindarlık sınavlarının da, “Günaha düşen bir insana nasıl davranılır?” sorusu çerçevesinde gerçekleştiğine inanmaktaydı.

Öte yandan mülakatlar sonucunda, katılımcıların, dindarlık tanımlamaları yaparken, dini pratikler, ritüeller ve ibadetleri yok saymaya yönelik bir tutumları olmadığı, sadece bunlardan ibaret bir dindarlık algısını tercih etmedikleri yönünde bulgular mevcuttur. Burak’ın bu duruma örnek teşkil edebilecek ifadeleri şu şekildedir:

Burak: Müslüman olarak büyüyoruz ama bunu uygulamıyoruz. Namaz kılmıyorum ama oruç tutuyorum mesela. Bana bu da saçma geliyor.

Sevgi içinse dindarlık özellikle duygusal temelli bir görünüm arz etmektedir:

Nurbanu: Hangi özelliklere sahip bireylere dindar dersiniz?

Sevgi: Vicdaniyla merhameti olan onlarla hareket eden herkese dindar derim. Ucuzluklarıyla ve menfaatleriyle değil... Kendisine yapılmasını istemediği şeyi başkasına yapmayan insan benim için dindardır.

Araştırmaya katılan bireylerden Sevgi, farkına varmaksızın, Gordon Allport'a ait olan iç güdümlü dindarlık ve dış güdümlü dindarlık dikotomasi¹³⁵ çerçevesinde değerlendirmeler yapmıştır.

İç güdümlü dindarlar için diğer bütün ihtiyaçlar, güdüler ne kadar güçlü olursa olsun olabildiğince az ehemmiyetli olarak kabul edilir ve mümkün olduğu kadar bunlar dini inanç ve hükümlerin güdümüne bırakılır. İç güdümlü eğilim çıkarıcı bir araç değildir.¹³⁶

Dış güdümlü bir yönelime sahip olan dindarlar için din genellikle araçsal ve çıkarıcı bir değere sahiptir. Bu insanlar, dini pek çok açıdan yararlı bulurlar, statü kazanmada, kendini haklı gösterme durumlarında, toplumsallaşmada, avuntu, teselli ve güvenlik sağlama gibi durumlarda din onlar için çok iyi bir araçtır. Kabul edilen inanç öylesine kabul edilir ve bu bireyler için din en önemli olarak görülen ihtiyaçların hizmetine sunulur.¹³⁷

4.7. LGBT BİREYLERİN AHLAKİ VE ETİK REFERANSLARI

Dünyanın bütün dinlerinin temeli ahlak üzerine kurulmuştur. Dünyaya gönderilen bütün peygamberler, ıslahatçılar, hep doğru söylemenin iyi, yalanın kötü, hayır işlerinin iyi, hırsızlığın kötü, insafın iyi, zulmün kötü vs. olduğunu söylemiş ve ahlaki değerlerin güçlendirilmesi üzerinde durmuşlardır.¹³⁸ Bu bakımdan dinlerin, bireyleri, teşvik etme, güdüleme gibi bir takım fonksiyonları sayesinde davranışları şekillendirme ve bu davranışları yönlendirme potansiyeli vardır. Ve dinler, bir takım ahlaki ilkeler koyarak, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal olarak da etkin birer kanaat oluşturma mekanizmalarıdır. Bu bakış açısından hareketle, araştırma kapsamında katılımcılara ahlaki ve etik değerlerini oluştururken referans noktalarının ne olduğu sorulmuştur.

¹³⁵.Argly, Psychology and Religion An Introductuon s.31 akt. İbrahim Gürses, Dindarlık ve Kişilik, 1. Baskı, Bursa: Emin Yayınları, 2010, s.25.

¹³⁶ A.g.e., s.25.

¹³⁷ A.g.e., s.27.

¹³⁸ Seyyid Süleyman Nedvi, İslam Ahlak Nizamı, çev. Ali Genceli, 1.Baskı, Ankara: Erkam Yayınları, s.11.

Katılımcılar bu soruyu birbirlerinden farklı şekillerde cevaplandırmıştır. Örneğin Burak bu soruya şu şekilde cevap vermiştir:

Kişiden kişiye, toplumdun topluma göre değişiyor. Temelinde iyi insan olmak var bence. Topluma ters düşmeyecek, çevreyi rahatsız etmemek şeklinde yaşamak, ahlaktır. Ahlak, insan ilişkilerinde kırıcı olmamaktır, zıtlaşmamaktır. Bunlar... Genelde iyi insan olmaya dayandırıyorum. Anlık duygu ve düşüncelerime dayanır. Dine veya topluma dayandırmam.

Katılımcılardan Ayşe ise, ahlaklı bireyin sağduyulu, iyi ve adil olması gerektiğini, referans noktasının ise; saygı olduğunu belirtmiştir.

Briet ise bu soruya daha ayrıntılı bir cevap vermeyi tercih etmiştir:

Briet: Mantıksallık. Mantığım. Mesela sevgilime bir konuda doğru söylerim baktım sorun çıkıyor. Aynı şeyi ikinci kez söylemem. Niye sorun çıkarayım. Kendime saklarım. Sorun çıkmaz. Referansım kendim. Kendi mantığım. Tabi duruma da bakarım. Çevresel bilgilere de bakarım. En büyük kriterim huzurum kaçmasın.

Bir gün bir kazaya gittik. Bir olaya gittik. Bir kız çocuğu bir duvar çöküntüsünün altında kalmıştı. 112 ekiplerinin ayağında spor ayakkabıları var. Hareket alanı çok kısıtlı bir yer. 18 yaşında bir kız. Olgunlaşmış, memeleri çıkmış kalçaları belli biri. Sedyeye alınacak travma tahtasına konulması gerekiyor. İnsanların ağırlık merkezleri vardır. Baş tarafını aldılar, ayak tarafını aldılar. Kıç tarafını kime almıyor. Neden? Çünkü herkes Müslüman... Orda sen elini kalça kısmına sokmak zorundasın. Sen elini oraya sokuyorken farklı düşüncelerin varsa sen ahlaksızsın. Ama sen bunu tutarken farklı seksüel amaçların varsa sen ahlaksızsın. Bunu insanlık namına yapıyorsan ahlaklı bir insansın.

Briet örneğinin, ahlakın temelini mantıksallığı koyması ve akılcılığı merkeze alması, Emile Durkheim'ın “*Laik Ahlak*”¹³⁹ kavramını çağrıştırmaktadır.

Gizem ise, ahlak kavramını; *iyi ve kötünün ayırdına varmamızı sağlayan kişisel mizaç* olarak yorumlamış ve referans noktasını *bireyin kendisi* olarak değerlendirmiştir.

Sevgi ise bu konu hakkında şunları söylemiştir:

Sevgi: Aile eğitimi referans alıyorum aslında. Çocukluk yaşantularından dolayı iyi ya da kötü olduklarına inanıyorum. İnsanın özünden geldiğini düşünüyorum bazı şeylerin. Alçak gönüllülük ve hoşgörü merkeze alınmalı. Birde kalp kırmama... Tüm insanlar için doğru kabul edilen şeylere uyabilme.

Katılımcıların ahlak tanımları ve ahlaki ve etik değerlerde referans noktaları birbirlerinden farklı olsa dahi, ortak bir noktaları bulunmaktadır. Katılımcılar, iyiye ve kötüye, bir şeyin ahlakiliğine yahut ahlak dışılığına karar verirken, dini bir inanca sahip olsunlar ya da olmasınlar fark etmeksizin dini bir referans noktası kullanmamaktadır. Katılımcıların kimisi ahlaki referanslarını açıklarken pragmatik etkisine dikkat çekerken, kimisi akla kimisi de kendi mizacına gönderme yapmıştır. Ancak hiçbiri dini bir doktrini veya manevi bir eğilimi temel almamıştır. Dindarlığı tanımlarken dinin ahlaki boyutunun önemini sıkça vurgulayan görüşmecilerin, kendi ahlaki değerlerini oluştururken, dini referansları kabul etmemeleri düşündürücü bir veridir.

Bu durumun kişisel bakış açısı farklılığından ziyade, yeryüzünde yaygın dini doktrinlerde cinsel kimliklerinin (LGBT oluşlarının) en hafif ifadeyle kınanıyor, en ağır ifadeyle lanetleniyor olmasına dayandığı düşünmek mümkün görünmektedir.

¹³⁹ bkz. Emile Durkheim, *Ahlak Eğitimi*, çev. Oğuz Adanır, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2010.

5. POZİTİF PSİKOLOJİ AÇISINDAN LGBT BİREYLER

Çalışma kapsamında mülakat gerçekleştirilen bireylere, hayatın içinde bir birey olarak genellikle hangi ruh hali içinde oldukları, intihar teşebbüsünde bulunup bulunmadıkları, manevi açıdan kendilerini nasıl algıladıkları ve değerlendirdikleri, dini – manevi, duygusal ve edimsel bir takım kavramlar hakkında neler düşündükleri sorulmuştur. Aynı zamanda bireylere, Lyumbomirsky ve Lepper’a ait öznel mutluluk ölçeği, Diener’e ait psikolojik iyi oluş ve yaşam doyumu ölçeği uygulanmıştır.

5.1 ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN ÖZNEL MUTLULUK DÜZEYLERİ

Lyumbomirsky ve Lepper'a ait olan öznel mutluluk düzeyi ölçeği verilmiştir:

ÖLÇEK 1:

ÖZNEL MUTLULUK ÖLÇEĞİ

(Lyumbomirsky ve Lepper, 1999)

YÖNERGE: Lütfen her cümle ve/veya soru için sizi en iyi tanımladığını hissettiğiniz puanı yuvarlak içine alınız.

1. Genellikle;

1 2 3 4 5 6 7

hiç mutlu değilim

çok mutluyum

2. Çoğu arkadaşına göre;

1 2 3 4 5 6 7

hiç mutlu değilim

çok mutluyum

3. Bazı insanlar genellikle çok mutludur. Ne olup bittiğiyle ilgilenmeksizin yaşamdan zevk alırlar. Bu durum sizin için ne kadar geçerlidir?

1 2 3 4 5 6 7

hiç uygun değil

çok uygun

4. Bazı insanlar genellikle çok mutlu değildir. Depresif olmamalarına rağmen asla gerçekte oldukları kadar mutlu görünmezler. Bu durum sizin için ne kadar geçerlidir?

1 2 3 4 5 6 7

hiç uygun değil

çok uygun

Yorumlama: Dünyadaki yetişkin nüfus ortalama olarak 4.5- 5.5 arasında puan almaktadır.

Değerlendirme: Bu ölçek 4 maddenin 7'li Likert değerlendirmesi ile Öznel İyi Oluş ölçeğinden kısadır. Öznel İyi Oluş Ölçeği gibi bilişsel ve duyuşsal boyutlar arasında açıkça ayırım yapmasa da, ölçeğin iyi bir iç tutarlılığı 0.79 – 0.96 (M=0.86) ve öznel iyi oluş, iyimserlik ve dışadönüklük ölçümleri ile uyum geçerliliği (0.7) vardır.

Katılımcıların öznel mutluluk ölçeğine verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 6

Takma İsim	Soru 1	Soru 2	Soru 3	Soru 4	Toplam Puan	Ortalama puan
Briet	4	5	4	4	17	4.25
Ayşe	4	4	1	7	16	4
Gizem	4	5	2	6	17	4.25
Burak	4	6	2	3	15	3.75
Ömer	4	5	4	7	20	5
Sevgi	2	5	4	2	13	3.25

Araştırmaya katılan bireylerden Ömer dışında hiçbir katılımcı, ölçekten dünya ortalaması içinde yer alacak puanı alamamışlardır.

5.2. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN YAŞAM DOYUMU DÜZEYLERİ

Diener ve ark. ait olan yaşam doyumu ölçeği aşağıda belirtilmiştir.

ÖLÇEK 2:

YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ

(DIENNER VE ARK., 1985)

YÖNERGE: Aşağıdaki ifadelerle katılıp katılmadığınıza dair görüşünüzü yansıtan rakamı maddenin başındaki boşluğa yazarak belirtiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizin durumunuzu yansıttığını düşündüğünüz rakam bizim için en doğru yanıttır. Lütfen açık ve dürüst bir şekilde yanıtlayınız.

- 1= kesinlikle katılmıyorum
2= katılmıyorum
3= biraz katılmıyorum
4= ne katılıyorum ne de katılmıyorum
5= çok az katılıyorum
6= katılıyorum
7= kesinlikle katılıyorum

- () 1. Pek çok açıdan ideallerime yakın bir yaşamım var.
() 2. Yaşam koşullarım mükemmeldir.
() 3. Yaşamım beni tatmin ediyor.
() 4. Şimdiye kadar, yaşamda istediğim önemli şeyleri elde ettim.
() 5. Hayatımı bir daha yaşama şansım olsaydı, hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.

Puanlama: Toplam puanı elde etmek için maddelere verdiğiniz puanları toplayın.

Yorumlama:

- 31 – 35: Oldukça doyumlu
26 – 30: Doyumlu
21 – 25: Biraz Doyumlu
20: Nötr
15 – 19: Biraz Doyumsuz
10 – 14: Doyumsuz
5 – 9: Aşırı Doyumsuz

Değerlendirme: Yaşam Doyumu Ölçeği ile puanlanan 5 soruluk bir ölçektir. İç tutarlılığı yüksektir.(0.87)

Katılımcıların yaşam doyumu ölçeğine verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 7

Takma isim	Soru 1	Soru 2	Soru 3	Soru 4	Soru 5	Toplam Puan
Briet	7	3	2	3	1	16
Ayşe	1	3	4	4	1	13
Gizem	4	3	5	4	3	19
Burak	2	1	2	5	1	11
Ömer	4	4	3	3	2	16
Sevgi	6	4	1	1	1	13

Katılımcılardan hiçbirinin ölçeğin nötr seviyesine ulaşamadığı, doyumsuz veya biraz doyumsuz aralığında kaldıkları tespit edilmiştir.

5.3. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİ

Diener ve ark. ait olan psikolojik iyi oluş ölçeği aşağıda belirtilmiştir.

ÖLÇEK 3:

PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÖLÇEĞİ

(Diener ve ark., 2009)

YÖNERGE: Aşağıda katıldığın ya da katılmadığın sekiz durum verilmektedir. Her bir ifadeyi aşağıdaki gibi 1- 7 arasında derecelendir.

7= Tamamen katılıyorum

6= Katılıyorum

5= Az katılıyorum

4= Kararsızım

3= Az katılmıyorum

2= Katılmıyorum

1= Tamamen katılmıyorum

1. Anlamli ve amaçli bir yaşama sahip olabilirim.
2. Sosyal ilişkilerim ödüllendiricidir ve destekleyicidir.
3. Günlük aktivitelerim ilginçtir ve mücadeleyi içerir.
4. Aktif bir şekilde diğerlerinin iyi oluşuna ve mutluluğuna katkıda bulunabilirim.
5. Bana göre önemli aktivitelerde yetenekli ve yeterliyimdir.
6. İyi bir insanım ve iyi bir yaşamım var.
7. Geleceğim hakkında iyimserim.
8. İnsanlar bana saygı duyar.

Puanlama: Sekiz ifadeye verdiğin puanların toplamını al.

Yorumlama: yukarıdaki ölçekten alınacak puanlar 8 (en düşük) ile 56 (en yüksek) puan arasındadır. Yüksek puan almak, bireyin psikolojik kaynaklarının var olduğunu ve güçlü olduğunu göstermektedir.

Değerlendirme: Bu ölçek, insanın gelişimi ile ilişkili olan (örneğin olumlu ilişkiler, yetkinlik ve anlam gibi) sahip olduğu gelişimsel kaynaklara işaret etmektedir.

Katılımcıların psikolojik iyi oluş ölçeğine verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 8

Takma İsim	Soru 1	Soru 2	Soru 3	Soru 4	Soru 5	Soru 6	Soru 7	Soru 8	Toplam Puan
Briet	5	7	7	5	7	7	4	6	48
Ayşe	5	5	2	6	1	1	2	1	23
Gizem	4	6	5	6	6	6	5	6	44
Burak	6	5	4	6	6	5	3	6	41
Ömer	7	6	7	7	7	6	4	6	50
Sevgi	1	3	7	4	4	5	1	4	29

5.4. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN YAŞAM SEVGİSİ VE ANLAM ARAYIŞI

Yüzyıllar boyunca, insanlığın kendisine sorduğu önemli sorulardan bir tanesi de “ben neden yaratıldım?”, “ben neden varım?”, “varlığımın amacı ne?” olmuştur. Bu anlamda insanoğlu kendi varlığı ve varoluşu üzerine düşünen tek varlık olduğu iddiasındadır. Bu araştırmaya katılan LGBT bireylere, yaşamlarının anlamının ne olduğu, yaşamdaki temel motivasyon kaynakları ve bir anlam arayışına sahip olup olmadıkları sorulmuştur.

Nurbanu: Yaşamın bir anlamı olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer cevabınız evet ise bu size göre nedir? Eğer cevabınız hayır ise; yaşama dair bir ‘anlam’ arayışına sahip misiniz?

Sevgi: Yaşamın bir anlamı değil birçok anlamı olduğunu düşünüyorum. Mutluluk, sevmek, sevilmek, sadakat, dürüstlük bunlar için yaşamaya değer, aile kurmak aile olmak bunlar için yaşamaya değer. Gerçekten sevmek, başkasına göz zinasında bile bulunmamak. Sevgi saygı olsun bunlar hayatın değeri maneviyatı bunlar...

Briet: Yaşamın bir anlamı olduğunu düşünmüyorum. Daha henüz bir anlam çıkaramadım ama hala arıyorum. Niçin var oldum? Neler yapacağım? Bunları düşünüyorum. Dünyanın en iyi itfaiye teşkilatını Türkiye de kurmak istiyorum. Bakıyorum değer mi diyorum. Sonra Mustafa Kemal geliyor aklıma, diyorum sen yine bildiğin şeyden vazgeçme. O da vazgeçmemişti.

Ayşe: Hayatın bir anlamı olduğunu düşünüyorum. Bence hayatın anlamı sevgidir. Sevgisiz hiçbir şeyin anlamı olmadığını düşünüyorum.

Gizem: Yaşamın benim için şu an için bir anlamı yok, ama bir anlam arayışına hala sahibim.

Burak: Yaşamın bir amacı olduğunu düşünüyorum. Günümüzde sekiz milyar insan yaşıyor ama herkesin bunu yaptığını düşünmüyorum. Bence insanın amacı fark yaratmaktır. Bende bir şey yapmıyorum amaçsız yaşıyorum bence. Yaşamın anlamı, yer yer çok anlamsız da geliyor. Ne için yaşıyoruz? Bütün hayvanlar bitkiler bizim için yaratıldı diye bir anlayış var, belki biz onlara iyi bakmak için yaratıldık. Yaşamın bir anlamı yok benim için bir anlam arayışına da sahip değilim. Ama en azından faydalı olmak olabilir diğer insanlara...

Araştırmaya katılan bireylerden Ömer ise, bu soruyu cevaplandırmamıştır.

Verilen cevaplar incelendiğinde, bireylerin yaşamayı anlamlı kılan unsurlar hakkında maddi unsurları kabul etmedikleri, manevi değerler üzerinden bir anlam kurgusu inşa ettikleri gözlemlenmiştir. Bir inanca sahip olsun ya da olmasın, kendisini Müslüman olarak ifade etsin ya da etmesin, anlam arayışı ve nihai ilgi noktasında “Allah” ya da “Yaratıcı figürünü” merkeze almadıkları ifade edilebilir. Bu bağlamda, İslami söylem içerisinde yer alan, yaşam amacı “Allah’ın rızasını kazanmak, O’na kulluk etmek” gibi argümanlara rastlanmamıştır.

5.5. ARAŞTIRMAYA KATILAN BİREYLERİN GÜNLÜK HAYATTAKİ BAZI KAVRAMLARA DAİR DÜŞÜNCELERİ VE ONLARA YÜKLEDİKLERİ ANLAMLARIN POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma kapsamında, görüşmecilere günlük hayatta karşılarına çıkan bir takım kavramlar hakkında neler düşündükleri ve neler hissettikleri sorulmuştur. Çalışmanın bu kısmındaki temel gaye, bireylerin yaşam tecrübelerinden hareketle, düşünce ve duygu dünyalarını nasıl şekillendirdiklerini anlayabilmek ve bunları pozitif psikoloji temelinde değerlendirebilmektir.

5.5.1. İnanç Kavramı

İnanç kavramı, anlam yelpazesi oldukça geniş bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Görüşmecilere inanç kavramı hakkında ne düşündükleri sorulurken, dini inanç şeklinde bir sınırlandırma getirilmemiştir.

Bu bakımdan inanç kavramını en geniş şekliyle algılayan görüşmeci Ömer'dir. Ona göre inanç, '*Her şeye inanmak, aşka inanmak, insanlara inanmak.*' şeklinde tanımlanabilir.

Briet, inanç kavramını şu şekilde tanımlamaktadır:

Briet: İnanmak. Tapmak. Dini bir tabir olarak hafızalarda kaldı.

Sevgi ise, inanç kavramını, '*Yaratanın varlığına inanmak.*' şeklinde tanımlamayı tercih etmiştir.

Gizem ve Burak ise inanç kavramı hakkında, bireyin ait ve güvende olma isteği üzerinden temellendirmeler ve değerlendirmeler de bulunmuşlardır.

Tanrıya sonsuz güven duyma ihtiyacı içerisinde olma hali(Gizem)

İnanç, bence insanın ait olma isteğinde kaynaklanıyor. İnanama ve dayanma isteği, anlam arayışında referans noktası.(Burak)

Gizem ve Burak'ın inanç tanımlarını - veya dini inanç tanımı da denilebilir – Kate M. Loewenthal'ın ifadesi ile “ dini güvenin daha dar bir anlamı olarak dini

inanç” şeklinde yorumlanabilir.¹⁴⁰ Bu anlamda kendilerini hiçbir zaman tam anlamıyla dindar hissetmediklerini belirten Gizem ve Burak için, kapsayıcı dini güven duygusunun daha dar hali olarak dini inanç, bir güven duygusu oluşturacak ve bağlanma hissi temin edecektir.

5.5.2. Tasavvuf Kavramı

Araştırmaya katılan bireylerin tamamı, çevrelerindeki insanların ve toplumun İslam dinini düzgün yaşamadıklarından, dini anlamaya çalışmadıklarından ve İslam’ı şekilden ibaret gördüklerinden yakınmışlardır. Bu verilerden hareketle mülakata katılan bireylere, İslam’ın manevi yönünün yoğun olarak yaşandığı, insanın kişilik ve karakter gelişiminin merkeze alındığı tasavvuf kavramını, bilip bilmedikleri ve şayet biliyorlarsa bunun hakkındaki duygu ve düşünceleri sorulmuştur.

Çalışmaya katılan bireylerin cevaplarını değerlendirmeden önce tasavvuf kavramını kısaca tanımlamak gerekirse, “tasavvuf, maddî – manevî kirlerden arınıp, güzel ahlâk ve vasıfları kazanarak, dini, özüne uygun bir keyfiyette yaşayabilme gayretidir”¹⁴¹ denilebilir.

Araştırmaya katılan bireylerden üç tanesi; Ömer, Briet ve Ayşe tasavvuf hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Gizem, daha önce Mevlana’ya ait olan Mesnevi’nin şerhlerini okuduğunu belirtmiş ve agnostik bir düşünceye sahip olmasına rağmen tasavvufu, *tanrıya ulaşmanın yollarından biri olan İslami yol* şeklinde tanımlamıştır.

Tasavvuf kavramıyla daha öncesinde bir şekilde tanışmış, ancak bu kavrama dair kapsamlı ve geniş bir bilgilerinin olmadığını daha ziyade popüler kültür üzerinden bu kavramı öğrendiklerini ifade eden Sevgi ve Burak ise birbirine zıt iki ayrı tavra sahiptirler.

Sevgi için tasavvuf, *iç huzur* şeklinde karşılık bulurken, Ömer için, *içini sıkan bir şey* olarak ifade edilmiştir. Sevgi için tasavvuf müziği bile kendisine huzur

¹⁴⁰ Kate M. Loewenthal, Din Psikolojisi: Kısa Bir Giriş, çev. Mustafa Ulu, 1. Baskı, Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017, s. 105.

¹⁴¹ Osman Nuri Topbaş, İmandan İhsana Tasavvuf, 1. Baskı, Ankara: Erkam Yayınları, 2002, s. 27.

verirken, Ömer için tasavvuf müziği ve edebiyatı da oldukça sıkıcı ve dikkatini çekmeyen alanlardır. Aynı zamanda Ömer için tasavvuf, *özel olması gereken bir şeyin ifade edilmesi olduğu için, bir türlü anlam veremediği bir alan* olarak nitelendirilmiştir.

Sevgi ve Burak örneklerinin tasavvuf kavramına dair duygu ve düşüncelerindeki derin farklılığın yaş, cinsiyet vb. birçok sebebi bulunabilir. Ancak transseksüel bir birey olarak her an toplumun farklısı ve ötekisi olmak durumunda kalmış -Sevgi- için, aşkın ve içkin olan, manevî teması yüksek bir inanışa sahip olmak, yalnızlık ve dışlanmışlık hissi ile baş etmesini kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Bir bakıma, Sevgi'nin psikolojik varlığı için, tasavvufî yaklaşımların ürünleri diğer örneklere göre çok daha fazla gereklidir.

5.5.3. İlahi Adalet Kavramı

Adalet kavramı, İslami literatür içerisinde oldukça geniş bir yer tutar ve aynı zamanda temel inanç ilkelerinden biri olan, “ahiret gününe iman” çerçevesinde sıklıkla bahsi geçer. İslam dininde Allah'ın adaleti yani ilahi adalet Enbiya Suresi 47. Ayette ve Zilzâl Suresi 7 – 8 ayetlerinde şöyle anlatılmaktadır:

*Biz kıyamet günü için doğru teraziler kurarız; hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz. Yapılan amel, bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa, onu getirir (tartıya koyarız.). Hesap görenler olarak da biz kâfiyiz.*¹⁴²

*O gün kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.*¹⁴³

Araştırmaya katılan bireylerden, deist inanca sahip Briet ve agnostik bir düşünüşe sahip Gizem hariç tüm katılımcılar ilahi adalete inandıklarını belirtmişlerdir.

İlahi adalet: Varlığı ya da yokluğu konusunda bir fikrim yok.
(Gizem)

¹⁴² el – Enbiya 21/47.

¹⁴³ ez – Zilzal 99/ 7 - 8.

İlahi Adalet: Ben Müslüman iken, birinin birine bir kötülük yapması durumunda, kötülüğü yapanın karşısına yine kendisi aracılığıyla o kötülüğün çıkması şeklinde inanıyordum. (Briet)

İslam İnancına mensup olduklarını belirten katılımcılar ise, bu güne dek birçok dini şüphe yaşamalarına rağmen, ilahi adalet konusunda herhangi bir kuşku duymadıklarını dile getirmişlerdir.

İlahi adalet: Allah'ın adıdır. O'nun verdiği hüküm. İnaniyorum. (Sevgi)

İlahi adalet: Her zaman olduğuna inanırım. (Ömer)

İlahi Adalet: Etme bulma dünyası. İnsanların yaptıklarını yaşamadan ölmeyeceklerine inanıyorum. (Burak)

İlahi Adalet: Her zaman var. (Ayşe)

İslam inancına sahip LGBT katılımcıların ilahi adalet söz konusu olduğunda sergiledikleri yüksek güven, dünyada adaletsizliğe maruz kaldıkları ve kendileri için adalet istedikleri, insani haklarının sınırlandırıldığı ve ihlal edildiği düşüncesi ile örtüşmektedir. Zira Feyza Yedikardaş'a ait olan, “*Bireylerde Mağduriyet Riski Ve Suç Korkusu: Lgbtiq Örneklemi*” isimli çalışma LGBTİQ bireylerin, mağduriyet risklerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.¹⁴⁴ Pozitif psikoloji açısından din, özellikle sosyal olarak dışlanmış ve mağdur gruplar için yardımcı niteliktedir ve bilhassa stresli durumlarda daha da anlam kazanır.¹⁴⁵ Yaşam doyumları oldukça düşük olan katılımcı grubu için adalet, merkezlerinde kendilerinin olduğu bir kavramdır.

5.5.4. Mutluluk Kavramı

Araştırmaya katılan bireylere mutluluk hakkında ne düşünüp ne hissettikleri sorulmuş ve cevapları, öznel mutluluk düzeyi ölçeğinden aldıkları puanlarla karşılaştırılmıştır. Mutluluk hakkındaki soruya, “*Mutluluk, çok uzak. Kutup yıldızı*

¹⁴⁴ Bkz. Feyza Yedikardaş, Bireylerde Mağduriyet Riski Ve Suç Korkusu: Lgbtiq Örneklemi, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 2017.

¹⁴⁵ Alan Carr, Pozitif Psikoloji, çev. Ümit Şendilek, 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları 2016, s.24.

kadar uzak” şeklinde cevap veren Sevgi’nin aynı zamanda araştırmaya katılan bireyler arasında en düşük öznel mutluluk düzeyine sahip olduğu (3.25) ve bu düzeyinde dünya ortalamasınının (4.5 - 5.5) oldukça altında bir değer olduğu tespit edilmiştir. LGBT bireyler arasında Trans bireylerin cinsel kimliklerinin daima ön planda olması sebebiyle, cinsel kimliğin merkezde olduğu sorunların daha sık bir şekilde yaşanmasına ve bu nedenle bireylerin kendilerini daha yorgun ve üzgün hissetmelerine neden olduğu tespit edilmiştir.

...Ne bileyim bir sinemaya gidiyorsunuz, bakışlar değişiyor. Birisi onu bunu dürtüyor bak bak bu öyle diyor, ne bileyim bir şeyler bir şeyler... Biri laf atıyor, biri geçiyor oradan, Mehmet abi naber diyor, adım Mehmet değil ki... Ne bileyim, ağır ithamlar, ağır küfürler...

...Benim hayatım günah ve cezadan oluşuyor, başka bir şeyden değil... Her yaptığım şeyin cezasını çekiyorum. Hep böyle düşünüyorum, başıma bir şey gelse Allah beni cezalandırıyor diye düşünüyorum. Günahkârım diyorum...

...Şimdi bana sorsalar herhalde ameliyat olmazdım diye düşünüyorum...

Araştırmaya katılan bireyler arasında en yüksek puanı alan Ömer(5.0), mutluluk için spesifik bir tanım geliştirmemiş, mutluluğu bir takım koşullara bağlamamış ve -ironik bir şekilde- mutluluğu hayatında merkeze almadığını belirtmiştir.

Mutluluk, yani iyi bir şeylerin olup olmamasına bağlı değil, her şekilde insanın içinde oluşabilecek hormonlardan gelen bir şey bence. Çok takmamak lazım.(Ömer)

Ömer'un bu yorumu ve buna mukabil, nispeten yüksek öznel mutluluk düzeyi, akıllara Bauman'ın sürekli bir mutluluk arayışının bireyi mutsuz edeceği¹⁴⁶ düşüncesini getirmektedir. Aynı zamanda Viktor Frankl'nin, mutluluk ve başarı üzerine söylediği şu ifadeleri de hatırlatmaktadır: “ ... mutluluk gibi başarının da peşinden koşamazsınız. ... Mutluluğun kendiliğinden olması gerekir, aynı şey başarı içinde geçerlidir: Ona aldırış etmeyerek, kendi kendine olmasına izin vermeniz gerekir.”¹⁴⁷

5.5.5. *Depresyon ve Yalnızlık Kavramı*

Araştırmaya katılan bireylere öznel mutluluk düzeyleri ve psikolojik iyi oluş düzeyleri çerçevesinde değerlendirilmek üzere depresyon ve yalnızlık hakkında neler düşündükleri sorulmuştur.

Bu bağlamda katılımcıların ölçek sonuçlarıyla uyuşan cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir.

Örneğin Sevgi, yalnızlık kavramını “*ben koskoca bir ben*” olarak ifade etmekte, kendisine depresyon kavramı sorulduğundaysa, “*bütün hücrelerim. Özlemlerimden, hasletlerimden, yapmak isteyip de yapamadığım şeylere eseflenmek. Bir yıl uyuşturucu kullandım kendi isteğimle irademle bıraktım. Elli yedi kiloydum şimdi doksan kiloyum.*” şeklinde cevap vermektedir. Ve şöyle devam etmektedir: “*Kendimi muhasebe etmek, hiç o hesaplara girmeyelim. Ne alacaklıyım ne borçlu. Hiç o hesaplara girmeyelim. Hülasam kötü... Kendimle hesaplaştım. Kendime karşı çok acımasız bir hâkimim. Her zaman kalemi kırıyorum.*” Sevgi örneğinin, psikolojik iyi oluş ölçek puanının(29) bipolar hastası Ayşe'den (23) sonra en düşük puan olduğunu belirtmek gerekir.

Psikolojik iyi oluş ölçek puanı (50) en yüksek olan Ömer örneğinde ise, yalnızlık tecrübesi “*Yalnızlık ehlileşmektir*” şeklinde ifade edilmiştir. Ömer,

¹⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=Hf2J8BfRaTw>

¹⁴⁷ Viktor E. Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı*, çev. Selçuk Budak, 32. Basım, İstanbul: Okuyan Us yayınları, 2016, s.15.

depresyonun ise kendisi için geçmişte yaşadığı öğretici bir tecrübe olduğunu ifade etmiştir.

Sevgi örneğine depresyon ve yalnızlık süreçlerinde Allah inancının kendisi için ne ifade ettiği sorulduğundaysa, “*ailesinin olmadığı, dostunun olmadığı, kendinden başka kimsesinin kalmadığı, yapayalnız olduğu dönemlerde, konuştuğu tek kişinin Allah olduğunu*” ifade etmiştir. Bu konuşmalarını ise, “*kimi zaman sakın sakın konuşurdum, kimi zamansa O’na da kızardım. Sonra yine sakinleşirdim.*” şeklinde açıklamıştır.

5.5.6. Toplum Kavramı

Araştırmaya katılan bireylerden Sevgi hariç hepsi toplum kavramını sözlük anlamına yakın şekli ile tanımlamayı tercih etmiştir. Briet, toplumu *halk* olarak ifade ederken, Burak, *habitat, insanların bir arada yaşayan hali* şeklinde tanımlamıştır.

Ancak Sevgi bu kavramla ilgili duygusal bir değerlendirme yapmış ve kavramın normatif yönünü reddetmiştir. Ona göre toplum, *ikiyüzlü ve riyakâr* bir yapıdır. Bu değerlendirme biçimin altında, cinsel kimliği nedeniyle toplumsal alanda yaşadığı zorlukların yattığı söylenebilir. Ayrıca bir dönem gece kulüplerinde çalıştığını belirten Sevgi, *toplumu orada tanıdığımı* ifade etmiştir.

5.5.7. Namus Kavramı

Namus sözcüğünün kökeni Yunanca’daki nomostur. Bu sözcük Eski Yunan’ın düşüncesinde karşımıza *thesmoi-nomoi* ve *physis-nomos* karşıtlığı içerisinde çıkmaktadır. Eski Yunan polislerinde thesmoi, temelde soyluları koruyan ve kökeni tanrılara dayandırılan sözlü yasaları ifade ederken nomoi insan yapımı yazılı yasaları ifade etmek üzere kullanılıyordu.¹⁴⁸ Bu bakımdan namus kavramın günümüz Türkiye toplumunun yarı dinî kullanımının dışında oldukça farklı bir çerçevesi vardır. Bu bakımdan LGBT bireylerin hayatlarına ve cinsel tercihlerine bu kavram aracılığıyla

¹⁴⁸ Mehmet Ali Ağaoğulları, Kent Devletinden İmparatorluğa, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi, 2002 s. 28 – 29.

eleştiriler getirildiği ve müdahalelerde bulunulduğu göz önüne alınarak katılımcılara bu kavram hakkında neler düşündükleri sorulmuştur.

Araştırmaya katılan bireylerin tamamı, namus kavramını özellikle cinsiyet ve cinsellik üzerinden değerlendirilmesini reddetmiştir. Buna örnek olarak şu cevapları gösterilebilir:

Namus, töre dizileri... Namus günümüzde iki bacak arasında kalmış bir kavram. Bence insan birine zarar veriyorsa namussuzdur. Birine zarar vermiyorsa namusludur. (Briet)

Namus, kime göre neye göre, apış arasında değildir. Kalptedir asıl beyindedir. (Sevgi)

Üçüncü dünya ülkesi olarak fazlaca önemseniyor. Namus deyince aklıma kadın geliyor. Toplumumuzda cinsellikle bağdaştırılıyor. Ama onunla bağdaştırmamak gerek. (Burak)

Ayrıca katılımcılardan Gizem ve Ömer ise, namus kavramının kendisini reddetmiş, toplumun ataerkil düzende kendince ürettiği *histerik değer yargılarının*, bireyler üzerinde yüksek yaptırım ve damgalayıcı nitelikte kullanılmasına karşı çıkmışlardır.

Kimin namusu neyin namusu? (Ömer)

Namus; insanın kendi ahlak bilincinde aşılması gerektiğine inandığı kriterler, toplumla alakası olmamalı. Yok. (Gizem)

5.5.8. Evlilik Kurumu ve Aile Kavramı:

Araştırmaya katılan bireylerden Briet hariç tamamı, evlilik kurumuna inanmadıklarını, başka bir ifade ile bu kurumu sevmediklerini ifade etmişlerdir. Bu duruma birkaç örnek şu şekildedir:

Evlilik karşıtı bir insanım ama bence insan tek eşli bir canlı değil. Birlikte yaşamalı insanlar ama zamanı geldiğinde ayrılabilmeli.

*Aile önemli ama illa bu insanların bir arada yaşamasına gerek yok.
(Burak)*

*Asla düşünmem. Erkeklerin, bedava para vermeden her gün
yapabilecekleri seks... (Sevgi)*

Uydurulmuş bir kurum.(Gizem)

Araştırmaya katılan bireylerin tamamı ise aile kavramına olumlu anlamlar yüklemekte ve aileye büyük değer verdiklerini ifade etmektedir. Bu noktada, aile kavramına yüklenen pozitif anlamla, aile kavramının kamusal olarak yapı taşı olan evlilik kurumuna yönelik negatif tavır arasında çelişkili bir durum söz konusudur.

Bu çelişkinin ilk basamağında, araştırmaya katılan bireylerin aile kavramına psikolojik anlamda duydukları ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç reddedilemeyecek ölçüde yüksektir. Bu nedenle aile kavramı LGBT bireyler içinde reddedilebilir bir değer değildir.

Çelişkinin ikinci basamağında ise evlilik kurumunun kişisel bir tercih etmeme durumunun ötesinde kurumsal olarak kabul edilmemesi ve benimsenmemesi söz konusudur. Bu noktada LGBT hareketlerinin, Queer hareketi ve Queer politika ile ilişkisini incelemek gerekmektedir.

Hareket en başlarda, en azından Batı'da "gey" hareketi olarak tanınıyordu. Daha sonra bu ad "lezbiyen ve gey" e çevrildi. Daha sonra "lezbiyen, gey, biseksüel" oldu. Şimdi çoğu yeni kuruluş LGBT (lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender) adını taşıyor.

...1980'lerin sonunda ortaya çıkan ve 1990'lar boyunca gelişen bu akım, daha önceden harekete hâkim olan dar kimlik politikalarına, katı kategorilere ve birbirlerinden ayrı gruplara karşı tepkiliydi...

... Queer Politikası, her tür ana akım normal düşünme biçime bir karşı çıktı. Ama aynı zamanda lezbiyen ve gey hareketinin yurttaşlık hakları yaklaşımına da karşıydı. Gey yurttaşlık hakları stratejistleri "her yerdeyiz" sloganını kullanırken ve siyasette yer edinmek için her şeyden önce lezbiyen ve geylerin tehdit edici

olmayan “normallik”lerini vurgulamanın önemine inanırken Queer yaklaşımı eleştirel ve muhalifti... Queer, açıkça farklılığını ortaya koymaktı.¹⁴⁹

Bu bilgilerden hareketle, toplumsal bir kurum olan evliliği reddetme, temelde onun norm olmasını reddetmedir. Araştırmaya katılan bireyler her ne kadar aktivist gruplar içinden seçilmemiş olsa bile, sahip oldukları cinsel kimlikleri sebebiyle LGBT hareketinin yakın tarihinden etkilenmeleri ve düşünce dünyalarına bu çerçevede şekillendirmeleri pekâlâ mümkündür.

Aynı zamanda, radikal feministler için lezbiyenlik ve feminizm aynı şeyi ifade etmektedir.¹⁵⁰ Radikal Feminizm¹⁵¹ ve bunun farklı birçok varyasyonuna göre¹⁵², toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için heteroseksüel ilişkilerin, aile ve evliliklerin sorgulanması gerekmektedir. Bu gereklilik içerisinde okunan bir lezbiyenlik ve/veya geylik, psikolojiyi ihmal değil, göz ardı eden bir sosyoloji veya toplum mühendisliği olarak nitelendirilebilir. Bir lezbiyen veya gey gayet tabii bir biçimde cinsel yönelimini yaşarken, aile kavramına da sıkı sıkıya bağlanabilir.

Pozitif psikoloji açısından bu durum incelendiğinde denilebilir ki, birbirleri ile çelişen, çatışan fikirlere sahip olmak bireyleri rahatsız eder. Bu noktada şunu düşünmek gerekir, LGBT bireyleri rahatsız eden bu aile ve evlilik kavramları arasındaki çatışma, temelde normlara olan bağlılık ve ihtiyaçlarına rağmen onlara karşı çıkmanın verdiği rahatsızlık olabilir mi?

Bir yandan cinsel kimliklerinden dolayı doğal olarak norm karşıtı bir tavır takınmak zorunda kalan bireyler öte yandan aynı bireylerin toplumsal ve/veya dini normlara duyduğu ihtiyaç... Doğal bir çatışma hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁴⁹ Vanessa Baird, Cinsel Çeşitlilik: Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller, çev. Hayrullah Doğan, 2. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2017, s.39.

bkz. Judith Halberstam, Çuvalamanın Queer Sanatı, çev. İpek Tabur, 1. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013.

¹⁵⁰ E.C. Cuff, W.W. Sharrock, D.W. Francis, Sosyolojide Perspektifler, çev. Ümit Tatlıcan, 1. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2013, s.428.

¹⁵¹ bkz. Josephine Donovan, Feminist Teori: Entelektüel Gelenekler, çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, 11. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016 s. 265 – 319.

¹⁵² bkz. Seyla Benhabib vd., Çatışan Feminizmler: Felsefi Fikir Alışverişi, çev. Feride Evren Sezer, 3. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2017.

SONUÇ

Cinsel bir yönelim olarak homoseksüellik ve biseksüellik, cinsel bir kimlik olarak LGBT, geçmişte bir hastalık olarak tanımlanırken, günümüze gelindiğinde Amerikan Psikoloji Birliği tarafından bir varoluş tarzı olarak kabul edilmiştir. Bu değişiklik sadece tanı kitabından psikolojik bir rahatsızlığın silinmesi şeklinde okunamayacak kadar geniş bir etki alanına sahiptir. Bu değişiklik, birçok feminist ve LGBTİ+ aktivist tarafından heteronormatif sistemin yıkılışının ilk ayak sesleri olarak nitelendirilmektedir. Ancak bunun ötesinde, bu değişiklik bazı gerçeklerin görmezden gelinmesine sebep olmaktadır. Yapılan birçok araştırma homoseksüel ve biseksüel bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemi yaşantılarına dair sorunlar yaşadığını göstermektedir. Bu sorunların birçoğunun kişinin cinsel kimliğini etkileyebilecek ve travmatik yapıda olması önemlidir. Bu durumu tespit etmek, homofobik olmak veya LGBTİ bireyleri hastalıkla – patoloji ile itham etmek anlamına gelmemektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin bipolar bozukluk yaşayan Ayşe örneği hariç, hiçbirinin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşadıkları küçümsenemeyecek sorunları (taciz, tecavüz, akran zorbalığı, aşağılık duygusu gibi) bir psikoloji uzmanıyla paylaşmadıkları tespit edilmiştir. Trans birey Sevgi ise sadece nörolojik tedavi denemelerine maruz kalmıştır. Ayrıca bugün modern psikoloji de kabul etmektedir ki, bu tür ağır istismarlar ve tecavüzler yaşayan bireylerin tek başlarına yardım almalarının ötesinde yakın çevreleriyle birlikte (aile, ebeveyn, arkadaş vb.) hareket etmeleri daha hızlı ve etkili sonuçlar vermektedir. Kişinin geçmiş yaşantılarına dair sorunlarıyla yüzleşip psikolojik destek almasının, yaşam kalitesini arttıracak ve sosyal ilişkilerinde gelişmeler sağlayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bu noktadaki tespit ve tavsiyemizin temelinde eşcinsel kimliği değiştirme çabası yatmamaktadır.

Ancak, cinsel kimliği, cinsel yönelim ve cinsel kimlik oluşumundaki süreçleri konuşmaksızın, bu durumu varoluşsal bir kendilik eksenine hapsetmek, bireyin mutluluk ve sağlık düzeyini direk ve dolaylı olarak düşürecektir. Bu şekilde ki bir göz ardı edilme, pozitif psikoloji ekolünün yegâne hedeflerini es geçmek anlamına gelmektedir.

Varoluş, adından da anlaşılacağı üzere bir oluş halidir ve sürece işaret eder. Olup bitmiş durağan bir yapısı yoktur ve an be an yeniden kurgulanmaktadır. LGBTİ kimlikleri varoluşsal bir zeminde değerlendirmek demek bugün bir kişinin LGBTİ birey ise, sanki öyle doğduğu ve öyle kalacağı şeklinde anlaşılmaktadır. Ancak bu oluş halinin dinamizmini tamamen göz ardı etmektir. Bu anlamda *Biseksüellik* başlığında LGBTİ camianın biseksüel yönelimli bireylere uygulanan baskıya dair kendi iç eleştirisine geniş bir yer verilmiştir. Biz araştırmamız kapsamında homoseksüel bireylerin bugün bu kimlikler ile olduklarını / oluş halinde olduklarını kabul ederek görüşmelerde bulunduk. Ancak bu oluşun, durağan, sabit ve doğuştan veya genetik olduğuna dair, güvenilir hiçbir bilimsel veri bulunmadığını ifade edebiliriz.

Ancak bu çalışma göstermiştir ki, LGBT bireyler, cinsel kimliklerini ister bir hastalık olarak görsün isterse bir varoluş tarzı olarak değerlendirsin, bu cinsel kimliğin kendileri tarafından belirlenmediğini ve böyle oldukları için dini anlamda sorumlu tutulmayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşlerine rağmen, cinsel kimliklerinden dolayı dini anlamda kendilerini zaman zaman değerlendirdiklerini tespit ettik. Bu bakımdan dini hesaplaşma süreçlerinin, daha ziyade eşcinselliği rasyonelleştirme ve mantıklı sebepler bulma örüntüsü içerisinde gerçekleştiği ifade edilebilir.

Yine bu çalışmaya katılan bireylerin, çocukluktan beri Müslüman bir toplumda büyüdüğü için en azından hayatlarının bir döneminde kendilerini Müslüman toplumun bir parçası olarak hissettikleri ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin bir kısmı ise halen kendilerini Müslüman olarak ifade etmeye devam etmektedir. Varoluşsal anlam arayışlarının ise ekseriyetle duygu temelli olduğunu söylemek mümkündür.

Din değiştirme ve dinden vazgeçme süreçlerinde cinsel kimlik farkındalığının büyük bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak çalışmaya katılan bireyler, kendilerini dindar ve muhafazakâr olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Bu sebeple, İslam dinine göre haram ve günah sayılan bazı şeyleri örneğin, alkol almak veya namaz kılmamak vb. gerçekleştirdiklerini, bunların kendi tercihleri olduğunu ancak

homoseksüel olma konusunda, herhangi bir tercihleri bulunmadığını bu sebeple azapla ve lanetle karşılaşmalarının onları dini şüpheyne sürüklediğini belirtmişlerdir.

Tüm dini şüphelerine rağmen, “ilahi adalet” yani Allah’ın adaleti kavramına karşı büyük bir güven duygusu içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Pozitif Psikoloji açısından değerlendirilecek olursa, ilahi adalete duyulan bu güven, kişinin günlük hayatındaki olumsuzluklar ile nispeten daha rahat başa çıkmasını sağlayabilecek bir atmosferde yaşamasını sağlamaktadır diyebiliriz.

Katılımcıların -bugün dini bir inanca sahip olmayanlarının bile-, halen devam ettikleri bir takım dinî pratiklerin ve manevi ritüellerin bulunduğu ve bu ritüellerin onları mutlu ettiği ve huzurlu hissettirdiği yönünde bulgular mevcuttur. Örneğin bu anlamda kendisini bir agnostik olarak tanımlayan Gizem örneği için, hala devam eden “Ayet’el Kursi” okumaları vb. Gizem’in dine yönelik açık tutumları ile örtük tutumları arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Açık tutumları ile yaratıcıyı bilemeyeceğini, var olup olmadığına dair bir fikri olmadığını dile getirirse bile örtük tutumları ile bir yaratıcı fikrini hatta Allah’ı ve onun kitabı olan Kur’an-ı Kerim’i kabul etmektedir. Zira bu ayeti her gece istisnasız okuduğunu ifade etmiş ve günlük hayatının daha iyi geçmesi ve kötülüklerden korunmak amacıyla bunu yaptığını belirtmiştir.

Katılımcıların en çok başvurduğu dinî – manevî ritüelin ise, dua etmek olduğu tespit edilmiştir. Dua kavramının, her an başvurulabilir bir yönünün olması, Allah ile kul arasındaki en özel anları oluşturması, bireylere kendilerini iyi hissettirmesi bu ritüelin diğer ritüellerden daha sık uygulanıyor olmasının sebebidir.

Katılımcıların tamamının, olumlu veya olumsuz dini başa çıkma süreçlerini kullandıkları ve bunun neticesinde özellikle anlık rahatlamalar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Dini bir inanca sahip olmanın yaşamı anlamlı kıldığına dair en önemli veri katılımcılardan Gizem’in örneğinde ortaya çıkmıştır. Agnostik düşünce biçimine geçtiği ilk dönemde aynı zamanda iyilik hallerini (kariyer, sosyal, toplumsal vb.) kaybettiğini ifade etmiştir. Dinin, yaşamayı devam ettirmeye yönelik olumlu etkisine

dair en önemli veriye ise, Ayşe örneğinde rastlanmıştır. Bipolar bozukluğunun depresif evrelerinde zaman zaman aklına gelen intihar fikrine İslam dininin intihara yönelik negatif tavrı sayesinde dayanabildiğini dile getirmiştir.

Pozitif psikoloji bağlamında otantik kişilik ve protean kişilik kavramlarından hareketle bireylerin ne denli kendileri gibi oldukları, ne denli de toplumsal anlamda uyumlu oldukları, yeni koşullara ve değişikliklere ayak uydurabildikleri incelenmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan Sevgi (Trans Birey) ile gerçekleştirilen mülakatta, transeks ameliyatından sonrada kendisini olduğu gibi bir kalıp içerisinde hissetmediğini ve bugün ameliyat olduğu için bir pişmanlık duyduğunu belirtmiştir. Bu bakımdan Sevgi, olduğu gibi olamamaktadır. Otantik bir kişilik arzusu içerisinde ancak bu anlamda cinsiyet değiştirme ameliyatı da kendisine yardımcı olamamıştır. Bu bakımdan diğer LGB bireylere nazaran otantik olamama probleminin trans bireylerde daha sık rastlanacağını kestirmek mümkündür. Öte yandan ameliyat sonrasında cinsel kimliğinin her an kamusal alanda görünür hale gelmesinden ötürü, protean yönüne ket vurulmuştur. Bir birey olarak toplum ile uyum içerisinde yaşamasının önündeki engele dönüşmüştür. Ancak bu, merkezinde sadece Sevgi'nin olduğu bir durum değildir. Bu anlamda toplumun da bu uyum sürecinde insanî anlamda sorumluluğu oldukça yüksektir. Transex ameliyat sonrası uyum süreci olarak ifade edilen durum aynı zamanda toplumunda sorumluluklarının olduğu bir ahlaki – kültürel seviyedir.

Araştırmaya katılan bireylerden cinsel kimliğini açıklamış olanları, toplumsal anlamda homofobiye (homoseksüellerden nefret etme) maruz kaldıklarını dile getirmiş bu anlamda ailelerinden dahi yeterli desteği göremediklerini belirtmişlerdir. Bu anlamda homofobik unsurlar ile toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini destekleyen unsurların aynı olduğunu dile getirmişlerdir. Bundan dolayı zaman zaman dili zaman zaman dini zaman zaman da toplumu sorumlu tutmaktadırlar. Cinsiyet kimliklerine dair en büyük kaygılarının ise, işten çıkarılma, iş bulamama ve kariyer yapamama gibi sorunlarla karşılaşmaları yönünde olduğunu dile getirmişlerdir.

Araştırma sonucunda dikkat çeken diğer bir husus ise, araştırmaya katılan LGBT bireylerin, İlahiyat fakültesinde LGBT bireyleri konu alan bir çalışma yapılmasına dair şaşkınlıkları idi. Bu anlamda ön yargılardan sıklıkla yakından bireyler olmalarına rağmen, kendilerinin de bir takım ön yargılara sahip olduklarını fark ettiklerini dile getirdiler.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, mülakat gerçekleştirilen tüm bireyler gerek mülakat sürecinde gerekse mülakat sonrasında İslam dini hakkında bir takım sorular sormuş ve bilgi almak istemişlerdir. Bu soruların bir kısmı eşcinsellik ekseninde olmasına karşın bir kısmı da genel itikadî içeriğe sahip sorulardır. Dini bilgi düzeylerinin düşük olması ve mülakat süreciyle beraber, insanlığın kadim konularından biri olan dinin tozlu raflardan indirilip tekrar masa üstüne yatırılması ve merak duygusu bu soruların sebebi olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın sonucunda, tekrar vurgulamak gerekir ki, görüşmeci sayısının sınırlı olması ve öznel gerçekliklerin her birey için farklı olması yani her bireyin ayrı bir dünyasının olması sebebiyle bulgular ortaya konarken, özellikle genellemeler yapılmaktan kaçınılmıştır.

“Pozitif Psikoloji Bağlamında LGBT Bireylerde Dinî – Manevî Tutum ve Davranışlar” isimli bu çalışma bazı sınırlılıklar ve eksiklikler içerisinde ele alınmıştır. Bu bakımdan ileride yapılabilecek çalışmalar için şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- ❖ 6 LGBT birey ile gerçekleştirilen bu çalışma daha kalabalık bir örneklem ile çalışıldığında daha farklı ve ayrıntılı veriler elde edilebilir.
- ❖ Bu araştırma da din psikolojisinin yanı sıra pozitif psikolojinin kuramsal çerçevesinde de yararlanılmıştır. Yapılabilecek çalışmalarda, transpersonel psikoloji, hümanist psikoloji vb. ekollerin verilerinden de yararlanılabilir.
- ❖ LGBT bireyleri tek bir çalışma altında ele almak yerine, her cinsel kimliğe has, (örneğin, lezbiyenler üzerine) çalışmalar yapılabilir.

- ❖ LGBT bireylerin dini – manevi eğilim, tutum ve davranış farklılıkları ile ilgili bölgesel farklılıklar incelenebilir.
- ❖ LGBT bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemleri ile ilgili travmatik olayların onarımı üzerine gelişim psikolojisi ve din psikolojisinin harmanlandığı disiplinler çalışmaları yapılabilir.
- ❖ Birçok LGBT birey din adına kendilerine saldırılarda bulunan insanlar olduğunu ifade etmektedir. Din psikolojisinin verilerinden faydalanarak fıkıh ve İslam hukuku alanında sadece LGBT bireylerin dinî konumunu değil, insani konumlarını da dikkate alan çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

ADLER Alfred, Eşcinsellik Üzerine, çev. Kâmuran Şipal, 1. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2017.

AĞAOĞULLARI Mehmet Ali, Kent Devletinden İmparatorluğa, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi, 2002.

AKIN Ahmet vd., Psikolojide Güncel Kavramlar -I- Pozitif Psikoloji, 1. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2015.

ALBAYRAK Ahmet, Gençlerde Dua Psikolojisi, 1. Baskı, Bursa: Düşünce Kitapevi Yayınları, 2013.

ALTINSU SÖNMEZ Özlem , “ Dindarlığın Ölçülebilirliği Üzerine Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri”, SEFAD, 2016.

ANIK Evrim, LGBT Bireylerde Dini ve Manevi Eğilimler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

APAYDIN Halil, Din Psikolojisi Terimler Sözlüğü, 1. Baskı, İstanbul: Bilim Kent Yayınları, 2016.

ARIK Fatma, LGBT Bireylerin Stigma Yaşantıları ve Eşit Yurttaşlık Talepleri, (Yüksek Lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

ARONSON Elliot , WILSON Timothy D., AKERT Robin M., Sosyal Psikoloji, çev. Okhan Gündüz, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012.

AYDIN BAŞEN Meltem, ASLAN Ergül, ‘Transeksüalite: Genel Bakış, Kadın Cinsel Sağlığı Dergisi.

AYTEN Ali, Din Psikolojisi: Dine ve Maneviyata Psikolojik Yaklaşımlar, 3. Baskı, İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.

AYTEN Ali, Din, Erdem ve Sağlık, 1. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015.

BAIRD Vanessa, Cinsel Çeşitlilik: Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller, çev. Hayrullah Doğan, 2. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2017.

BENHABİB Seyla vd., Çatışan Feminizmler: Felsefi Fikir Alışverişi, çev. Feride Evren Sezer, 3. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.

BERGSON Henri, çev. Mehmet Mukadder Yakupoğlu, 2. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.

BUDAK Selçuk, Psikoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2000.

BURGER Jerry M., Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri, çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006.

BUTLER Judith, Cinsiyet Belası, çev. Başak Ertür, 5. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

CARR Alan, Pozitif Psikoloji, çev. Ümit Şendilek, 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları 2016.

CUFF E.C., SHARROCK W.W., FRANCİS D.W., Sosyolojide Perspektifler, çev. Ümit Tatlıcan, 1. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2013.

DİLTEMİZ MOL Merve, LGBTİ Hareketinin Hak ve Temsil Mücadelesi ve Siyasal İletişim Faaliyetleri,(Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

DONOVAN Josephine, Feminist Teori: Entelektüel Gelenekler, çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, 11. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

DÖKMEN Zehra Y. , Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar, 8. Baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2017.

DURKHEİM Emile, Ahlak Eğitimi, çev. Oğuz Adanır, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2010.

ELİADE Mircea, Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu: Yaratılış Özlemi, çev. Mehmet Aydın, 1. Baskı, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2015.

FRANKL Viktor E., İnsanın Anlam Arayışı, çev. Selçuk Budak, 32. Basım, İstanbul: Okuyan Us yayınları, 2016.

FREUD Sigmund, Cinsellik Üzerine, çev. Hasan Can, 1. Baskı, Ankara: Tutku Yayınevi, 2014.

GANDER Mary J., GARDINER Harry W., Çocuk ve Ergen Gelişimi, çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur, 7. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2010.

GIDDENS Anthony, Sosyoloji: Başlangıç Okumaları, çev. Günseli Altaylar, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 2010.

GKIOULER Salicha, Cinsiyet Hoşnutsuzluğu Olan Bireylerde Ailenin Tutumu ve Yordayıcıları, (Uzmanlık Tezi), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, 2019.

GÜRSES İbrahim, Dindarlık ve Kişilik, 1. Baskı, Bursa: Emin Yayınları, 2010.

HALBERSTAM Judith, Çuvallamanın Queer Sanatı, çev. İpek Tabur, 1. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013.

HAYES Nicky, Psikolojiyi Anlamak, çev. Filiz Şar – Asiye Hekimoğlu, 1. Baskı, İstanbul: Optimist Yayınları, 2011.

HEFFERON Kate, BONİWELL Ilona, çev. edt. Tayfun Doğan, 1. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.

HÖKELEKLİ Hayati, Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din, 2. Baskı, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2016.

HÖKELEKLİ Hayati, Din Psikolojisine Giriş, 4. Baskı, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2015.

KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş, 13. b. , İstanbul: Evrim yayınları,2012.

KIRAÇ Ferdi, Eşcinsellikle İlgili Dini- Psikolojik Algılar ve Maneviyat (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

KÖSE Ali , Kutsalın Dönüşü: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği, 1. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları,2014.

KÖSE Ali, AYTEN Ali, Din Psikolojisi, 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

LOEWENTHAL Kate M., Din Psikolojisi: Kısa Bir Giriş, çev. Mustafa Ulu, 1. Baskı, Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.

MARSHALL Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

MERTER Mustafa, Psikolojinin Üçüncü Boyutu Nefs Psikolojisi ve Rüyalarm Dili, 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2014.

MILLER Patrica H., Gelişim Psikolojisi Kuramları, Çev. Zeynep Gültekin, 1.Baskı, Ankara: İmge Kitapevi, 2008.

MONDİMORE Francis Mark, Eşcinselliğın Doğal Tarihi, çev. Berna Kılınçer, 1. Baskı, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.

NEDVİ Seyyid Süleyman, İslam Ahlak Nizamı, çev. Ali Genceli, 1.Baskı, Ankara: Erkam Yayınları.

NİCOLOSİ Joseph, Erkek Homoseksüeller İçin Onarım Terapisi: Yeni Bir Klinik Yaklaşım, Çev. Ebru Morgül, 2. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2016.

NİCOLOSİ Joseph, NİCOLOSİ Linda Ames, Anne Babalar İçin Gençlerde Homoseksüelliği Önleme Rehberi, çev. Fatma Melek Arıkan, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayıncılık, 2011.

OKSAÇAN Halit Erdem, Sultanlar Devrinde Oğlanlar, 2. Basım, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2014.

PALOUTZIAN Raymond F. , PARK Crystal L., Din ve Maneviyat Psikolojisi: Temel Yaklaşımlar ve İlgili Alanları, çev. İhsan Çapçioğlu, Ali Ayten, C. I, Ankara: Phoenix Yayınları, 2013.

PERİNÇEK Doğu, Eşcinsellik ve Yabancılaşma, 1.Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları,2000.

PLOTNİK Rod, Psikolojiye Giriş, çev. Tamer Geniş, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009.

STEINBERG Laurence, Ergenlik, Çev. Figen Çok, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 2013.

STORR Anthony, Cinsel Sapmalar, çev. Kemal Bek, 1. Baskı, İstanbul: Yılmaz Yayınları, 1992.

TAR Yıldız, Yoldaş Ben İbneyim: Solun LGBT İle İmtihanı, 2. Baskı, İstanbul: Ceylan Yayıncılık, 2013.

TARHAN Nevzat, 10 Adımda Pozitif Psikoloji: Çoklu Zeka Uygulamalarına Pozitif Bakış, 9. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2019.

TOPBAŞ Osman Nuri, İmandan ihsana Tasavvuf, 1. Baskı, Ankara: Erkam Yayınları, 2002.

TWENGE Jean M., I – Nesli : Bugünün “Süper Bağlantılı Gençleri Neden Bu Kadar Duyarsız, Hoşgörölü ama Daha Mutsuz ve Erişkin Olmaya Hiç Hazır Değil? *ve Bu Bizim İçin Ne Anlama Geliyor?, çev. Okhan Gündüz, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2018.

WILSON Bryan Ronald, Seküler Toplumlarda Din, çev. Ömer Faruk Darende 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017.

WOLF Sherry, Cinsellik ve Sosyalizm: LGBT Özgürleşmesinin Tarihi, Politikası ve Teorisi çev. Kıvanç Tanrıyar, 1. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012.

YALOM İrvın D., Din ve Psikiyatri, çev. Zeliha Babayığıt, 1. Baskı, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2017.

YAPICI Asım, Toplumsal Cinsiyet: Din ve Kadın, 1. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2016.

YAZOğLU Ruhattin, “Paul Tillich’in Tanrı Anlayışı” Erzurum, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.22 (2004).

YEDİKARDAŞ Feyza, Bireylerde Mağduriyet Riski Ve Suç Korkusu: Lgbtiq Örneklemleri, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 2017.

YEŞİLYURT Temel, “Nihai İlgi Olarak İman’ın Belirsizliği – Paul Tillich’in İman Anlayışına Eleştirel Bir Yaklaşım- İslamiyat, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, S.2 (2001).

İNTERNET SİTELERİ

Biseksüellik:

<http://kaosgl.org/sayfa.php?id=16465>

Biseksüellik:

<http://kaosgl.org/sayfa.php?id=24630>

Prof. Dr. Sibel Karakaş Psikoloji Sözlüğü:

<http://www.psikolojisozlugu.com/behavior-davranis>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri:

<http://sozluk.gov.tr/biseksuel>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri:

<http://sozluk.gov.tr/cinsiyet>

Ek 1: MÜLAKAT SORULARI

1. Nasıl bir ortamda doğdunuz? Nasıl bir aile yapısı içinde yetişip büyüdünüz?
2. Anneniz nasıl biridir? Bahseder misiniz?
3. Babanız nasıl biridir? Bahseder misiniz?
4. Nasıl bir çocukluk geçirdiniz? Çocukluk günlerine dair hatırladığımız ve önemli bulduğunuz olaylar nelerdir?
5. Cinsel yöneliminize ve cinsel kimliğinize ne zaman karar verdiniz? Bu kararı verirken nasıl bir süreç geçirdiniz? Ergenlik dönemimize girdiğinizde ilk olarak karşı cinsimi keşfettiniz yoksa hem cinsinize mi ilgi duydunuz?
6. Cinsel kimliğinizi ve yöneliminizi belirleme sürecinde sizi etkileyen olaylar oldu mu? Olduysa bunlardan bahseder misiniz?
7. Cinsel yöneliminizi ve cinsel kimliğinizi ailenizle paylaştınız mı? Bu süreçten bahseder misiniz?
8. Cinsel yöneliminizi açıkladıktan sonra hayatınızda neler değişti?
9. Herhangi bir dine mensup musunuz?
10. Dini bir eğitim aldınız mı?
11. Dini bilginizi kimden ve/ veya nerden öğrendiniz?
12. Dindarlık sizce ne demektir?
13. Dini tutumlarınızla dini davranışlarınızın örtüştüğünü düşünüyor musunuz?
14. Manevi duygularınızdan bahseder misiniz?
15. Ahlaki ve etik değerlerinizi oluştururken, onların ahlakiliğine ve etik oluşlarına nasıl karar vermektedirsiniz? Referans nokتانız nedir?
16. Yaşamayı, hayatta olmayı seviyor musunuz?
17. Hayatın içinde bir birey olarak kendinizi çoğunlukla hangi ruh halinde hissetmektedirsiniz? Kendinizi hangi ruh hali ile ifade etmeyi seçersiniz?
18. Hiç intihara teşebbüs ettiniz mi böyle bir fikre kapıldınız mı?
19. Yaşamın bir anlamı olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer cevabınız evet ise bu size göre nedir? Eğer cevabınız hayır ise; yaşama dair bir 'anlam' arayışına sahip misiniz?

20. Bu kavramlar sizin için ne ifade etmekte?
İnanç, Tasavvuf, İlahi Adalet, Mutluluk, Depresyon, Yalnızlık, Toplum,
Namus, Evlilik, Aile

Ek 2: ÖZNEL MUTLULUK ÖLÇEĞİ

(Lyumbomirsky ve Lepper, 1999)

YÖNERGE

Lütfen her cümle ve/veya soru için sizi en iyi tanımladığını hissettiğiniz puanı yuvarlak içine alınız.

1. Genellikle;

1 2 3 4 5 6 7

hiç mutlu değilim

çok mutluyum

2. Çoğu arkadaşşıma göre;

1 2 3 4 5 6 7

hiç mutlu değilim

çok mutluyum

3. Bazı insanlar genellikle çok mutludur. Ne olup bittiğiyle ilgilenmeksizin yaşamdan zevk alırlar. Bu durum sizin için ne kadar geçerlidir?

1 2 3 4 5 6 7

hiç uygun değil

çok uygun

4. Bazı insanlar genellikle çok mutlu değildir. Depresif olmamalarına rağmen asla gerçekte oldukları kadar mutlu görünmezler. Bu durum sizin için ne kadar geçerlidir?

1 2 3 4 5 6 7

hiç uygun değil

çok uygun

Ek 3: PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÖLÇEĞİ

(Diener ve ark., 2009)

YÖNERGE

Aşağıda katıldığın ya da katılmadığın sekiz durum verilmektedir. Her bir ifadeyi aşağıdaki gibi 1- 7 arasında derecelendir.

7= Tamamen katılıyorum

6= Katılıyorum

5= Az katılıyorum

4= Kararsızım

3= Az katılmıyorum

2= Katılmıyorum

1= Tamamen katılmıyorum

() 1. Anlamli ve amaçli bir yaşama sahip olabilirim.

() 2. Sosyal ilişkilerim ödüllendiricidir ve destekleyicidir.

() 3. Günlük aktivitelerim ilginçtir ve mücadeleyi içerir.

() 4. Aktif bir şekilde diğerlerinin iyi oluşuna ve mutluluğuna katkıda bulunabilirim.

() 5. Bana göre önemli aktivitelerde yetenekli ve yeterliyimdir.

() 6. İyi bir insanım ve iyi bir yaşamım var.

() 7. Geleceğim hakkında iyimserim.

() 8. İnsanlar bana saygı duyar.

Ek 4: YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ

(DIENNER VE ARK., 1985)

YÖNERGE:

Aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınıza dair görüşünüzü yansıtan rakamı maddenin başındaki boşluğa yazarak belirtiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizin durumunuzu yansıttığını düşündüğünüz rakam bizim için en doğru yanıttır. Lütfen açık ve dürüst bir şekilde yanıtlayınız.

1= kesinlikle katılmıyorum

2= katılmıyorum

3= biraz katılmıyorum

4= ne katılıyorum ne de katılmıyorum

5= çok az katılıyorum

6= katılıyorum

7= kesinlikle katılıyorum

() 1. Pek çok açıdan ideallerime yakın bir yaşamım var.

() 2. Yaşam koşullarım mükemmeldir.

() 3. Yaşamım beni tatmin ediyor.

() 4. Şimdiye kadar, yaşamda istediğim önemli şeyleri elde ettim.

() 5. Hayatımı bir daha yaşama şansım olsaydı, hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.